

שירת המדע

אנתולוגיה של פרס עידוד היצירה בין מדענים לשנת 2008 תשס"ח-תשס"ט

מטעם העמותה "שירת חייו - לזכרו של עפר לידר"

רחובות, י"ב בטבת תשס"ט, 8 בינואר 2009

עורכים:	דני כספי אסנת לידר
עורכת לשון:	אורלי נתן - שץ
עריכה גרפית ועיצוב:	קרן קצב מחלקת גרפיקה, מכון ויצמן למדע
ניקוד שירי הזוכים:	גופנה
הפקת דפוס:	תורג'מן תדמית
איור:	דני קרמן
סיוע בהפקת האנתולוגיה:	ליאת באומינגר

פרטים על פרס עידוד היצירה בין מדענים: www.weizmann.ac.il/ofer
www.lider.name

עפר לידר 1955-2004

תוכן עניינים

8 עפר לידר - מדען ומשורר | פרופ' דניאל זיפמן

10 על עפר ועל "פרס עידוד היצירה..." | אסנת לידר

12 פרופ' עפר לידר 1955-2004 | דני כספי

13 מתן בסתר | ממחברת השירים של עפר לידר

14 עבודתו המדעית של עפר | ירון כהן

15 זכרון | ממחברת השירים של עפר לידר

16 דיוקן של עפר לידר | דני קרמן

17 פרקי אבות | אבנר טריינין

18 בינוניים | ממחברת השירים של עפר לידר

19 דבר חבר השופטים ליוצרים

20 פרס ראשון - שיריו של ארז פודולי | נימוקי השופטים

21 ארז פודולי

22 מימין הישימון | ארז פודולי

22 דרך אוניה

23 אורות

24 פשתן

24 למכור בית

25 שלושה שירים לאחותי תמר

26 פרס שני - סיפורו של יאן כגנוב | נימוקי השופטים

27 יאן כגנוב

28 אטרזיה בליארית | יאן כגנוב

32 פרס שלישי - סיפורו של אלישע בר-מאיר | נימוקי השופטים

33 אלישע בר-מאיר

34 החביתה של אלפונסו | אלישע בר-מאיר

37	דרומית לפומפי, 2002 ממחברת השירים של עפר לידר
38	שני היוצרים אשר צוינו לשבח צפריר קולת אורן שלף
39	מאמצים צפריר קולת
40	נגר הלחם (או: אושר) צפריר קולת
41	הגלגול צפריר קולת
42	שיטפון מאוחר אורן שלף
46	תנים אגי משעול
47	פסיפס "על אמנות, מדע, חיים ויצירה" ליקטה וערכה רחלי פלביץ'
49	איור דני קרמן
50	אבן, נייר ומספרים: סינדרום ירושלים צבי עצמון
50	רק ששה ימים של נחת או: האם גם אלהים? צבי עצמון
52	השפה המדעית ואיון האני בשירת דן פגיס רות קרטון-בלום
62	בית לדוגמא ממחברת השירים של עפר לידר
63	אבולוציה רחל חלפי
65	פרגמנטים מתוך "על שפת נהר כבר" ליאת קפלן
69	איור דני קרמן
70	המוזיקה של הדמות ענר שלו
76	סונטת המסתפקים במועט רוני סומק
77	ילדה הולכת לאיבוד שולמית גלבע
84	השלב העיוני שלמה וינר
86	מתוך: "רזים" רפי וייכרט
87	טיול בלי מצלמה דני כספי

87		בינוטיים ממחברת השירים של עפר לידר
88		מתוך "שירים לפסנתר יחיד" אורי ברנשטיין
89		כריכת האלבום משיריו של עפר לידר בביצוע מור שטייגל
90		המנון אל עצמי מיכאל סלע
90		* מיכאל סלע
91		תחרות שבה גם המפסידים - מנצחים שולמית גלבוש
93		תמונת כריכה של ספר "בינוטים" עפר לידר
94		"בינוטים" מאת עפר לידר לאה שניר
95		שותפים ירון כהן
96		הזוכים בפרס עידוד היצירה בין מדענים לזכרו של עפר לידר שנת 2007
97		ציון לשבח שנת 2007
98		הזוכים בפרס עידוד היצירה בין מדענים לזכרו של עפר לידר שנת 2006
99		ציון לשבח שנת 2006
100		הזוכים בפרס עידוד היצירה בין מדענים לזכרו של עפר לידר שנת 2005
101		ציון לשבח שנת 2005
102		גם כשיתם כוחי ממחברת השירים של עפר לידר
103		היסטוריה בת ארבע. המנגינה נמשכת אסנת לידר, דני כספי
104		תודה לכל אשר עזרו, לאורך כל הדרך

עפר לידר - מדען ומשורר

דוגמה מתחום הפיסיקה הקוונטית. בעוד שעד סוף המאה ה-19 עסקה הפיסיקה בתיאור כל הדברים שהעין יכולה לראות, הרי שהמכניקה הקוונטית לא רק חוללה מהפכה מדעית, אלא גם יצרה שפה חדשה לתיאור תופעות שאינן נראות לעינינו; ויתירה מזאת, גם אינן נראות לנו הגיוניות בין היתר מכיוון שאינן מהוות חלק מהעולם שאנו חווים בחיי היום-יום. לפתע פתאום, המדע נזקק למטפורות. אולם המטפורות נולדו הרבה לפני כן - בספרות, ובעיקר בשירה, שבה שימוש במילים ספורות, או ברגשות ובאסוציאציות מהקשר אחד, משויכים לעצמים ולישויות מהקשר אחר. הפיסיקה, שהחלה לפתע לתאר מציאויות שבני אנוש אינם יכולים להבין ישירות, נאלצה להסתמך על אנלוגיות והשלכות, תוך שימוש במילים קיימות.

במכניקה הקוונטית, למילים יש משמעות חדשה: הן נושאות מסר חדש, שאינן זהה למשמעות הפשוטה שניתנה להן קודם לכן. לדוגמה, האם ידעתם שבפיסיקה של החלקיקים אנו אומרים כי לחלקיקים האלמנטריים יש "סיבוב" (או "ספין"), צבע, ואף טעם? האם אנו מתכוונים לכך שהחלקיקים אכן מסתובבים, צבעם כחול ויש להם טעם של שוקולד? כמובן שלא. אולם אנו משתמשים במילים "חזקות" כדי לתאר עולם חדש. עולם שניתן להניח כי אינו מסתובב, אינו כחול ואין לו טעם של שוקולד, אך באופן מדהים, ברור לנו, המדענים, למה אנחנו מתכוונים כשאנו משתמשים במילים אלה. ממש כמו בספרות, עלינו להשתמש במטפורות בעלות עוצמה כדי להעביר את המסר.

האם יש הוכחה משכנעת מזו לעובדה שספרות ומדע אינם עולמות נפרדים?
במובנה הצר, הספרות משמעותה טקסט המורכב ממילים. אך

במבט ראשון, מדע וספרות הם שני תחומים נפרדים, שונים לחלוטין זה מזה. דוגמה לעומק התהום הפעורה ביניהם ניתן למצוא בחלוקה שלפיה אנו מסווגים את ילדינו, כאשר הם גדלים, לבעלי המוח ה"ספרותי" לעומת בעלי המוח ה"מדעי". לעתים נראה כי סוגי מוחות אלה אינם יכולים להתקיים יחד באדם אחד.

הערב הזה, לזכרו של עפר לידר, מוכיח שהפרדה פשטנית כזאת אינה נכונה. מבט חטוף בשירים ובסיפורים שכתבו מדענים שהשתתפו בתחרות הנושאת את זכרו של עפר, יוכיח לנו שאדם יכול להיות מדען מצוין ובעת ובעונה אחת גם סופר או משורר מצוין.

למעשה, התייעוד ההיסטורי מראה לנו כי שתי תרבויות אלה, כפי שהמדע והספרות מכונים לעיתים, עוקבות מקרוב זו אחר זו, משתמשות האחת בדימויים ובכלים של השנייה, ומחליפות זו עם זו שאלות - וגם תשובות. במשך הזמן הן אף החלו לחלוק תפיסות ומושגים משותפים.

אין ספק כי הדמיון האנושי היוצר שיר או סיפור, נובע מאותו מוח שממנו נובע גם הדמיון הנדרש ליצירת רעיון מדעי חדש. המקוריות המחשבתית הנדרשת הן בספרות והן במדע, היא אחת ההוכחות הטובות ביותר לכך שהחלוקה שאנו יוצרים בין "מוח ספרותי" לבין "מוח מדעי", פשוט אינה נכונה. אני מאמין כי הכוח המניע יצירת רעיונות חדשים בשני התחומים האלה, והמשאבים האינטלקטואליים הנדרשים ליצירתם, דומים במידה רבה.

עובדה היא שהמדע והאמנות נעשו מופשטים יותר באותה תקופה - בתחילתה של המאה העשרים. כפיסיקאי, אוכל לתת

התיאור הרחב יותר של ספרות, ואני מצטט, הוא "רשומה סימלית המקיפה כל דבר - מתמונה ועד מכתב". האם אין זו בדיוק הדרך בה אנו, הפיסיקאים הקוונטיים, משתמשים במילים כדי לתאר את העולם הבלתי נראה?

חשבו על כך: עלינו להסתמך על מטפורות, כדי לתאר את מהותם העמוקה של הדברים, את אבני הבניין המרכיבות את היקום. פרופ' עפר לידר ידע זאת כאשר עסק בעבודתו המדעית. הידיעה הזאת, וכשרונו הנדיר, עשו אותו למשורר נפלא, ולמדען פורץ דרך בעת ובעונה אחת.

פרופ' דניאל זייפמן
נשיא, מכון ויצמן למדע

דברים שנשא נשיא מכון ויצמן בפתיחת ערב "שירת המדע", 2007

שיר אחרון

אָדָם כְּשֶׁהוּא לְבָדוֹ, בְּכָל מָקוֹם בּוֹ יֵנִיחַ אֶת גּוּפוֹ לְכַרְעַ
וְאֵת רֹאשׁוֹ הַכָּבֵד לַעֲצָם עֵינָיו, מוֹצֵא שָׁם אֶת בֵּיתוֹ.
שְׁעָתוֹ הוֹפְכָת לְקִירוֹת בֵּיתוֹ, שְׁמוֹרוֹת עֵינָיו לְדִלְתוֹת.
שָׁם הוּא עוֹמֵס מִשְׁלֵטֵי זְכֵרֹנוֹתָיו וְסוֹגֵר עֲצָמוֹ לְזִמָּן מָה,
וְלוֹ לְהֵרֶף עֵין, וּמִתְכַּנֵּס אֶל פָּנִים פְּנִימוֹ,
וּבֵיתוֹ אֵינוֹ רֶק סִכּוּם קִירוֹתָיו וְחִלּוֹנוֹתָיו וְדִלְתוֹתָיו וְרֵהִיטָיו
אֲלֵא גַם אֶהְבֶּתוֹ, שְׁנֵאתוֹ וְגִעְגּוּעָיו.

זהו שירו האחרון של עפר שנכתב ביולי 2004, ימים בודדים לפני ששמורות עיניו נעצמו לעד, והוא בן 49. כך היה עפר – בכל מקום בו הגיע ובו "הניח את גופו לכרוע – שם מצא את ביתו", ואהבתו וזיכרונותיו וגעגועיו חבקו עולמות רבים שניראו לעיתים סותרים אך יצרו בית מורכב והרמוני. בגיל 25, בשלהי לימודי התואר השני בפקולטה לחקלאות, עוד מספר חודשים מועט טרם הפיכתו לאב, התבשרנו בבשורת איוב שעפר חלה במחלת הלוקמיה. מחלה איומה עם פרוגנוז חיים קצרה. אדם צעיר. תחילת חיים...

מחלה שעם כל כובד משקלה וצילה הנורא על חיינו הפכה למנוף לחיים, ליצירה. היא זו שדחפה את עפר לחקור אותה, וכך להגיע למכון ויצמן ללימודי תואר שלישי, ולאחר מכן להקים מעבדה ולחקור את רזי המערכת החיסונית שכשלה בגופו. במכון ויצמן "הניח עפר לגופו לכרוע ואת ראשו הכבד לעצום עיניו ושם מצא את ביתו" למשך 22 שנים – עד יום מותו. בית אהוב, אוהב, פורה בתלמידים, בקולגות, במורים, בשיתופי פעולה ובמחקרים רבים. בית שהפך לביתנו. בית שעל מדשאותיו שיחקו בנותינו, השתעשעו

עם הברווזים וצפו בדגים, ממתנות לו עד שיסיים ניסוי או יעמיד אחר. בית שבו שילבנו משפחה ועבודה. בית שממשיך ועוטף גם עכשיו. בית שמכיל את "סך כל הזיכרונות, הגעגועים, השנאות, האהבות".

וחיים עם המחלה וצל הסוף, חיים שבהם עפר משכיל להוליד שלוש בנות מקסימות ומאמרים ושירים ומוסיקה וספרים וטיולים וספורט וחברים. בעיקר החברים. ולכל יש זמן ומקום.

וכל העת הדואט השברירי הקסום שבין צרכי העולם החיצון ודרישת הגוף לבין חוסן העולם הפנימי הרווי בתעצומות נפש, בתאוות החיים.

"ועם הפחד. עם הפחד פיתחתי קשרי קירבה. אינטימיות קרירה, אבל קירבה". כתב עפר "ידעתי בדרכי שלי, שרק מי שמקרב אליו כך את הפחד יכול לחיות, כמו שגם ידעתי שהחזק באמת אינו ניזקק לכוח ויכול לפעמים להיחלש. ידעתי להלך במסדרונות הפחד גם כשהייתי רחוק מהבית. רחוק מהבנות."

בספטמבר 2002 עת עבר השתלת מח-עצם שנייה, שוב השתרגו להם הקצוות הבלתי אפשריים של חרדת מוות ולידת שירים נגועים בעצב, עטופים באופטימיות.

"...אנחנו הרי יודעים לחיות עם העצב. הוא כמו חבר טוב, מסור ומלווה, בלתי נלאה שלנו..." עפר כתב.

עם לכתו של עפר, ומתוך השבר, היה ברור לנו שהדרך הנכונה לזכרו תהייה המסר של חייו: החיבור האפשרי בין העולמות השונים שבתוכנו, חיבור שמרוץ החיים וקידוש ההתמקצעות כופה עלינו לעיתים לזנוח.

והוקמה עמותת "שירת חייו..."

כְּדַמְמַת חוּט דֶק

יוֹצֵא הַלֵב

לְמָה שְׁאִינוּ הַמֶּלֶךְ,

וְהַמֶּלֶךְ אֶדְם נִדְחָךְ כְּסוּמָא.

יוֹצֵא הַלֵב וּמִתְכַנֵּס

לְמִקְדָּשׁ מַעַט, לְדַבֵּר מָה פְּשׁוּט,

עֶמֶק כְּדַמְמַת חוּט דֶק,

כְּנִשְׁיָמָה זְהִירָה שְׂבָה־מִית דְּבַר שִׁיחַ

וְנִגְיָעָה וְדַבֵּר קִיָּם,

וּמִבֶּט בְּמִרְחָק מְשַׁלַּח

דְּמָמָה דֶקָה.

וְדִי בְּכָךְ.

וְאִין הַלֵב מְבַקֵּשׁ עוֹד דְּבַר.

ואני תקווה שעוד שנים רבות נציין ביום ההולדת של עפר את היוולדן של יצירות חדשות בידי אנשים שיוצרים מדע.

וְאִין הַלֵב מְבַקֵּשׁ עוֹד דְּבַר.

וכשאני מתבוננת וסוקרת את חברי העמותה אני רואה את כל חלקיו של עפר חוברים יחדיו:

*האנשים המופלאים ממכון ויצמן – ביתו המדעי של עפר. נשיא מכון ויצמן, פרופ' דניאל זייפמן, שמלווה אותנו מתוך אמונה כנה והזדהות עם המסר של מפעלנו, ומאפשר בכל רוחב ליבו את הקשר שלנו עם המכון. והמורים של עפר, והקולגות, והסטודנטים, וכל אותם רבים שנענים לנו כל העת, כבר ארבע שנים, ללא כל היסוס, לכל בקשה ועזרה.

*ואתם – אנשי הרוח, השירה, הספרות שחלקכם ליוו את עפר בחייו וכולכם מלווים את דרך חייו. אתם, שהייתם ביתו היצירתי ואפשרתם לעולמו הפנימי לפרוץ ולראות אור.

*וביתו הנוסף – ענבל עדי וליהי, והוריו – יוסי וטובה, והמשפחה, והחברים – שאתם לנו משפחה. בית יציב ואיתן מאז ומעולם ועד עולם.

כולכם – אנשי המדע, אנשי הספרות והשירה, החברים ובני המשפחה, שלוש צלעות איתנות, המהוות את "סכום הקירות, החלונות, הדלתות ורהיטי הבית" כמו גם "האהבה, הזיכרונות, הגעגועים". ובלעדיכם מפעל זה לא היה מתקיים.

וּאִין מִיָּלִים בְּפִי לַהוֹדוֹת לָכֶם עַל כָּךְ.

וכך נולד וחי "פרס עידוד היצירה הספרותית בין מדענים" והוא בן ארבע שנים. אנתולוגיה רביעית רואה אור. יותר משמונים מדענים: אנשי המדעים המדויקים, מדעי החיים והרפואה, אשר נותנים מקום וביטוי ליצירה הספרותית בחייהם שלחו השנה את יצירותיהם לתחרות – שירים וסיפורים קצרים.

ואנו עם שלושה זוכים ושני ציונים לשבח.

וגם אתם משתתפים יקרים מהווים חלק מעיצוב וחוסן היסודות של מפעל זה. אתם ההוכחה לחיבור האפשרי בין שני העולמות.

חברה בעמותה "שירת חייו - לזכרו של עפר לידר"

פרופ' עפר לידר 1955-2004

ביניהם. שני מכתביהם, הממוענים לראשונה ישירות זה אל זה, ובהם תמונתה אליו ותמונת משפחתו אליה, יצאו למסעם, כפי שהסתבר בדיעבד, באותו יום עצמו, כשדרכיהם מצטלבות מעל האוקיאנוס. זמן קצר אחר כך שוב פרצה מחלתו של עפר, שלקחה אותו מאיתנו ב-12 ביולי 2004. אותו - אך לא את שירתו; אותו - אך לא את מפעלו המדעי, שקיים וארוג ללא הפרד ברקמת חייו ובחיי אוהביו הרבים אשר משכם אחריו בקסם אישיותו.

עבודתו המדעית של פרופ' עפר לידר הצטיינה בנועזות של אמן פורץ גבולות ובאסתטיקה פנימית, החל בשלב התמיהה של השאלה, עבור לביצוע המוקפד, וגמור באופן הביטוי והכתיבה הסוחפת. הוא פרסם למעלה ממאה מאמרים מדעיים. מוטיב מרכזי במחקריו הוא תעלומת הריסון של התגובה הדלקתית, שכן מערכת החיסון מגייסת צבא שלם של תאים וחומרים כדי להילחם באויבי הגוף, אך משהושגה המטרה היא חוזרת לשגרת שלום. ללא זאת הייתה מתחוללת בגופנו דלקת תמידית. כיצד אפוא מסתיימת המלחמה? ומיהו שמשמיע את צפירת ההרגעה? את זאת חקר עד עומק הדברים.

מחקריו של פרופ' עפר לידר וקבוצתו במחלקה לאימונולוגיה במכון ויצמן למדע פיענחו מערכת "כיבוי" מתוחכמת, לפיה תאי החיסון עצמם, תוך תהליכים לוחמניים פעילים בתוך סביבתם החוץ-תאית המורכבת, מפעילים במקביל שרשרת הליכים של

עפר לידר נולד בטבריה ובגר בירושלים. למד בגימנסיה העברית, שירת בנח"ל במלחמת יום-הכפורים, והשתייך לגרעין בקיבוץ מרום גולן. מכאן פנה ב-1976 ללימודי תואר ראשון ושני בפקולטה לחקלאות ברחובות. ב-1982 החל בלימודי תואר שלישי במחלקה לאימונולוגיה של מכון ויצמן למדע, והמשיך בלימודי פוסט-דוקטורט בהרווארד בשנים 1987-9. עם שובו למחלקה לאימונולוגיה הקים ב-1989 את מעבדת המחקר של קבוצתו.

ב-1981 חלה עפר בלויקמיה, ובמשך 23 שנים לחם נגדה באומץ. במהלך המחלה עבר ב-1996 השתלת מח עצם, ופעם נוספת ב-2002. גם פרק מהותי זה בחייו התאפיין בסגולתו הייחודית להקיף ולחבוק באהבה עולם שלם בו הכאב והיופי, המציאות והמופלא (כמו המדע והשירה בחייו) משתרגים ונמסכים זה בזה בלא מחיצה.

מנקודת זמן זו החלה שירתו של עפר לגאות ביתר שאת. הספור המופלא שמאחורי השיר "מתן בסתר" הוא דוגמה אחת של ברית דמים ביולוגית ורוחנית כאחד, שנטוותה בין תורמת מח-העצם עלומת-השם מארה"ב - אשר צרפה מכתב אל המבחנות, שחצו תבל בטיסה לילית בהולה - לבין מקבל תרומתה, האלמוני אף הוא. קשר זה הוליד ביניהם חליפת מכתבים נטולי שם: Dear Donor...Dear Host, עד שהארגון הבינ"ל להשתלות נכנע לאחר שנה וחצי של הפצרות והתיר היכרות והתכתבות ישירה

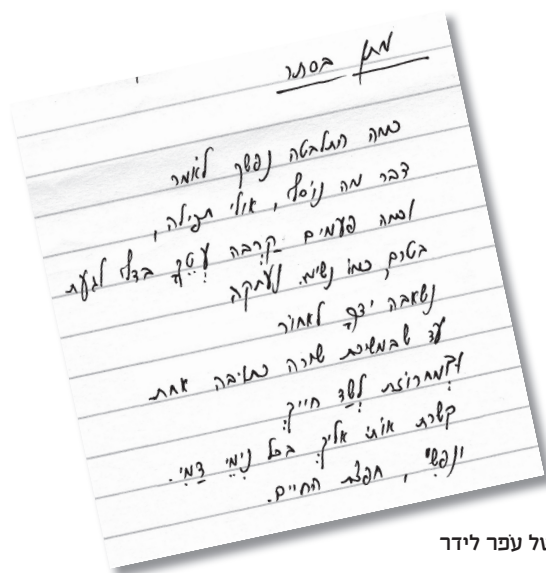

אל מיטת חוליו באשפוזו האחרון נטל עמו עפר, באופטימיות האופיינית לו, שמונה ספרי שירה חדשים שקיבל מן המערכת לסקירה.

לא ניתן לדעת את עפר לידר המשורר, המדען והאיש, בלי לדעת את המבוע שופע האהבה שממנו ינקו שורשיו את שירתו ואת כוחו: אסנת, אהבת נעוריו וחיוו, ובנותיו ענבל, עדי וליהי האהובות עליו מכל - בית ומשפחה, קסומים כעפר עצמו, והם שמהווים חלק בלתי נפרד מחייו ומיצירתו.

פרופ' דני כספי

המרכז הרפואי סוראסקי, ת"א
מתוך "בינתיים" ספר שיריו של
עפר לידר, בהוצאת הקיבוץ המאוחד

ממחברת השירים של עפר לידר

פירוק רב-סוכרים, אשר מייצרת חומרים נוגדי דלקת. אסטרטגיה עדינה של איזונים בין תוקפנות לבין איפוק, פרי משוב המווסת ובולם את סערת הדלקת. גילויים חדשניים אלה בתחום המחקר המעבדתי הצרוף סללו נתיבים יישומיים לתרופות חדשות, הנמצאות עתה בפיתוח רפואי.

עפר היה איש רוח ואמן - בגישתו המדעית ובחייו הפרטיים. הוא התעמק בשירה, בספרות, בהגות, בציור, במסעות, במוסיקה ובחיי אדם על כל היבטיהם. השתתף במיגוון רחב של קורסים, הרצאות ומפגשים, מפילוסופיה - לשירה; מסדנאות כתיבה - לפסיכולוגיה. הוא היה אדם של צימאון בלתי נרווה אל הפליאה, הנולדת בו מחדש מדי יום. כור האופטימיות הפנימית שבו, אשר קרן על סביבותיו כהילה, ידע לזקק אפילו מתוך האפילה של שפל מחלתו, שורות של שיר ואור. כל מי שזכה להכירו נכבש בקסם פתיחותו, והתמכר לנועם הליכותיו.

בשנת 2002 שלח עפר לראשונה, בכתב ידו רב המעוף, שיר לפרסום - "זיכרון". "זכיתי לפרסם את שירו הראשון של עפר לידר במוסף לספרות של ידיעות אחרונות. היה זה לאחר ששלח אותו בדואר ולא הוסיף פרטים על עצמו, מלבד כתובת ומספר טלפון. שולמית גלבע, סגנית, שראתה את השיר הביאה אותו אלי ושינינו נפעמנו ממנו", מגלה **זיס סתוי**, שהיה אז עורכו של המוסף לספרות. "פניתי אליו, ביקשתי להיפגש. כעבור ימים אחדים הוא בא למערכת, איש נעים הליכות, עדין, חרישי. סיפר בביישנות על עובדת היותו חוקר בכיר במכון ויצמן בתחום האימונוולוגיה. גם על מחלתו סיפר. אחרי זמן הצעתי לו לנסות את כוחו בכתיבת רשימות ביקורת על ספרי שירה. הוא הופתע, התלבט, היסס, ולבסוף הסכים. כתב רשימות קצרות, רגישות ומדויקות, ממש כמו שיריו, חגיגת שפה, תבונה ורגישות."

עבודתו המדעית של עפר

הבנייה מתחדשת:

מעשי החיבור של עפר הביאו אותו להציג תמונה שונה של התהליך הדלקתי. עפר בנה מסגרת חדשה שכללה בתוכה יחסים ותהליכים שלא נצפו בתחומים המסורתיים. בדרכו, תוך שילוב הרכיבים הבודדים, גילה עפר פונקציות חדשות ובלתי צפויות לתאים ולמולקולות שלכאורה היו מוכרות וברורות לחלוטין עד כה. עפר וקבוצתו גילו שמולקולה המתפקדת כאנזים בתנאים מסוימים יכולה לתפקד גם כ"דבק" בין תאים בתנאים אחרים. כמו כן גילה שמולקולה הידועה כגורמת לנדידת תאים, יכולה גם לאותת לתאים לעצור בנדידתם. בסיכומו של דבר, עפר גילה תפקודים פונקציונלים למולקולות שנחשבו נטולות תפקיד. למשל, הוא מצא כי פרוק מולקולות מביא ליצירת מולקולות חדשות בעלות תפקודים חשובים בפני עצמן ומשמשות להעברת מסרים חדשים בין התאים. עפר נתן משמעות חדשה למרכיבים הבודדים של התהליך הדלקתי על ידי שילובם בתוך התהליך הדינאמי ליצירת מערכת פעילה. הרקמה שחובקת את תאי הגוף נמצאת בתהליך של הבנייה מתחדשת.

עצמאות:

המדען חוקר את הטבע במסגרת פרדיגמות - תבניות חשיבה מקובלות ע"י קהל העמיתים. תחום מדעי נולד כאשר מדענים העובדים באותו תחום חולקים ביניהם רעיונות וציפיות משותפים. פרדיגמות מובילות את המדענים לבצע את הניסויים המקובלים ע"י עמיתיהם למקצוע. יכולתו של עפר לשלב בין המרכיבים השונים, היוצרים יחד את התהליך הדלקתי, נובעת מאופיו האינדיבידואלי. עפר היה שותף לראיית העולם המקצועית של עמיתיו בתחום האימונולוגיה וחקר הדלקות, אולם בד בבד הוא פנה גם לדרכו, בתכנון ובפירוש תוצאותיו. הוא חשב מעבר לפרדיגמות

אי אפשר לסכם את תוצרתו המדעית של עפר לידר במילים מועטות. עפר פרסם 124 מאמרים מתחילת חייו המדעיים בשנת 1986 ועד מותו בשנת 2004. אימונולוג יוכל להבין ולהעריך את דרכו הייחודית של עפר על ידי קריאה של מאמר או שניים. אבל לא כל אדם שמתעניין בחשיבתו של עפר, צריך להיות מדען. עפר הצטיין גם כאדם וכמשורר. לכן חשוב לאפיין את גישתו המדעית של עפר במושגים המובנים לכלל. אפשר לומר שהמדע של עפר עומד על שלושה דברים: חיבור, הבנייה מתחדשת ועצמאות.

חיבור:

מדען מן השורה, במיוחד בתחום מדעי החיים, מקדם את המדע בעיקר על ידי מעשה של פירוק. הביולוג לומד את תהליכי החיים ע"י פירוקם של הגורמים המרכיבים את הגוף ופעילותו. מדען מתמחה בתא, במולקולה, בגן או בריאקציה מסויימים. המדען מעמיק את תהליך הפירוק ומנתח את הגוף החי כדי לחשוף את חלקיו. כל מדען מתרכז בתחום הצר שמחקריו מגדירים. לא כן עפר, במקום לפרק את הגוף החי לגורמים יותר ויותר קטנים, עפר שאף לחבר את הגורמים למכלול. הוא יצר את תורתו המדעית בחיפוש אחר הקושר והמתאם בין המרכיבים של הגוף החי. הוא הצליח לגלות חיבורים מפתיעים בין גורמים שלא חשדו שקיים קשר ביניהם. הוא חצה גבולות צרים כדי לגשר בין תחומים. בתהליך הדלקתי, למשל, עפר מצא שתקשורת דינאמית מתקיימת בין תאים לבין מולקולות שנחשבו עד אז להיות רק חומר מילוי גולמי בלבד. הרקמה שייחסו לה תפקיד דומם בלבד, התגלתה כמפעל לתהליכים חשובים - אבן מאסו הבונים הייתה לראש פינה - בהתארגנות התהליך הדלקתי.

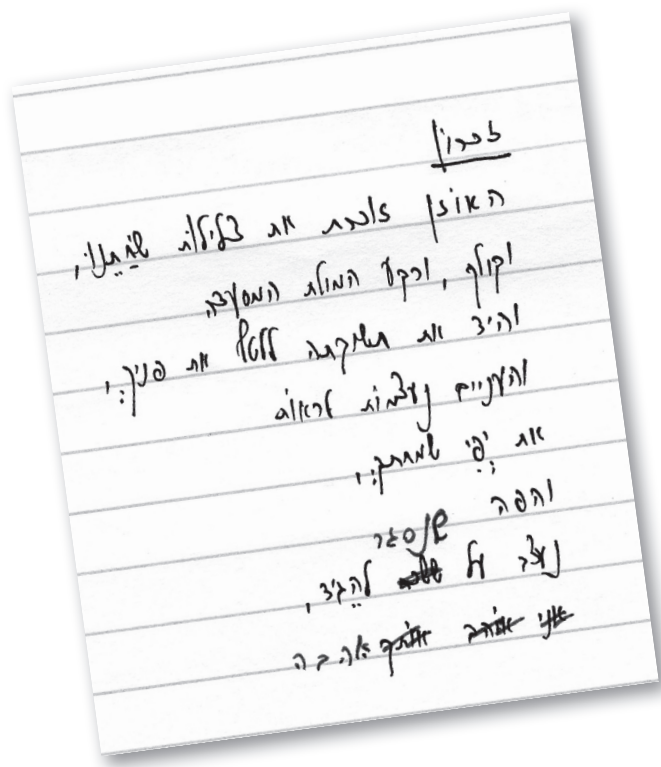

החשיבה המקובלות. המדע היוצר של עפר צמח מתוך אישיותו האינדיבידואלית. עפר בטא את עצמאותו בכל תחום בחייו.

השירה של עפר:

ניתן לומר שגישתו של עפר למדע דומה לדרכו כמשורר. המשורר משלב ויוצר עולם על ידי חשיפת המסתורין של קשרים בלתי צפויים. המשורר נותן ביטוי ומשמעות חדשה למילים, לרעיונות ולרגשות ע"י התבוננות ביחסיו שלו עם העולם. השירה מבטאת את האינדיבידואליות של האדם בתוך הקולקטיב של הלב האנושי. היצירות של עפר באה לידי ביטוי בחקירת לב האדם כמו בחקירת טבע העולם.

פרופ' ירון כהן
מכון ויצמן למדע

חבר בעמותה "שירת חייו - לזכרו של עפר לידר"

פרקי אבות | אבנר טריינין

אֶת מְבוּכֵי עֵינֶיךָ הַקְּפּוּאוֹת,
אָבִי, מִהַ יֵּרָאֲתִי לְרֵאוֹת

הֵן כָּל שְׁצָפִיתִי אֶרֶע
וְאִין הָרְשׁוֹת נְתוּנָה
לְהַחֲלֹץ מִחֻקֵּי הַדְּבָרִים

אֶךְ מִפְּנֵיךְ הַזְּרוֹת כָּבֵד לֹא
אֶרְתֶּע, וּבִאֲשֶׁר תֵּלֵךְ אֵלַי
וּבִגְבֹךְ אֶגַּע,
קְלוֹת אֶגַּע עַד שֶׁתִּכְתַּח

חבר בעמותה "שירת חייו - לזכרו של עפר לידר"

בית אגודת

בית אגודת נשיא

אגודת נשיא

אגודת נשיא

אגודת נשיא

אגודת נשיא

אגודת נשיא

אגודת נשיא

אגודת נשיא

אגודת נשיא

ממחברת השירים של עפר לידר

דבר חבר השופטים ליוצרים

אנו מודים לכולכם על חלקכם בתחרות, על תרומתכם הספרותית המרשימה ועל תמיכתכם ברצף מפעל חשוב זה שאנו מקווים שתסייעו לו גם בשנה הבאה ע"י המשך השתתפותכם. נא עקבו אחר הפרטים באתרי האינטרנט.

עפר לידר שהיה חוקר מצטיין ושומר אמנות מושבע החל לבטא את פוטנציאל הכתיבה הגלום בו רק בערוב ימיו. שיריו הנפלאים מאותתים לכולנו כי טוב וחשוב להעמיד מסגרת שמעודדת את היוצרים שבינינו. ואכן מדי שנה כמו בערב זה אנו רואים בשמחה חוקרים נוספים המוצאים את ביטויים המורכב ומצטרפים בכישרון לדרכו של עפר.

חבר השופטים

**תודת העמותה לחבר השופטים
על נכונותם, נדיבותם ומסירותם במלאכת השיפוט**

השנה, במלאת ארבע שנים לתחרות פרס עידוד היצירה בין מדענים מטעם העמותה "שירת חייו לזכרו של עפר לידר", אנו מציינים בסיפוק את התבססותו של מפעל חשוב זה הבא לידי ביטוי בהיענות רבה מקרב קהילת המדענים והרופאים.

היצירות נבחנו באופן אנונימי, על ידי חברי ועדת השיפוט שכללה השנה את אגני משעול, ליאת קפלן, פרופ' יאיר רייזנר (יו"ר), חנה ריינשרייבר ואבנר שץ.

כמו בשנים קודמות גם השנה ההכרעה לא הייתה קלה. מתוך 81 משתתפים זכו בפרס היוצרים הבאים:
פרס ראשון בסך ₪ 7000 - **ארז פודולי**, דוקטורנט בביולוגיה מבנית, האוניברסיטה העברית, ירושלים.

פרס שני בסך ₪ 4000 - **יאן כגנוב**, דוקטור לרפואה, מנהל רפואי אזורי גליל עליון, מכבי שירותי בריאות.

פרס שלישי בסך ₪ 3000 - **אלישע בר-מאיר**, דוקטור לרפואה, מנהל מכון הרנטגן, בית חולים בני ציון, הפקולטה לרפואה, הטכניון, חיפה.

בציון לשבח זכו (לפי סדר הא"ב) : **צפריר קולת ואורן שלף**

פרס ראשון - שיריו של ארז פודולי

"...הַפְּנִים הַשְּׁקוּפִים, הַסְּגוּפִים,
שְׁיֻשְׁבוּ לְיַד שְׁלַחַן הָאֶכָּל הַגָּדוֹל
וּכְבֶּר בָּהוּ הַרְחֵק מִפֶּאֶן,
הַדְּמוּת שֶׁנִּסְפְּגָה אֶל הַמְּרֹאוֹת
שֶׁנִּסְפְּגוּ אֶל הָאִין".

שירתו של ארז פודולי מקיימת שיג ושיח מורכב ועמוק, רגשי
וחקרני כאחד, במערכת יחסים משתנה תדיר בין העולם הלא
מילולי ועקבותיו, בין האני המתבונן בעקבות המתרחש ובזהותו
המשנה גוונים, לבין העולם הנכתב תוך ניסיון עיקש לדייק.
חבר השופטים מעניק בשמחה את פרס לידר תשס"ח-תשס"ט
למשורר ארז פודולי ומאחל לו המשך יצירה פוריה ומשובחת
כמשורר, כמדען וכמשורר חוקר.

ובאנו על החתום,
פרופ' יאיר רייזנר, יו"ר;
אגי משעול; ליאת קפלן;
חנה ריינשרייבר; אבנר שץ

שיריו של ארז פודולי הם שיריו של מדען, של חוקר: הם
מתחקים על עקבות, חוקרים את הסימנים שמותירים אחריהם
התרחשויות, אירועים, אנשים, גופים חיים ונעים. המשורר, מדען
וחוקר של חייו, של בני משפחתו, של עצמו, של מצבי כאב, מחלה,
התעללות ומוות, של החללים שבתוכם וביניהם הוא נע, של הזמן,
מתבונן בעיון בתהליכים הפתלתלים והעקובים של המציאות
המטביעה את עקבותיה, בהשתקפויותיה, באופני ההשתנות
שלה ובהיעלמותה בקווי השפל, בחולות עמוקים, במצפן מבולבל,
במראות, בקרעי כתונת, בשעת בין ערביים, בהשתקפויות שדה
בתעופה בתצלום, בצל בחדר המלון.

"מַעוֹלָם לֹא הִבְחַנְתִּי בְּפִימִים
שֶׁגָּבְהוּ בְּתוֹף בִּיתִּנִּי
לְחוֹמָה".

המבט המתבונן בעקבות, מטיל ספק לעתים בראייתו הנכוחה,
מופנה תדיר גם פנימה: המשורר שב ומפנה אל עצמו את השאלות
הממירות מגעים עם הסובב לזהות: מה ראיתי? במה הבחנתי? מה
למדתי? מה אני רואה כעת? מה מתרחש בי, תוך המגע המתמיד
עם העקבות? מי אני כעת?

ארז פודולי

נולד הרחק מכאן בתחילת שנות השבעים להורים ישראלים שהיו בלימודים בניו-יורק, ארה"ב. אביו וסבו יורדי ים ואף הוא יוצא להפליג כשנחה עליו הרוח. אמו לימדה מקרא בתיכון ובמסגרות אחרות. כור מחצבתו משתקף באופן ניכר בכתיבתו. שולח ידו בכתיבת שירה מגיל צעיר, מעורכי כתב העת לשירה יהודית-ישראלית "משיב הרוח".

סיים את לימודי הבוגר בכימיה והמאסטר בביוכימיה באוניברסיטה העברית והשנה השלים את לימודי הדוקטורט בנושא עיכוב מחלת אלצהיימר. בעקבות פרסום מספר מאמרים בנושא ועם התקדמות יישומית הוא זכה בפרס קיי של האוניברסיטה העברית ובמלגת אשכול ממשרד המדע. הוא מתעתד לצאת ללימודי הפוסט-דוקטורט שלו באוניברסיטת סטנפורד ממש בימים אלה.

מאז תחילת לימודיו באוניברסיטה העברית כרך את חייו בירושלים, עיר שחברה לו יחדיו (לו ובשבילו; כך נדמה לו לפעמים). פעיל בארגונים סטודנטיאליים למן הרגע הראשון שלו בעיר, כדי לא להיות "ירושלמי שאין בו הופכין".

בעיניו, היצירה המדעית והשירה חולקות את הרגע בו נשפך אור חדש על שולחן העבודה. היכולת ללכוד את הרגע מתיכה יחד את המדען אל המשורר. אחר-כך, כבר בוערת החובה לספר לעולם שמסביב. הדיאלוג עם הקהל הרחב הוא פן מהותי בשני העולמות המקבילים בהם הוא חי: ממצאי עבודת הדוקטורט שלו מוצגים בתערוכה במוזיאון המדע בירושלים, כדרך להחזיר לקהל הרחב את ההשקעה הציבורית הניתנת למחקר האקדמי. שיריו הם נחלת המגירה שלו, אבל כשזו עולה על גדותיה לפעמים, כמה מהם מבצבצים החוצה כאצבעות מתוך נעל.

דרך אוניה

אבא ירד מהים:

כך שנגנו לי בבית, עד

שמעולם לא הבחנתי במים

שגבהו בתוך ביתנו

לחומה.

אחר-כך למדתי על דריון

ועל החיים שעלו מן הים

ופתאם ראיתי את קונכיות

חיו פזורות לארץ

קו השפל.

אבא כל כך אהב את הים

שאני בטוח שבאותו היום

האניה שלו חשבה להשבר.

אבל אמא אמרה "הים או אני"

ואבא ירד מהים

והיה לקפיטן של חולות עמקים.

על גג הבית התקין שבשבת

תלה ברומטר ומצפן על הקיר

את קיר חדר השנה שבר

וקבע בו חלון עגל של אניה.

מדי בקר היה יורד מן הגשר

אכל אותו אפק

עגן ליד אותו דשא.

כשאמא התרוקנה כמפרש,

חשבתי שמחר אולי

אבא יעלה לים, אבל

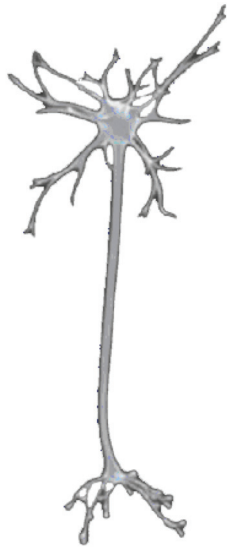
מחר התחלף במחר

ואבא נשאר בחדר השנה

בחלון אטום ומצפן מבלבל.

נשים וילדים תחלה;

רב החובל ירד עם ספינתו.

אורות

1. שדה התעופה

אורות שדה התעופה
עושים לך רק טוב

השוקולדים העטופים ניר מבריק
בקבוקי הויסקי והבשמים המעשנים
עוטפים אותך בניחוח מרחקים.

קול נשי קורא לי
קריאה אחרונה בהחלט
דרך שער די שמונה

אני מחזיר את התמונה שלך לארנק.

2. חדר במלון

רגע ראשון בחדר במלון
שני אהילי לילה
ומראת תקרה אחת.

המעיל משיח לקולב את העיר הגדולה
ואני מהפנט:
גופך החוטי מתלהט

ואז כבה.

יד רועדת מגששת בחשך השוורף
לקחות את הצל
השארת בשבילי.

כשתן

זָנַב־אֶל־זָנַב
חֲכִינוּ לֹאֵשׁ שְׁתְּבוּא
עַד שְׁלִילָה אֶחָד
הִלְכָּתָּ.

שְׁעַר הַפִּשְׁתָּן שְׁלָךְ
כָּבֵה, נֹאסֵף מִבְּרָכִי, וּמֵאֵז
לֹא יֵצֵא מִתּוֹק וּמִהֶבֶל
מִבֵּין הַסְּדִינִים.

קִצְרָה נִפְשִׁי.
אֲנִי רוֹצֶה
לְלַפֵּת אוֹתָךְ שׁוֹב
וּלְהַסְמֵךְ.

למכור בית

אִמָּא כָּבֵר שְׁקָעָה
אֶל הַסְּדִינִים
בְּבֵית חוֹלִים קָטָן לֵיד הַיָּם
וְסַחֲבָה שׁוֹקִית אֵינְפוֹזִיָּה אַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם מְדֻרְגּוֹת
כְּדֵי לְרֹאוֹת שְׁהַגְעֵתִי הַבֵּיתָה.

הַיּוֹם אֲנִי מוֹכֵר
אֶת פְּסִיעוֹתֶיהָ שֶׁנִּשְׁאַרוּ בַּחֲלָל הַמְּדֻרְגּוֹת
וְאֶת נְשִׁימוֹת הַדָּם שֶׁמָּלְאוּ אֶת הַמִּטְבָּח.

וְגַם אֵלֶּה בְּטֶאֱבוֹ: הַפָּנִים הַשְּׁקוּפִים, הַסְּגוּפִים,
שֶׁיֵּשְׁבוּ לֵיד שְׁלֶחַן הָאֵכֶל הַגָּדוֹל
וּכְבֵּר בָּהֶן הַרְחֵק מִכָּאן,
הַדְּמוּת שֶׁנִּסְפָּגָה אֶל הַמְּרֹאוֹת
שֶׁנִּסְפָּגוּ אֶל הָאֵין.

עֲכָשׂוּ חַיֵּי אוֹרִיגְמִי בְּאַרְגָּזִי קֶרֶטוֹן
וְחָרְבֵן הַקּוֹרִים נוֹעֵץ בִּי שְׁמוֹנֶה עֵינַיִם
מִתּוֹךְ עֲכָבִישֵׁי תוֹכָהָ.

אֲנִי רוֹאֶה אוֹתָךְ לִפְעָמִים
מְגִיעָה בְּנַעֲלֵי בֵית, לֹלֵא תוֹךְ
וְחִיכָךְ מְצִיף אֶת הַכְּתָלִים.

שלושה שירים לאחותי תמר

I.

בְּשׁוֹמְלָה חֲפוּיָה וּמִגְפֵי צָנָאָר
פָּתַח עֵינַיִךְ
מִי שֶׁכָּבַר לְעוֹלָם לֹא תִהְיֶי.

גָּדִיד שֶׁהִשְׁחֹת אֶרְצָה
כָּבַר אֵינָנו תְּלוּי בְּדָבָר
אֲהַבְתּוּ שׁוֹמְמָה לְעוֹלָם.

II.

פְּרִי שְׁחוּם וְנַחֲמָד שֶׁכַּמוֹךְ
מִי שֶׁתֵּל אוֹתָךְ בְּגִנַּת הַנּוֹי
יַחַד עִם הַחֲזִיָּה הָרְעָה הֵיכֵל?

כְּתָנֹת הַפָּסִים
אֲשֶׁר לְבֹשׁ הֶגֶן
קְרוּעָה לְרוּחָה.

III.

טְעִיתִי, אֲשַׁמְתִּי,
שְׁגִיתִי, שְׁגִיתִי, שְׁגִיתִי.

מִתֵּר לִי,
הֲרִי כְּתוּב בְּתֵהִלִּים:
כְּאֶרֶז בְּלִכְנוֹן יִשְׁגָּה.

הֵייתִי צָרִיךְ לְהִתְיַצֵּב
כְּדֵי לְדַעַת מֶה יַעֲשֶׂה לָךְ,
לְשֹׁמֵר עָלֶיךָ אֶלְפֵי רִבְבָּה
לְקֶרֶם עָלֶיךָ כְּתָנֹת חֲדָשָׁה.

פרס שני - סיפורו של יאן כגנוב

במקצועו כרופא, נחשף יאן כגנוב לסיפורים מרגשים, מוזרים ומפתיעים שאחד מהם שימש מקור השראה לסיפור "אטרזיה ביליארית".

הסיפור מגולל בגוף ראשון סיפורו של גבר, מאצ'ו מקומי שנשא לאישה עולה חדשה מרוסיה המקשה להשתלב במציאות הישראלית המחוספסת וחייה בארץ רצופים קשיי הסתגלות ואי הבנות מסוגים שונים.

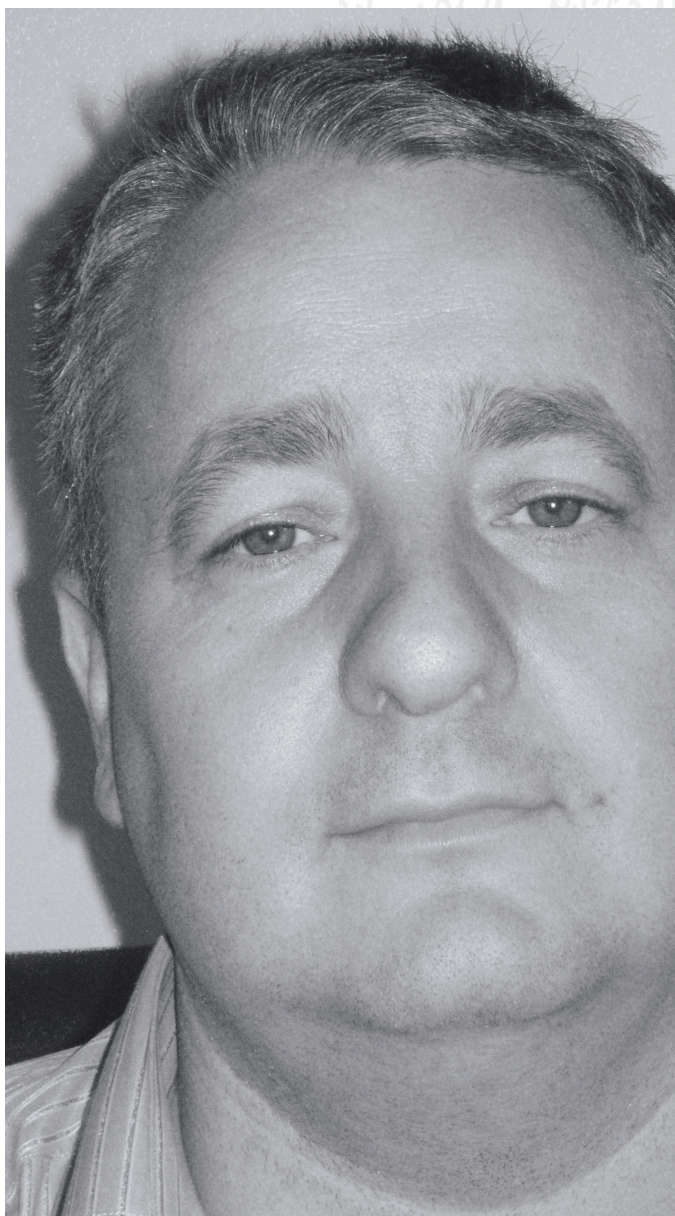
יאן כגנוב השכיל להעמיד מונולוג קומי טראגי אמין ביותר של מספר דקדנטי ובלתי סימפטי בעליל, ישראלי מכוער החי על חשבון אשתו הכנועה ומנצל אותה, עד לאירוע מפתיע ומכמיר לב המעמת אותו בפיקחן מול עליבותו.

מצאנו את הסיפור ראוי לפרס בגלל הישגו של כגנוב בעיצוב הלשוני של תודעת המספר, הפורש את סיפורו בסגנון אחיד, עקבי ואופייני: סגנון גס ומעורר דחייה שלא קל להזדהות עמו. עם זאת הוא מאיר נקודה בהווי החיים המקומי, נוגע בלבה של מציאות ישראלית קשה, כור היתוך לעולים חדשים הנופלים לא פעם קורבן לטיפוסים שאננים, מפוקפקים ואי הבנות לשוניות המשבשות את האוריאנטציה של חייהם.

"בקיצור, ניתחו את איתיצי'ק, ובינתיים לקחו לנו דם להתאמת רקמות. מזמין אותנו הפרופסור, נראה מרוצה, מחייך, מתבדח. מיד הבנתי שיש לו חדשות טובות. ואכן, מבשר לנו קראוס, שהכבד של נטלי מתאים להשתלה! עוד שבועיים שלושה, הוא אומר, ניתן לאיתי להתאושש ולהתחזק - וקדימה, אם לא התחרטתם. גם אני מצחקק ופונה לנטלי" "נו, ממי, את נותנת לאיתיצי'ק את הכבד?". נטלי קצת החווירה (בכל זאת ניתוח, לא צחוק!) ועונה בטח, נותנת, איזו שאלה".

ובאנו על החתום,
פרופ' יאיר רייזנר, יו"ר;
אגי משעול; ליאת קפלן;
חנה ריינשרייבר; אבנר שץ

יאן כגנוב

נולדתי וגדלתי בקישינב, מולדובה, שם סיימתי את לימודי הרפואה. עליתי ארצה במאי, 1990. את כל שלבי ההתמחות הרפואית, החל מסטז'ר ועד לרופא בכיר במחלקה פנימית, עברתי בבית חולים בנהריה.

משנת 2002 אני משמש מנהל רפואי אזורי של הגליל העליון ב"מכבי שרותי בריאות".

נפלה בחלקי הזכות לשרת בצה"ל שירות סדיר של 1.5 שנים כרופא גדודי בחטיבה 7 האגדית ובהמשך - לעשות מילואים עד לימים אלה.

הנני כותב שירים וסיפורים ברוסית. הוצאתי לאור 4 ספרים.

הסיפור "אטרזיה ביליארית" נכתב במקור ברוסית ותורגם על ידי לעברית עבור התחרות.

דבר אחרון, אך חשוב ביותר עבורי, הוא משפחתי: אני נשוי מזה 12 שנה לענת ויש לנו שני ילדים מקסימים: ליה (10) ודוד (6.5).

פרידה היא כמו מיתה קטנה, לפחות לפי איזה שיר ששמעתי בילדות. גם אומרים, ששריפה שווה שני מעברי דירה, כלומר, מעבר אחד שווה חצי שריפה. זאת אומרת שהגירה היא המון מיתות קטנות פלוס חצי שריפה, פלוס שפה חדשה, פלוס להתחיל הכול מאפס. בקיצור, דבר מעצבן ומכוער ההגירה הזאת, אפילו אם קוראים לה "עלייה". אני עד עכשיו לא מבין איך אפשר לעלות לשורשים – שורשים אמורים להיות באדמה, לא? קשה, קשה... מתרחשת כאן כזאת ברירה טבעית, שאם צ'רלס דרווין בכבודו ובעצמו היה מגיע היום ארצה, במקרה הטוב הוא היה עובד בתור עוזר קופאית בסופרמרקט. והמוזר: בכלל לא ברור במה תלויה ההצלחה. נטלי ואני, למשל, למדנו יחד באוניברסיטה, למדנו אותו חומר, אבל כאן, כאילו שהגענו מעולמות הפוכים. מההתחלה היא הסתבכה עם העברית, מעבודתה הראשונה פוטר, את העבודה השנייה עזבה בעצמה כאשר המנהל התחיל לשלוח ידיים. על הטרדות מיניות עוד לא שמענו אז, ובכלל – מי היה מתייחס לתביעה של איזו עולה חדשה בלונדינית נגד מלח הארץ? טוב, גם אני כמובן, התחלתי בתחתית, אבל היום... בעצם, לא אפרט, לא נעים לי להשוויץ – ויש במה להשוויץ. אבל לא על עצמי רציתי לספר.

אחרי שנטלי חתמה שנתיים אבטלה בלי שיציעו לה עבודה כלשהי ואני, להפך, התחלתי להרוויח מספיק בשביל שנינו, החלטנו להרחיב את המשפחה: נטלי מתקרבת לשלושים, השעון הביולוגי מתקתק, נכון? אז הרחבנו את המשפחה ונולדה לנו טלי. טליצ'קה. כמובן שעם ילדה קטנה, נטלי לא יכלה לעבוד במשרה מלאה, אז היא מצאה לה חלטורה בחנות ספרים רוסית – ברוך השם, בארץ יש יותר חנויות ספרים רוסיות מאשר רוסים. נטלי עבדה בחנות הזאת שנתיים, קראה מאה ספרים, מכרה מאתיים...

ערב אחד התיישבנו בבית, עשינו חשבון ובראנו את מיכלצ'קה. כשנגמרה חופשת הלידה בתשלום, בדקתי את כל ההכנסות וההוצאות ואמרתי לנטלי: "סליחה יקירתי, אבל כדי לממן שני גני-ילדים פרטיים ובביסיטר לפי הצורך, אישה צריכה להרוויח לפחות אלף וחמש מאות דולר בחודש. ובחנות ספרים רוסית משכורת מקסימום ושכר מינימום זה אותו סכום בדיוק. נכון?"

"נכון", היא עונה לי.
 "אז אולי יש טעם לזמן מה, לעשות הסבה מקצועית לעקרת בית?" אני שואל.
 "יש טעם", עונה נטלי.

והיא נשארה בבית. ורק הרבה יותר מאוחר הבנתי שנטלי נכנסה למעגל סגור: יושבת בבית – שוכחת עברית. שוכחת עברית – מאבדת סיכויים להשתלב בחברה הישראלית ולקבל עבודה סבירה.

בנתיים טלי גדלה, הלכה לגן חובה, מיד התחילה לקשקש בעברית. וחוף מטליצ'קה אין לנטלי עם מי לדבר בשפה של בן יהודה. אגיד לכם את האמת, הסידור הזה התאים לי: הבנות מסודרות, מטופחות, נטלי כל יום קוראת להן אגדות ברוסית, מפזרת אותן לכל מיני חוגים, הבית נקי, ארוחה חמה כל ערב – מה חסר לי? גן עדן, בחיי! נכון, לפעמים עצבן אותי שנטלי רואה כל מיני סדרות ואופרות סבון שמנוולים מצלמים בשביל מפגרים, ושהיא קוראת צהובונים ברוסית. אבל לכל דבר יש מחיר, לא ככה? אז היא קצת מתנוונת שכלית – כמו שאומרים באידיש, ביג דיל. אם זה בסדר מבחינתה, אז פי כמה וכמה מבחינתי! אני אפילו לא התחלתי לחפש זיונים מהצד, לא בגלל שאני כזה בעל נאמן, סתם לא היה שווה: לפלרטט עם מישהי, לברוח מעבודה, לשלם עבור צימר מצ'וקמק, והכול כדי להוכיח לבחורה אקראית שאתה

גבר-גבר במיטה? בשביל מה? נטלי רכה, חמימה, תמיד מסכימה. אני עושה עליה סיבוב או שניים בשבוע וכולם מבסוטים. עשיתי לי מנוי לבריקה, לחדר כושר, בערבים הלכתי עם חבר'ס לשתות בירה, בימי חמישי ראיתי איתם כדורסל על מסך גדול בפאבים. לפי דעתי, יכול להיות הרבה יותר גרוע. לא ככה?

ואז הגיע ה"הרבה יותר גרוע". התחשק לי לעשות בן. כלומר, יורש-עצר. הצעתי לנטלי והיא, כרגיל, לא התנגדה, ובראנו את איתי, איתי-צ'יק. כאשר הוציאו לי אותנו, צהוב ובוכה מחדר הלידה, רעדתי בכל הגוף. דומה לי שתי טיפות מים, הממזר! עבר שבוע, צריך להשתחרר, לעשות ברית מילה, אבל הוא עדיין צהוב כמו סיני. הרופאים התעוררו, עשו כמה בדיקות והעבירו את איתי לכירורגית ילדים. מנהל המחלקה, פרופסור קראוס, הזמין את נטלי ואותי לשיחה בחדרו.

"אתם מדברים עברית?" הוא שואל.

"כן", אנחנו עונים, "דבר". והוא אכן דיבר:

"לבן שלכם" אומר קראוס, "יש בעיה תורשתית בכבד, והיא נקראת אטרזיה ביליארית. אני רוצה להסביר לכם מה זה אטרזיה ביליארית: במצב תקין בתוך הכבד יש דרכי מרה, כלומר, צינורות שדרכם המרה יוצאת החוצה. אבל זה במצב תקין. ולאיתי הקטן היה מזל יהודי להיוולד ללא דרכי מרה תוך-כבדיים, לכן הכבד שלו לא מסנן שום דבר, הבנתם?"

בשפה פשוטה, לא חיים עם זה. אני מסביר לכם את מה שאני בעצמי הבנתי מהנאום של הפרופסור – הרי אני לא רופא. וכאשר ניסיתי לקרוא באינטרנט מאמרים בנושא האטרזיה הביליארית המזורגת הזאת, מיד חטפתי מיגרנה נוראית, כנראה בגלל העצבים.

"אז מה עושים?" אני שואל את הפרופסור. "הרי אפשר לעשות

משהו, לא?"

"כן", הוא אומר. "בינתיים, כל עוד איתי קטן מאוד, עושים לו ניתוח זמני כדי לשפוך את המרה לתוך המעי, אבל בעיקרון דרושה כאן השתלת כבד. ומה קורה במדינתנו עם השתלות, אתם יודעים: אנשים פשוט מתים בתור עד שמישהו מסכים לתרום איברים מגופה של קרוב המשפחה."

אני כבר התחלתי לחשב תוך כמה זמן אני יכול למשכן את הדירה ולמכור את המכונית בשביל לממן לאיתי-צ'יק השתלה בחו"ל, ופתאום קראוס אומר:

"במקרים רבים לילדים עם הפתולוגיה הזאת מתאים כבד של אחד ההורים".

הייתי המום, "כאילו מה זאת אומרת, מתאים כבד של הורה, אנחנו הרי עוד לא מתים."

קראוס צחקק והסביר שלילד מספיק להשתיל אונה שמאלית של כבד של מבוגר, למבוגר גם אונה ימנית תספיק למאתיים שנה – מתברר שאנחנו משתמשים בלא יותר מעשרה אחוזים מהכבד. שאלתי את נטלי:

"נו, נבדוק האם כבד של אחד משלנו מתאים לאיתי?"

היא מהנהנת: "ברור, על מה יש פה לדבר, חייבים להציל את הבן."

בקיצור, ניתחו את איתי-צ'יק, ובינתיים לקחו לנו דם להתאמת הרקמות. מזמין אותנו הפרופסור, נראה מרוצה, מחייך, מתבדח. מיד הבנתי שיש לו חדשות טובות. ואכן מבושר לנו קראוס, שהכבד של נטלי מתאים להשתלה! "בעוד שבועיים-שלושה", הוא אומר. "ניתן לאיתי להתאושש ולהתחזק – וקדימה, אם לא התחרטתם". גם אני מצחקק, ופונה לנטלי: "נו מאמי, את נותנת לאיתי-צ'יק את הכבד?"

נטלי קצת החווירה (בכל זאת, זה ניתוח, לא צחוק!) ועונה: "בטח,

נותנת. איזו שאלה?"

קבעו לנו תאריך, הכינו שני צוותים של כירורגים: אחד של מבוגרים בשביל נטלי, השני של ילדים, שלחו את נטלי למרפאה טרום ניתוחית לפגישה עם המרדים, למרות שהיא לא הבינה מה פתאום צריך לבדוק אותה. ערב לפני הניתוח הלכנו למסעדה טובה, רציתי לעודד את נטלי, בימים האחרונים היא פתאום נכנסה לי לחדרה. וכמו שאני אומר, חדרה זה כמו חדרה: קל להיכנס, קשה לצאת. אז לקחתי את נטלי לאכול. אכלנו טוב, קשקשנו, שתינו קצת יין, לפני השינה כמובן, התעלסנו בכיף. בבוקר יום הדין הסעתי אותה לבית החולים. בדקתי בשקט בכיסים, שהטבעת שקניתי לנטלי לא הלכה לאיבוד. רציתי לענוד לה אותה מיד כשהיא תתעורר, כסימן לתודה שלי.

נכנסתי עם נטלי לחדר איפה שהיא אמורה להתפשט, ופתאום נטלי מוציאה מהתיק כמה דפים ונותנת לי אותם. אני מסתכל על הדפים – שאלוהים ישמור! תדריך שלם: באיזה ימים ושעות יש חוגים לטליצ'קה, ואיזה אוכל להכין למיכלצ'קה, ואיפה אנחנו מחזיקים בגדי חורף בבית, ומה המספר הנייד של רופא ילדים שמטפל בבנות, ומאיזה עץ עושים גיטרה. לא, סתם, הקטע על הגיטרה לא היה כתוב, אבל כל היתר – כן. כולל מאיזה גיל הן אמורות להתחיל לקחת גלולות ומה לתת להן לטירונות – בחיי שאני לא מגזים. צחקתי כשגמרתי לקרוא:

"מה עובר עלייך? הילדות יהיו כמה ימים אצל הורי עד שנצא מבית החולים וזהו. מה את כותבת לי הוראות לעשור?"

נטלי מסתכלת עלי ועונה שסבא וסבתא זה טוב, אבל האחריות הגדולה היא רק של ההורה.

"אוי, נו, בחייך, אל תדברי שטויות," אני אומר לה. ואז הגיע סניטר ולקח לי אותה לחדר הניתוח.

כמה זמן נמשך הניתוח, אני לא יודע. קרוב לקופסת סיגריות וחצי בקבוק וודקה, לפי הספירה שלי. פתאום, יוצא איזה כירורג רוסי ואומר לי שהכול בסדר, גומרים לתפור את נטלי, ועוד מעט יעבירו אותה לחדר התעוררות. אני כמובן שואל:

"מה עם איתי?"

"נראה בסדר," הוא עונה, "אבל כדאי להמתין עד שקראוס יצא."

המתנתי עוד ארבע סיגריות ושני שלוקים, קראוס יוצא מחדר הניתוח, מסמן לי מרחוק עם האגודל כלפי מעלה. אני רץ לעברו, הוא מתרחק טיפה מהריח שלי ואומר:

"זהו, כרתנו לאיתי את הכבד שלו, השתלנו את האונה השמאלית מנטלי, והכבד יגדל יחד עם התינוק. הכול בסדר, אבא'לה!"

אני פורץ בבכי, קופץ על קראוס, מחבק אותו, הפרופסור המסכן צועק: "הצילו! תורידו אותו ממני! עוד יחשבו שאנחנו זוג!" – בצחוק, כמובן. "לך לאשתך", הוא אומר לי, "איתי עוד לא זקוק לך, הוא עדיין מורדם."

אני רץ לנטלי, מסתכל עליה. היא עוד ישנה, אבל אין לי סבלנות. אני סוטר לה קלות כדי שהיא תתעורר, היא פוקחת את העיניים ומתבוננת בי בפחד נוראי: "ביטלו את הניתוח?" היא שואלת.

"למה ביטלו?" אני מתפלל, "הכול עבר מצוין וכבר מאחורינו." ופתאום היא מפתיעה אותי:

"אז למה אני חיה?"

"מה זאת אומרת, למה את חיה?" אני מגיב בתדהמה.

"אבל לא חיים בלי הכבד", היא מסבירה לי. אני לא מבין כלום. "נטלי", אני אומר, "על מה את מדברת? הרי הפרופסור הסביר שלוקחים מהתורם את האונה השמאלית ומשתילים אותה לתינוק, לא הבנת?"

"לא", היא עונה. "הוא דיבר בעברית גבוהה ונורא מהר, לא הבנתי כמעט כלום, קיוויתי שתבין בשביל שנינו."
אני מיד מתפכח כאילו עשיתי מקלחת קרה. "תגיד",
אני אומר לה: "מה חשבת לעצמך, שהרופאים ירצחו אותך בדם קר בשביל לתת את הכבד שלך לאיתיצי'ק?"
" אבל זה בשביל איתיצי'ק", היא עונה לי, והעיניים שלה מתמלאות בדמעות.

ואני עומד ליד המיטה, ביד אחת מחזיק את הטבעת, ביד השנייה את התדריך שנטלי נתנה לי, לאלמן שלה, לפני הניתוח. מסתכל עליה וחושב רק על דבר אחד: איזה עלוב נפש אני ליד נטלי המנוונת שלי...

פרס שלישי - סיפורו של אלישע בר־מאיר

כמו עוגיות המדלן הקלאסיות, טעמים וריחות הם זרזי הזיכרון בסיפור; החביתה החרוכה של חברו לשירות המילואים מעלה במספר זיכרונות מפאלרמו ומהאישה שאהב שם; רעב פיזי ונפשי באים לידי ביטוי בכתובה אקספרסיבית ודחוסה, המשכילה לשלב לא רק עבר והווה, קרוב ורחוק, אלא גם טרגדיה עם קורטוב של נחמה.

בשל כל אלה בחרנו בסיפור החביתה של אלפונסו מאת אלישע בר־מאיר למקום שלישי

הסיפור "החביתה של אלפונסו" הוא בבחינת מעט המחזיק מרובה: במעוף מהיר של הזיכרון חולף המספר ומתעד בהבזק חיי עבודה משמימים בספרייה אקדמית, שירות מילואים בשטחים –וזיכרון אהבה חי וצבעוני מסיציליה, הפולש אל ההווה באמצעות הודעה פתאומית ומטלטלת.

בתוך מסגרת הסיפור המצומצמת מצליח המחבר לנוע בטבעיות בין עולמות שונים, ובו בזמן להצביע על הדמיון ביניהם, ולחבר באורח מפתיע בין אלמנטים מאפיינים של מקומות זרים ורחוקים – נופים, עצי זית, ואלומות כבושה המתפרצת לעתים בבת אחת.

ובאנו על החתום,
פרופ' יאיר רייזנר, יו"ר;
אגי משעול; ליאת קפלן;
חנה ריינשרייבר; אבנר שץ

אלישע בר-מאיר

רופא רדיולוג, בן 61, בוגר בית הספר לרפואה של אוניברסיטת תל-אביב. מנהל את מכון הרנטגן בבית החולים בני ציון ומרצה בכיר בפקולטה לרפואה של הטכניון. עיסוקי היומי נקרא "דימות" (IMAGING) ובו מיושמים אמצעי האבחון הטכנולוגיים המתקדמים ביותר כדי ליצור תמונות תלת-ממדיות בגווני אפור ובצבע של אברי הגוף השונים.

התמונות המופיעות על גבי המסך, בין אם הן של הקרביים (המעי הגס) או של רקמת המוח, תמיד מספרות סיפור. לעיתים הסיפור הוא עצוב (טרשת עורקים קשה, סרטן ממושט) ולפעמים גם שמח (אברי גוף תקינים), אך בכל מקרה הסיטואציה היא ייחודית: הסתכלות אל תוכו של אדם ואבחון ממצאים שלאדם הנבדק אין מושג אודותיהם.

לא אחת אני מתבונן במוחו של אדם פרוס על גבי המסך, פיקסל על גבי פיקסל, ושואל את עצמי: האם יגיע יום בו נאבחן גם את מחשבותיו ורגשותיו של האדם השוכב מעבר לזכוכית?

אל מול ההרים האדומים, עם החביתות של אלפונסו, בשקדנות אעביר את הפלגית בקנה קדימה, אחורה, קדימה, אחורה, רחוק מהלברשטם ומהשעמום הזה של הספרייה. מאתמול יש לי בת, יש לי ילדה, הבמבינה הזאת היא שלי, אנג'לה קוראים לה. מה איכפת לי מהמ"פ, בבוקר מסדר דגל שק, בערב מסדר עליית משמר, שמאל, ימין, שמאל, ימין, יש לי מלאכית קטנה ומתוקה כולה שלי.

בחשכה שמעתי תן מיילל, אולי ילד קטן מתייפח. נצנצי האורות כגחליליות במרחבים, איך לא הבנתי את מה שלימים ידעתי. מתי זה היה, האם זה קרה, מי זה היה שפסע אותנו יום בין הכבסים התלויים מעל חצאי מרפסות, בין צמחי הבר והקוצים מתחת לקורות הברזל המזדקרות לשמיים כאצבעות מאשימות. שרידים דוממים של מלחמה, פלרמו לא התאוששה ולא שיקמה דבר. בין הריסות הבתים צעדתי לאיטי מסקר את גלי האבנים עם ריח האזוב מהול בניחוח הים המלוח. עוד צעד קטן ואני במרקטו, שוק הווצ'ריה. באבחה מכים בי החיוניות, הצבעוניות, שמחת החיים של אנשי האי הגדול המוקף ימים. חנויות היין הקטנות, ענפי שיח הפלפל האדום, מקלעות ראשי השום, הזיתים הכבושים במלח ובשמן, אגודות הארטישוקים. מאחורי הדוכן היא מחייכת אלי, הסיציליאנית השזופה, על צווארה מחרוזת של קיפודי ים. "קוזה ואולה אָמור", היא אומרת. תכול עיניה יקום אין סוף לו, באוזני יוקדות המילים, ויאלדי ופרגולזי יחדיו חוברים בסימפניה של צלילים: אָמור, אָמור.

היא גרה בשכונת קפאצ'י בבית הקטן מאחורי כנסיית דומניקו הקדוש עם אמה האלמנה ואחיה ולנטינו, פצעי הבגרות שלו מגולפים בזכרוני. איך אפשר לנצח מלחמה בשישה ימים הוא

קרבתי את עיני אל המסך לפני שחשתי את העלייה המהירה בדופק. תיק תיק הדם זורם ומתערבל במעלה עורקי התרדמה ומציף את אונות המוח. המסר מסרב לעבור מעצבי הראייה ולשקוע בקליפה העורפית. מה זה האי-מייל הזה, זגויות המשקפיים עכורות, אולי ראייה כפולה. מסר קצר, רק חמש מילים, באותיות גדולות, פונט טיימס ניו רומן, גודל כל אות 16 בצבע כחול כהה, "לה טוא פיליה סיקיאמה אנג'לה".

החמרמורת מתופפת בתופי טם טם, ערבוב טפשי ומיותר של מרגריטה עם הג'יימסון הדפוק הזה אתמול בערב, במסיבה לכבוד ההעלאה בדרגה. שמונה שנים בספרייה אחת, קטלוג של ארבעים אלף ספרים, מגדירי הצמחים בפניה הרחוקה, פירנדלו הכי קרוב, היד המושטת נוגעת בו מיד. המבצע האינסופי של הכנסת המחשב, שדרוג ההתחברות לאינטרנט לפני ארבע שנים, יצירת הרשומות הדיגיטליות המקוונות, הקרדיט על הקמת הספרייה האקדמית הווירטואלית הראשונה, כל זה שוויו רק דרגה חמש פלוס? חגיגה של נאומים יבשושיים הוא ארגן, הודיע שהכל נעשה לכבודי. בדומייה בלעתי את זווית החיוך קמוץ השפתיים של מנהל הספרייה: "ועכשיו מחיאות כפיים לכבוד הספרן המצטיין שלנו", הוא אמר. בן זונה הלבשרטם, יום אחד גם הוא יהיה וירטואלי.

ישבתי בחשכת הליל על מגדל השמירה הצופה על הכפר החשוך הסמוך למנזר. נביחות הכלבים, ריח העשן מהטבון הרחוק, גללי העצים, שרידי עצי הזית צופים נכלמים אל הר הורדוס. מהשמיים נפל עלי חודש המילואים. כמה ייחלתי, כמה רציתי להתכרבל באפודה של דממה, לציית להוראות, להישמע לפקודות בהכנעה, לאפשר לתאים האפורים להפנים את הידיעה, לחשוב על כל התרחישים, לנתח את האפשרויות, לכלכל בתבונה את הצעד הבא.

הגזע הרחב, התעטפנו בים הכוכבים. רק לילה אחד פראי לכוד בקסם עיניה, שבוי בצוף נשיקותיה, מגופף בחשמל אצבעותיה. מימין מפרץ קונכיית הזהב, משמאל בוסתנים עמוסי פרי ארגמני ומטעי זיתים, בין עופאיהם הרוח בחשיכה לוחשת שיר.

ישבתי בבית הקפה של הפרופסור לקפה בונה רומא במרכז העתיק של פלרמו. הרבה אומץ נדרש להתהדרות בתואר פרופסוריאלי שכזה, במקום בו הקפה הוא קליידוסקופ של טעמים. שעת בין ערביים הייתה, שעה של שקט ורוגע בלב הרעש וההמולה של העיר. הכרכרות האטו את מהלכן, רוח קרירה עלתה מהים. בנעימה ענוגה טפטף הקפאין הסמיך אל הספלון המחומם. לעולם לא אשכח, הפרופסור לחש, את הפקיד ג'אקומו, מזכיר בית המשפט, אבא של מריה.

למה, למה דווקא אותו הרגו שאלתי.
מה ההבדל, שאל הפרופסור. אם לא הוא אז מישהו אחר.
את הפצצה הניחו עבור השופט החוקר, אבל חומר הנפץ הוא טיפש.

לא הצלחתי לבלוע את החביתה של אלפונסו אחרי מסדר הבוקר. עוד יום ארוך במחסום, כבר אין עצי זית, כולם נמוגו. מאה פעם ג'יב אל האוויה, מאה פעם צא מהאוטו, מאה פעם פתח את הבגאז', מאה פעם מע-א-סלאמה. מה הלברשטם יודע על מחסומים, ספר אחד הוא לא קרא בחיים שלו עד הסוף. למה הוא תקוע עמוק בתוך החיים שלי, איך אפשר להעביר חיים שלמים עם הניירות שלו, כמה אבק מצטבר על הספרים. הכל דהוי כל כך בספרייה הזאת, למה אין אף חלון.

שאל. בשישה ימים אפשר גם להפסיד, אמרתי. תפוזונים של אורז היא הגישה עם עגבניות קטנות סגלגלות חושניות. ארץ גועשת היא, התפרצויות הגעש הן מעשה שגרה והאפר הוולקני הוא המפרה את האדמה ממנה צומחות העגבניות הטעימות בתבל. מריה קוראים לי, אמרה. את כתפי ליפפה בידה וראשי בסחרחרה. אתה ספר לי על טרה סנטה, אני אספר לך את סיפורו של קולה דגיגון.

תמיד היה קולה משחק בים. הלוואי שיהפוך דג אמרה אמו בתסכול. ימים ולילות שהם במים וכשרצה להגיע למרחקים היה נוסע בבטנו של דג גדול. כאשר שאל אותו המלך איך האי סיציליה מחזיק מעמד מעל למים, קולה השיב כי הוא עומד על שלושה עמודים ענקיים. יום אחד המלך הורה לקולה דגיגון לצלול ולהביא את כדור התותח שנורה מהמגדל. קולה אמר שלצלול יוכל, אך אינו בטוח שיצליח לחזור. המלך לא ויתר וציווה עליו לצלול. קולה ירד במהירות למעמקים ותפס את כדור התותח אותו מצא בין ערוגות אלמוגים וספינות טרופות. כאשר הסתכל למעלה גילה להפתעתו שהמים הפכו אטומים כמשטח של שיש. הוא מצא את עצמו ביקום גדול ומפחיד בו לא הצליח לשחות כלל. שם הוא נשאר לנצח.

ארבע שנים היה לי אבא, אני זוכרת רק את שפמו השחור, היא אמרה.

היה לו מעיל גדול והוא היה מרים אותי גבוה עד לשמיים. אבא מעולם לא התיר לעצמו לשותות קפה בבית קפה, לא נמצאו לו הילרטות. ושתדע, אצלנו הקפה הטוב בעולם. תמצית התמצית של הקפה. קצר, ארומטי, שחור ומרוכז, צחקקה. הם הרגו אותו ועוד אלפים. המאפיה רוחשת אצלנו בכל פינה, את חיינו עטפו באלומות, בגזל, ברשעות. הם הרגו גם את אבא, אמרה. את דמעותיה אחת אחת אספתי. מתחת לעץ הזית העבות, שעונים על

מה זה העשן הזה, אלפונסו, אתה שורף את החביתות, אני מריח את ריחות פלרמו, הריח המתקתק העולה מפינות הרחוב, ניחוחות של דם ויסמין וריחם של חומרי החיטוי לאחר פינוי הגופות. אדם הורג אדם בשגגה או לא. פתאום תינוק נולד, ואני על גבול המדבר. כמה קר פה, כבר לא מוסקים כאן זיתים, הגזעים עירומים כגפרורים שרופים. יש לי ילדה תלתלים לה, אולי צמה, קוראים לה אַנְגֵ'לָה. המלאכית הקטנה שלי משחקת תופסת באי גועש מעבר לים.

אתמול אין לך אבא הילדים שרו.
היום יש לך אבא ואת עוד לא יודעת.
איך אוכל לבלוע את החביתה, אלפונסו, מתי כבר תלמד.

פרומה ארמני, 2008

מידינו ארטיג אט אינאן אראט מלוקי ורים אקרים
אם בהונקל מבונותם אנוסים אנומט במחוזן אל רים
נבמיונים צי יונק, אמאקשים אנומיק שגילויים אנלפג הסאץ
אצו צורבלו, נשאל מבוקי חוסל
אונלרג בעז סאנג אלנים לחזרים אנומט נסט מים
אבסאץ צי אימאן אנוט גרודוט איגאץ, אמאני אקל
וונכרעם אנומאן, כצודים נחט מלש ונצו.
אנומאט בעזו.

אמידינו ארטיג אט נלימאניל ביין, אנוס,
אנבאוק, ונחאיק בשלמה במבונותי הנחלה ונכרים נמימור,
אנומאן אט שנקלוג גאנאן אפאיוו אנומאן ביטיוו
אנומאן אנומאן, אנומאן במאן צונקל צו חוס.
צו נולץ.

אז נשענן נך
איק קלסר ונמאן אוינא
בסאץ ונחול צו נאג
ואיק ונביל
מל אנומאן
נחל.

שני היוצרים אשר צוינו לשבח

לפי סדר הא"ב'

צפריר קולת

תואר שלישי בפיסיקה, האוניברסיטה העברית, ירושלים. מנהל תוכנית (דירקטור) ומנהל פיתוח מוצרים - חברת מכשור רפואי - ASI.

דרך החשיבה המדעית היא רק אופן אחד להסתכלות על העולם... ברור לי שהשיר שמזדמר או מתכתב לאחר יום חשיבה "מדעית", ניזון מאותם דימויים, מאותם חומרי גלם כמו שאר החיים, כולל החיים המכומתים. במילא מדובר באותו בן-אדם, אותם נירונוס, אותן חוויות. לך תפריד בין ההתרגשויות.

אורן שלף

תואר שני באקולוגיה של אזורים צחיחים, אוניברסיטת בן-גוריון, באר שבע. עובד במכון לחקר המדבר, אוניברסיטת בן-גוריון, באקופיזיולוגיה של צמחים.

באתי למדבר להכירו - בטיול, במחקר ובגידול המשפחה. בכתיבה אני מנסה להתמקד בחוויות החיים במדבר. מעשה הכתיבה המדעית שונה לחלוטין מעולם היצירה הפיוטית אך יש חפיפה וזליגות הדדיות בין שני העולמות.

מאמצים | צפרייר קולת

בתי הקטנה מפרישה
את כל מה שהיא איננה,
את כל מה שהיא איננה רוצה לשמור.
היא נגטיב מואר
שמשרטט את שאר העולם.

היא כל הדברים שהיא שומרת בתוכה,
היא כל הדברים שהיא שומרת
מחוצה לה.

היא נפרדת בענג ממה שמצתה.
הקלה מציפה את עיניה.
נפנית לדרך לבנות מגדל,
להתרומם על רגליה,
רגילה לכבד הפרדה
עד להחלפה הבאה.

בתי הגדולה כבר בוחנת את מה שאיננו
בגדרה.
את תרומותיה למחזור הגדול, למחזור הקטן.
היא נושאת מאמציה,
כורעת לצבע בצבעי אדמה,
ומתרחקת ממנה להבלע
באוויר נקי שילך אתה
וימסגר החוצה ממנה את הציור שהיא כבר איננה.

בתי הקטנה מסתכלת בה בהערצה
ונזכרת לבכות בכי קטן.
על הדברים
שלעולם לא תוכל להחליט
שהם לא חלק ממנה:
מאמצי שוא, משבי רוח, אחותה הגדולה.

נגר הלחם (או: אושר) | צפרייר קולת

דַּחֲפֵתִי יָד עֵמֶק לַתּוֹךְ הַיּוֹם
וְעוֹד אַחַת, לְלוֹשׁ וּלְהִשְׁפִּיעַ.
שְׁמָרִים שֶׁל לַיְלָה
(נִסְרֶת יַחֲפָה)
הַתְּפִיחוּ מִגְרוֹת דָּגָן לְבִקָּר.

מִקְצִיעַ,
יָד נִשְׁלַחַת.
מִמָּהֵר לַתַּחֵם -
שִׁיפֵתִי אֶת הַיָּד אֶל חוּץ.

רִכְשֵׁתִי לִי מִשׁוֹר שֶׁל אֲשֶׁר
מִזְדַּגֵּג
בֵּין שָׁן בִּינָה
לְבֵין מִגְרַעַת.

לוֹכֵד לַוּחוֹת בְּטַבְּעוֹת עֵצִים,
זוֹמֵם בְּקוֹל גָּדוֹל.
עוֹקֵר אוֹתָם מִטַּעַת,
חוֹרֵץ אוֹתָם חֲרוּץ.

הָעֵרְבָה קְדוּחָה,
תְּנוּעַת סִיבּוּב שְׂרִיזָה בָּהּ,
אֲנִי מְרִיחַ כֶּבֶד נִיחוּחַ חֲרִיקָה.

אֲכֹפִי הַיּוֹם, אֲכֹפִי
אֲנִי עוֹמֵד לְלוֹשׁ
כֶּכֶר נוֹסֵף שֶׁל עֶרֶב,
נִבְצָע וּמִסְחָרָר,
חֲפֹפִי בְּתַנּוּרוֹ.

אֲנִי מוֹשֵׁךְ אֵלַי אֶת
שֶׁמֶן הָעֵצִים.
מוֹרֵחַ בּוֹ רִיחוֹת שֶׁל גֶּזַע.
טוֹבֵל אוֹתוֹ בַּתּוֹךְ קִמְחֵי קִמְחִים,
בִּיגִיעוֹת שְׂמֻחוֹת,
בְּכִרְוֵרֵי שְׂאוֹר.
הָרָגְעִים הַנִּמְוָחִים
לוֹקִים בְּמֵאוֹרוֹת.

מָחָר עוֹד לֹא מִסְמֵר,
בוֹלִים נוֹשְׁקִים אֲגָרֶת.
הַמֵּאֲכָפָה הַחֵם
קוֹרֵם אֶת בְּצִקְיוֹ.
הָעֵץ עִירֵם וָזָר,
פְּשׁוּט מְכַל צִמְרֶת.
הַפֶּת טְבוּלָה
וְתָם. פּוֹתַח אֲפִקְיוֹ.

הגלגול | צפריר קולת

בְּגִלְגּוֹל מַצְלַח שְׁלִי
אֲנִי עוֹבֵר כְּחֶלְזוֹן.
מוֹשֵׁחַ רִיר עַל צִפְחָה,
מִמְלִיךְ אוֹתָהּ לְשִׁבִּיל,
כְּמַעַט שְׁקוֹרִי
לִפְלֹטֶת הַצְּבָעִים.

הַמְחוֹשִׁים שְׂשִׁים אֱלִי-עַל,
מְרִיחַת הַזָּנָב הַצְּמִיג נִמְשַׁכֶּת אַחֲזוֹר,
מוֹתַחַת רְגָעִים אֱלִי-אַט.

בְּגִלְגּוֹל מַצְלַח שְׁלִי אֲנִי שֶׁבִּלּוֹל.
קוֹנִכְיָה מִכְרִידָה בֵּין
הָרֶשֶׁם לַמֶּבֶט.

גִּלְגַּל שְׁלֹם שֶׁל הַסְתִּידוֹת.

"נו, איך אפשר? באת לקבל שיעור מהוויקיס, מה?"
 "היא לא שלי. הגעתי לכאן כדי לפתח סרט שממתין בפנים עשרים וחמש שנה."

אצבעות מיומנות מגששות בחושך אל הסרט היקר. הנה הוא. קצוות מתפוררים. באמבט הפלסטיק כבר מוכנה תמיסה לפיתוח. הופ! הנגיב בפנים. מולקולות מתחילות לחפש זו את זו.

"תראה חיים, לא בטוח בכלל שזה יצליח. אתה מבין, הסרט כבר זקן מאוד. יתכן שנקבל צלילות בלבד. להשיג היום את הכימיקלים... זה לא פשוט... הזמנים השתנו... אתה מתעקש. בסדר, ננסה. זה ייקח יומיים שלושה. ספר לי בינתיים: למה רק עכשיו? אני סקרן..."

היינו שלושה מדריכים בבית ספר שדה עין גדי, תחילת שנות השמונים. יעל, נווה ואני. שלישייה צרובת שמש ומים ומלח וטרשים. התשוקה אל המדבר בערה בנו. הקדשנו את כל ימינו למרחבים, למעקב אחרי השפנים והיעלים, לחיפוש נמרים וצבועים. בתי ספר הגיעו בהמוניהם והטיולים היו כמו שצריך. מי בכלל חשב שמלחמת לבנון בפתח, ושתוך כמה שנים תשנה האינתיפאדה את תרבות הטיולים בישראל. טיילנו בלי גבולות, חוצים את מדבר יהודה מים המלח ועד ההרודיון, ישנים בוואדי קלט, מצטרפים לתה אצל הנזירים במרסבא. בלי מאבטחים, תיאומים, אישורים וכאב ראש. רק אנחנו וההוד הנורא של השממה. מדריכים רבים הצטרפו אלינו והלכו, נמסים מחום ומגעגועים לעיר. אבל אנחנו נשארנו, נאמנים לנחל דוד כמו נמרים לטריטוריה.

יעל הדריכה בני נוער, בדרך כלל בסיבוב הרגיל: שביל צפית ומעיין שולמית. עיניים כלות של נערים עקבו אחריה, כאילו

אדם בסנדלים ובחולצה קצרה ממנה בצבצה רק יד אחת בלבד מתוך שתיים, עלה אל הקומה השנייה של בניין בריטניה באוניברסיטת תל אביב, והתעכב רגע כדי לקרוא את הכתובת על שלט המתכת הדהוי: "פרופסור אמריטוס צפדיה מאירי. זואולוג." בידו הבריאה דפק על הדלת ומיד נכנס, מתאמץ ללא הצלחה להישיר מבט אל הפרופסור שמאחורי שולחן העץ, כיאה לאורח לא צפוי. אבל פוחלצי הטורפים ואוסף החרקים שעל הקיר משכו את עיניו ולכן כשהציג את עצמו, בניגוד למקובל ולמצופה, היה ראשו דווקא מופנה למעלה אל שלד מיובש של עזניית הנגב, שהיה תלוי מהתקרה.

לאחר שפרש ממחקר פעיל, הקדיש המדען את מרבית זמנו לאהבה ישנה, צילום בעלי חיים. המשרד הקטן היה עמוס מגזינים שהעלו אבק, המלאים חידות שצפדיה פסק לנסות לפתור. המקום התמלא עתה בטיפוסים מוזרים, שהגיעו מכל רחבי הארץ עם אובייקטים לצילום. הוא כבר צילם ציפורים נדירות, עשים החדשים לעולם המדע, עכברים מהונדסים עם עשר אוזניים, ראש ענק של צב ים גלדי. "חפש את ההפתעה" הוא נהג להכריז. "נכון שלצלם נמר בטבע בישראל זה דבר נדיר. אבל לך תצלם אדם, שתפס נמר באמצע הלילה במו ידי!" מביט בגאווה בתמונת הנמר בשדה בוקר, על שער ה-NATURE.

"מה זה, חיים?"

"אה... זה מלידה. תקלה גנטית דפוקה, שהצמיחה לי שקית מנתחים שמנמנה במקום יד."
 "לא לא, בחור צעיר, לא התכוונתי לזה, אני מתנצל. מה זאת המצלמה שתלויה לך שם, יכול להיות שזאת לייקה אמיתית?"
 "צדקת. זאת לייקה. היא אצלי עוד משנות השמונים, אבל לא צילמתי בה מעולם."

שקבענו – הסוד הזה נשאר רק אצלנו. רק מי שעובר לפחות שנה בעין גדי, והוא שומר טבע אחראי, שומר סוד ובעיקר – שאינו להוט יותר מדי, שסיגל סבלנות מדברית, כמו זרע הממתין לשיטפון המאחר לבוא... מישהו שיפיק מכך תועלת.

שנה חלפה.

ואז יצאנו בשבת להרים, מעבר לנחל ערוגות העליון, שכבר אז היה סגור למטיילים. סיפרנו לו. הכל. על המערה הנסתרת עם המעיין הקטן ועץ השיזף, שמספק צל ומסתור ומעט מזון ובעיקר – השתקנו לרגע והחלפנו מבטים.

הנה מונחים הניירות בנוזלים. הדמויות מתגלות. האטבים מוכנים. מיד יתבהרו מראות שלא צולמו מעולם.

אתה ודאי אינך יכול לזכור, פרופסור צפדיה, אבל שלושתנו למדנו אצלך לפני שיצאנו לעין גדי. סיפרת לנו על אגדת היעלים. הסיפור הזה ליווה אותנו מאז בכל שבילי המדבר, הוא קסם לנו והפחיד אותנו כאחד. האגדה סיפרה, שאין אדם שראה יעלה ממליטה ונותר בחיים. אתה טענת, שזה "רק מיתוס שנועד להפליג בשבחם של היעלים כמטפסי מצוקים מהוללים". אבל אלינו הגיעו סיפורים. למשל, על זואולוג גרמני שראה את המחזה בעין עבדת, אבל כעבור שבוע נדרס בדרך לאולם הרצאות בשטוטגרט. עבורנו היעלים לא היו חיה אקזוטית נדירה אלא בני בית, אחים לסלע ולמעין. האגדה בשבילנו לא הייתה בדיה אלא אתגר. רצינו לבדוק את נכונותה. ומערת המסתור נראתה מקום מבטיח מאוד – זה היה הסוד הגדול. מצאנו לנו מחסה מושלם שיש בו הכל: צל ומים, הגנה מטורפים ומאנשים ותצפית נפלאה עד קצה האופק.

מקשיבים להסברים על התאמת צמחים למדבר. אבל יכולת לראות כי מה שמהפנט אותם הוא לא הקליפה של תפוח סדום, אלא עורה החלק השזוף וכתמי הזיעה, שהבליטו את השילוב הנפלא שהיה בה – זריזות וקשיחות של אשת שטח עם עדינות נשית רכה. נווה ואני שוחחנו רבות על השילוב הזה. לבסוף, הוא זכה בה והאמת – בצדק. איזה סיכויים היו לי, עם היד העקומה והפחדנות מול בוגר סיירת שובב, שקיפץ בין הסלעים כמו פסמון ועלה את מעלה האיסיים בלי להתנשף. נווה תמיד לקח על עצמו את ההדרכות האתגריות: קבוצות קטנות שעלו לכמה ימים לרמת המדבר עם כל הציוד על הגב. הקשר בין יעל לנווה מעולם לא הפריע לשלושתנו להמשיך להיות יחד. זה היה סימן נפלא לעתיד שנכון לזוגיות שלהם. למרות האינטימיות שלהם, נשארנו שלישייה עם הבדיחות והחוויית, עם השמחות והכעסים וכן, גם עם הסוד שלנו.

אצבעות מיומנות מגששות בעלטה. מחול כימיקלים מתקיים בחושך, ללא קהל. אמבט הפיקסר. חלקיקי כסף אחרונים שלא פותחו נושרים אל תחתית הגיגית. זה הזמן לעבור למייצב. שעת גילוי קרבה.

עם גשמי האביב הראשונים הגיע זאב. בהתחלה חשבנו שהוא עוד אחד שבא להירגע מהטיול בדרום אמריקה, לפני הלימודים. אבל מהר מאוד גילינו, שזאב היה שייך לזן אחר, חובב טבע מלידה, זן טרוף שמש ומים וטרשים ומלח, הזן שלנו. שלא כמו האחרים, הוא לא יצא לסופי שבוע בבית ההורים אלא נשאר איתנו בעין גדי, יוזם טיולי הכנה, נרדם בספרייה בהכנות להדרכה או יוצא עם הלייקה שלו "לתפוס תמונות שאף אחד עוד לא תפס". כך קרה שכבר אחרי חצי שנה אצלנו, כמעט שגילינו לו את הסוד. אבל יעל התעקשה שנחכה לסוף השנה, ונקפיד לקיים את מה

ויותר מכך – היו שם סימנים להמלטות בעבר – מקומות מרביץ, גללי נקבות, שליות יבשות.

סירבתי לעלות לשם באביב בעונת ההמלטות. אמרתי שזה בגלל השטפונות המאחרים הפראיים ובגלל הטיפוס הקשה, כשהסלע חלק ממים. האמת היא שאגדת היעלים הפחידה אותי. ראיתי נמרים מקרוב ותפסתי ביד אחת שפנים וחומטים ונחשי אפעה. אבל אגדת היעלים הפחידה אותי. הסכמתי ללכת רק בקיץ. השאר היו אמיצים ממני ותוך שבוע זאב כבר חזר מלמעלה עם חיוך רחב ועם הלייקה.

מצוק לבן של נייר קודאק ומאחוריו, קרבים להפוך לתמונה מוצקה, מסתתרים יעלים וקרניים.

ואז הגיעה מלחמת לבנון. נווה גוייס מיד. אפילו בסדיר לא שרתי בגלל היד שלי, ונשארתי עם יעל לשמור על מבנים שהתרוקנו ממטיילים. נותרנו רק אנחנו, עם השיטים והרתמים, הסלעיות והטריסטרמיות, כשהדי המלחמה רחוקים מאיתנו כמו נביחה בהרי מואב. גם זאב נשאר. אמר שהוא "מעדיף לגמור את חייו בהרי מדבר יהודה במהלך טיול מאשר בהרי הלבנון במהלך הפגזה". וחוף מזה, אם המִחְשֵׁב הצה"לי שכח אותנו, אז כנראה שיש לזה סיבה ושעם גורל לא מתחכמים.

זאב בילה המון במערה, הלייקה תמיד איתו. כבר היה סוף מאי, כשהם יצאו ביחד למערה בפעם האחרונה. ידענו שיש סכנת שטפונות ושעדיף לחכות, אבל הם לא רצו להקשיב. בצהריים, כשהשמיים התכסו עננים אפורים, חישבתי שהם כבר מוגנים במערה, כך שהייתי רגוע בסך הכל. יצאתי לשאוף אוויר על המצוק כשהנהמה המבעיתה של השיטפון מלמטה הגיעה אל

אוזניי. הגשם התחיל לרדת שעותיים אחר כך, והקצינים שיצאו מהטנדר הצבאי נרטבו לגמרי. מה הם עושים כאן? קיוויתי שלא באו לטייל במזג אוויר כזה. פתאום הבנתי שהם מתקרבים אלי. פתאום הבנתי.

הם באו להודיע ליעל, אבל הם יחכו לה עד שתחזור. נווה נפגע קשה מאוד בפשיטה לילית על אחד הכפרים ליד סוג'וד. היה חושך כבד וגשם נורא. אש כוחותינו השאירה אותו צמח לעולמים.

גשם ירד על ים המלח, מנסה ללא סיכוי לשטוף את המלח, את הלילה ואת הדמעות.

כתם שחור. כתם לבן. ים המלח מתבהר על הדף, הולך וזורח מעל נחל ערוגות. והנה סלע גדול ושתי דמויות מאחוריו. התמונות מתבהרות. בכמה מהן נראים דברים ברורים. ברורים בהחלט. ברורים לגמרי.

בבוקר התבהרו השמיים. הסתבר שהשיטפון היה חזק במיוחד. סלעים ענקיים, שלא הכרתי היו מונחים על השבילים. ענפי עצים, גוויות ציפורים ומכרסמים נראו מדי פעם בערוץ. בצהריים כבר יכולתי לתצפת על המערה. אבל איפה היא, לעזאזל? נדהם, הבטתי למעלה אל המקום בו הייתה פעם המערה שלנו. רק צלע חשופה של הר נותרה שם. התחלתי ללכת מהר יותר, הולך ונופל, רץ ומבין, נופל ונחבל וקם וקולט: השיטפון סחף את הסלעים ומפולת אדירה מחקה את המערה כליל. הריצה מיותרת. הרי אין דבר יותר חזק מהשיטפון. אבל אני רץ.

הם שכבו שם מוטלים במרחק מאה מטר זה מזו. יעל הייתה מונחת שם קרה ויפה, ידיה החלקות בתנוחה משונה. והנה זאב. מוכה זז דם ומכוסה מלט של חרסית ובוץ. אבל חי.

את המצלמה שלו מצאתי חודש אחר כך, כשבאתי להתקין את לוח הזיכרון. רק אז נזכרתי, שלא הספקתי לשאול אם הצליח לצלם את ההמלטה. אבל הצער לקח אותו לפריס והשאיר אותי באוויר הלוחט של ים המלח.

בעוד שבועיים האזכרה בעין גדי. המשפחה תביא את נווה – חשבתי שעם התמונות המפותחות, אולי נצליח לשכנע גם את זאב להגיע. אולי לחזור. הגיע הזמן. וחוף מזה, האגדה. אני מתפוצץ כבר מבפנים. חייב לדעת אם יש אמת בה ואם כן – כיצד זאב ניצל. אני אחזור ביום חמישי, יש לי מחר קבוצה לנחל דוד.

יש גם תמונות מצוינות. לא להאמין. אחרי כל כך הרבה שנים. הנה מצוק ההעתקים וגב בנחל ממעוף ציפור. ומה יש פה? שיער ארוך – זאת כנראה יעל. וזה כנראה זאב. וכאן... כאן יעל וזאב יחד. יעל וזאב. זאב ויעל. אין מקום לטעות.

לא יעלים ולא אגדות. רק יעל וזאב וקרניים. קרניים ארוכות וחודרות.

שוב נשמעת דפיקה להוטה על דלת המשרד. חיים בפתח. אחרי שיביט בתמונות הוא יצא בלי לומר מילה. רק טריקת דלת חרישית. מחדרו של פרופסור צפדיה יוצא אדם בחולצה קצרה. מותיר מאחוריו מדען מזדקן עם תמונות ישנות, עם פוחלץ של זאב, פוחלץ של יעל ועם עוד חידה לא פתורה.

אֲנַחְנוּ כְּלִי הַנְּשִׁיפָה הַמְּדִיק
שֶׁל הַבְּדִידוֹת.
רַק מְגֻרָּנוּ הִיא יִכְוֶלָה לְבִקוּעַ בְּלִילָה
עֲתִיקָה וְנִטּוּלַת נִימוּקִים.

הִילָלָה שְׁלָנוּ עֲמוּקָה מֵאַתָּנוּ
וּפּוֹרְצַת מַעֲמָק הָאֲדָמָה,
מִשֵּׁם הִיא לּוֹפֶתֶת פֶּתָאִם אֶת הַגּוֹף
מִקְשִׁיתָהּ אֶת הַצֹּאֵר,
מִרְטִיטָה אֶת הַפְּרֻוּהָ,
פּוֹעֶרֶת אֶת הַלֵּעַ וְנוֹרִית
כְּפִלְצוֹר שֶׁל יָאוֹשׁ
אֶל הַיָּרֵחַ.

אָנוּ הַצֵּל הַחוֹמֶק בֵּין בָּתִּים
חוֹלֵף בֵּין עֲצִים וְגִינּוֹת

אָנוּ מִנְּבִיחִים אֶת הַכְּלָבִים וְטוֹרְדִים
בְּנֵי אָדָם מִשְׁנָתָם

בְּדֶרֶךְ מִפְּלֻחוֹת יִלְלוּתֵינוּ
אֶת בְּלוּטַת הָאֲצֵטְרוּבָל שֶׁלָּהֶם
אֶת הַקֶּרְבִּיִּים,
וּבַעֲקָר אֶת אֲלֻמוֹתָם הַפּוֹרְצַת לְבֶסוֹף
מְגֻרָּנוּ

בְּסִבָּר הַעֲלוּוָה הַסֶּהֱרֹרִית

לֶכֶן בְּבִקְרִים
מִטֵּל לִפְעָמִים אֶחָד מֵאַתָּנוּ
דָּרוֹס עַל הַכְּבִישׁ,
מִקְנָאֵת צוֹפֵר
אוּ מִזַּעֵם אִישׁ -

פְּרוֹתוֹ לָחָה עוֹד מִטֵּל
וְעוֹרְבִים שׁוֹדְדִים אֶת עֵינָיו.

פסיפס

"על אמנות, מדע, חיים ויצירה" | ליקטה וערכה רחלי פלביץ'

מיום היות העולם ועד כלותו
לא תהיה לנייר הזה תוחלת.
אני חושש
שאני עצמי הנותר מאחור,
מסרב להיות אחד.
בלב יופיו של המדבר, רחב וססגוני
רוקם את
כמיהותיי, פחדיי, אהבותיי,
בסרגלי הזמן.

וישנה דלת שעלי לפתוח.
על שני המשקופים אותה הכתובת.
– שנאה, אהבה, תחרות, קנאה –
העוצמה היא במילים.
כליא־ברקים.
וגם, ברק האריזה.
לבחון את העולם.
אדמה, רוח, מים ואש,
רגשותינו –
לגעת בלב הדבר.
להוליד לפעמים ניצוץ של בריאה.

כבכל שנה שלחו מתחרי "שירת חיי" יחד עם יצירותיהם
את אמירתם בנושאי שילוב היצירה בחיי העוסק במדע. ומאחר
ובמשוררים וסופרים עסקינן, גם כתיבתם נעה בין ניתוח המדעי
לפיוט.

קיבצתי חלק מן המילים והמשפטים, ולא הוספתי משלי אלא
ערבול ועריכה של שורות, והנה עוד יצירה, קולאז' פרי עטם
ונפשם של הכותבים:

למדתי דיוק נפשי

המעברים
בין חומר לרוח
כקו המשווה לכדור הארץ:
דבר אינו משורטט,
לא מורגש,
אתה רואה –
והאור חדש.
אתה מספר. העולם סביבך.

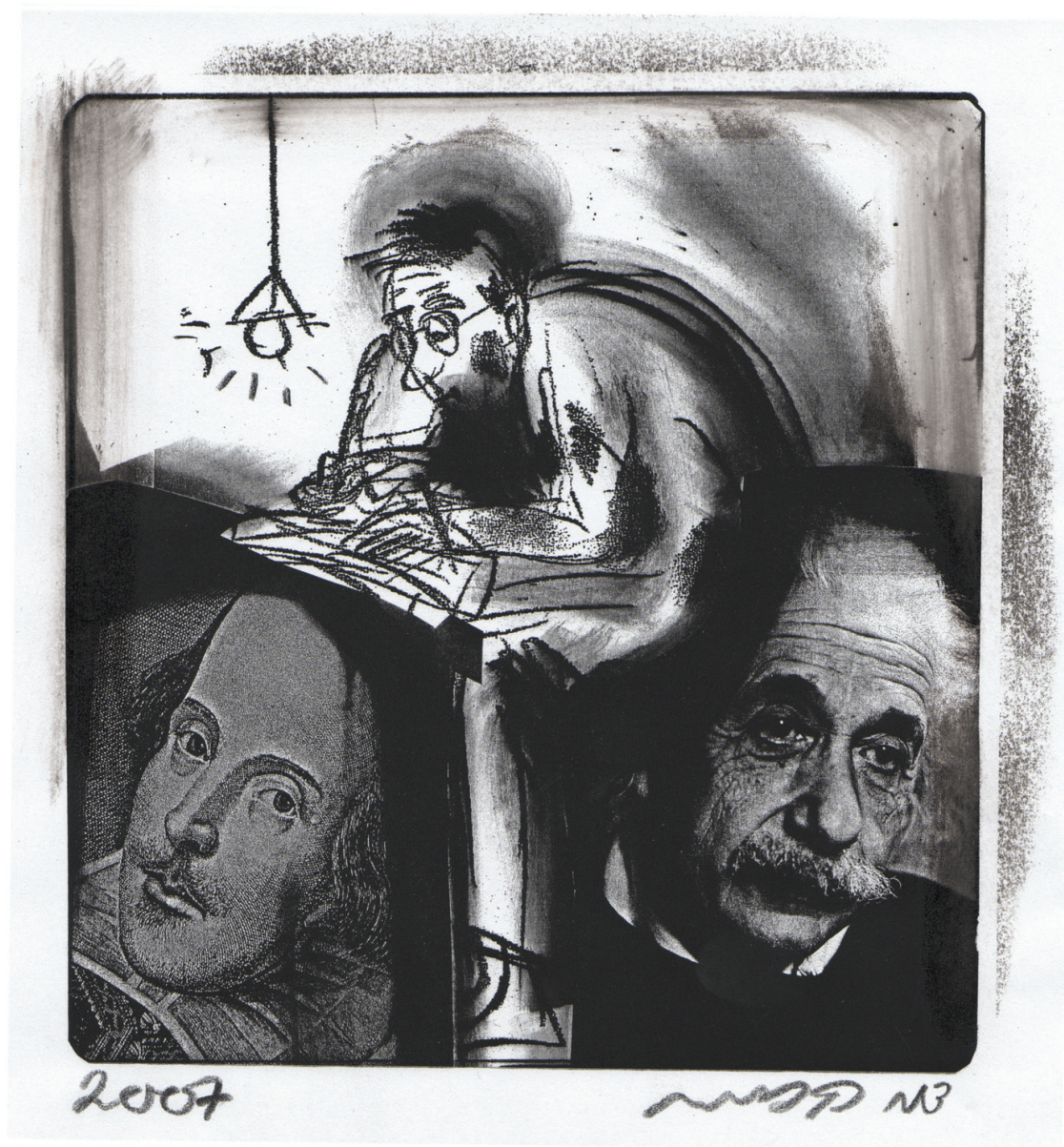
בארזך דירה, שבה התגוררת
אתה נתקל בפיסת נייר ישנה,
מקומטת,
אינה ראויה:

נע בחלל וירטואלי
על צירים מקוטבים.
– דילוג בין קני מידה שונים –
והנסתר עוד מקיים
סיפור של אהבה-שנאה עם הגלוי,
שאר הרוח
באחרון ניצחונות החומר.
וגם המדען הוא בן אדם.

לעוף
מובן ולא מובן כאחד,
להיות
כבאר חיים
המזינה את השירה.
במקום של שקט, של התבוננות על החיים,
עמידה על גשר וצפייה
על המים
שזורמים,
למדתי דיוק נפשי:
איך מרגישים כשפוגשים עיניים.
אני –
היצירה שלי –
ארוגים זה בזה כמו שני גושים של פלסטלינה
בצבעים שונים
שנמעכו לחום –
ים אדיר של סינפסות,
שתי מדוזות אחוזות באקט תשוקה –
וביחד אנו כור לווהט,
פילגש ואישה,
ימי ולילותיי –

תודתנו נתונה לכל הכותבים
שאפשרו את מעשה הפסיפס

אבן, נייר ומספרים:

סינדרום ירושלים | צבי עצמון

כאן, על האבן הזאת - נא לא לגעת! -

ישב ירמיהו, במו גופו, לפוש כשפים - קולו נחר ורעד רגלים
- את הקינה

מִי־יתן ראשי מים, ועיני מקור דמעה;

וְשָׁר מֵאָה בְּשָׁדֵי הַנִּיחַ עָלֶיהָ כִּי רָגַל כְּשִׁקְנָח בְּקֶרַע אֶפֶוד מִן
הַמִּקְדָּשׁ

את הזעה ואת הרמח המדמם, לעת ערבים,
נשלמה נבואת החרבן.

בארץ נס כמעט נחשפה בכך בולדוזר

שימו לב לא להחליק לשולים, זהירות רבותי -
ועליה ממש ישב עמיחי לספר את מעותיו, בכתבו:
אני נביא עני.

אני מבקש את סליחתכם. טעות שלי.

זו האבן שלידה, אתם רואים, משמאל, הכהה יותר,

עם כמו כתם דהוי של דם

בשולים. הקודמת הובאה במיוחד ממורד בית חורון, מאותן
שהפלו
משמים.

רק ששה ימים של נחת.

או: האם גם אלהים? | צבי עצמון

רק ששה ימים של נחת. ששת ימים.

עדן התמימות. וירא כי טוב מאד. אשליה מתוקה,
האור בעינים. מקח טעות.

אחר כך חרון האף, העברה, העלבון, התעוב. וחרטה, שוב
ושוב חרטה.

גוש העפר משחק אתו מחבואים בגן. כמו ילד. מה הוא מפגר,
והאשה נשכה טרח, עם כל הטכניקות הכירורגיות של תרדמה
וצלע,

קושרת קשר עם

לוחך העפר, הנוחשש.

כל הבחירות שלו על הפנים, מבול של שגיאות. לא שעה
למנחה

ונתקע עם רוצח נע ונד,

מפיץ את זרעו על פני האדמה מאפק עד אפק. הטביע את כל
הארנבות והסנאים כמעט,

חיות תמימות, אבל הציל שכור אחד, שבניו סוררים,

ועוד המציא לכבודם קשת צבעים, מוחק לעצמו עד קץ הימים
את האופציה: נקיון יסודי, ארבות

השמים. הוא מתחיל

הָאֵם כְּמוֹ אִמִּי
עַם גְּלוּלוֹת בְּאַמְבִּטְיָה שְׁמִימִית, לְבוּשָׁה לְמַשְׁעִי,
אוֹ אֲבִי, שֶׁכֵּלָה אֶת חַיּוֹ בַּעֲשֵׁן נִיקוּטִין? הָאֵם גַּם הוּא

יִשְׁלַח יָד
בְּחַיּוֹ,
יִתְאַבֵּד?

לְהִתְבַּגֵּר. רוֹכֵשׁ לוֹ נִסְיוֹן.
לִוְמָד. כֶּבֶד לֹא
כָּל יָכוֹל.
אֲבָל מֵהֵמַר עַל אֵיזָה מֵהֶגֶר שְׂדוּרֶשׁ עֲרֵבִיּוֹת וְאַשְׁתּוֹ צוֹחֶקֶת
בְּפָנִים, וּמִסְתַּבֵּךְ בֵּין הַבְּתָרִים בְּטַעוֹת לֹגִית אַרְוֶרָה, כָּל כֹּךְ
הָרַבָּה יְסוּרִים
וְחַיִּים: וְעַנּוּ אוֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה – כִּי לֹא שָׁלֵם עוֹוֹן הָאֲמִרִי
עַד הֵנָּה
וְגַם זֹאת: וְאֵנִי אֶקְשֶׁה אֶת לֵב פְּרַעֲה וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיכֶם, וְנִתְּנִי
אֶת יָדֵי בְּמִצְרַיִם.
וְהֵיכֵן הַפְּרָדָת רְשִׁיּוֹת בֵּין
הָזֶה לְעֵתִיד-לְבוֹא? וְחִפְשׁ בְּחִירָה? וּמִבְּחֵן תֵּם הַלֵּב?
וּמִהֲתַפֵּת מִצִּיל אִשָּׁה שְׂאֵפְלוֹ לְהִישִׁיר צִנּוֹר אֵינָה מְסַגֶּלֶת,
וּבִנּוֹת שֶׁהִמְצִיאוּ גִלּוּי עֲרִיּוֹת. אַחֲרֵיהֶן גַּם רְאוּבֵן וּבִלְהָה, יְהוּדָה
וְתָמָר. וְאַמְנוֹן, וְאַמְנוֹן כְּמוֹכֵן. הָעַם הַנִּבְחָר. אֲבָל הַקִּדְמָתִי
קִמְעָה.

כֵּן, הָעַם שֶׁמִּפְּלֵי הַקּוֹסְמוֹס בָּחַר, עִם כָּל הַבְּרָקִים וְהָרַעְמִים,
קָרִיעַת הַיָּם וְהַדֵּם, צִפְרָדַע וְתִימְרוֹת עֶשֶׂן וּבִכּוֹרוֹת – מִשְׁתַּחֲוֶה
לְעַגֵּל. הוֹרָה בְּשׁוֹר וְדָם הָיָה מִתְאַשְׁפֵּז,
אוֹ שֶׁם קֶץ, לֹא חָיֵב עוֹד לִסְבֹּל,
מוֹדָה שֶׁנִּכְשֵׁל בְּגָדוֹל.

חבר בוועדת ההיגוי לפרס עידוד היצירה בין מדענים לזכרו של עפר לידר

השפה המדעית ואיון בשירת דן פגיס | רות קרטון-בלום

האיון הרדוקטיבי

הנָסִיוֹן

בְּשַׁעַת צְלִילוֹת הַדַּעַת הוּא עֶקֶב
כְּבָצְלוּחִית אֶלְכִימִיָּה שְׁקוּפָה
אַחֵר גִּלְגּוּל גּוֹפּוֹ. בְּתוֹךְ עוֹרְקֵי
אֶצָּה כְּסָפִית קוֹדֶחַת. הוּא כָּפָה
עַל מִבְטִיו לְחֹדֶר לְמַחְבּוֹא
שָׁבוֹ, כְּעֶכְבִּישׁ בְּרֶשֶׁת,
עֶמֶד מְפָתֵעַ לְבוֹ,
גְּבִישׁ שֶׁל רֵעַל, אֹר מְרֻשָּׁע
שֹׁחֵק בְּשִׁרִיד זָהָב, אֲשֶׁר
הַבְּלִיחַ רָגַע – בְּבוֹאָה קְלוּשָׁה
בְּנֵר שֶׁהִתְחַלְחַל – וְתָם בְּפִיחַ.
אֵךְ כֹּאשֶׁר בְּחוּץ הַחֹל
דְּבַר־מָה מְקֵדֵם, שְׁלֹא עֲנֹת,
וּמָהִיר פְּרִיחָה, בְּחֹסֶר סְבֻלֹּת
כְּרוֹחַ שְׁבֹט הַטִּיחַ בְּחֶלֶן –
רָאָה לְבִסּוֹף:
יֵשׁ לְהִתְחַלֵּל כְּמוֹהוּ. זֶה הַנְּסִיוֹן
שִׁיעֵמֶד בּוֹ. וְהוּא לֹא סֶרֶב.
אֵת הַסּוּדוֹת שֶׁצָּרוּפִם הוֹפֵר
שֶׁלֹּחַ בְּנִיעַ יָד.
וּכְדִי לְצַמֵּחַ, הוּא הַתִּיר קְשָׁרִיו
וְהַצֵּטְמָצֵם לְקִמְץ שֶׁל עֶפֶר.

הקריאה בשירת דן פגיס מגלה עד מהרה כי למרות שהיא נטולת פרטים ביוגרפיים¹ והיא יכולה להראות כמנוכרת, אין נושא המעסיק אותה יותר מן האני, זהותו ואפשרויות קיומו. בכך הרבו לדון חוקרי שירתו של פגיס, כפי שעולה, למשל, מאסופת מאמרים שנתפרסמה לזכרו², הכוללת גם התייחסות למחקרים קודמים בנושא זה. העיסוק האנטי-ביוגרפי ב"אני" מחייב ריסון של המעורבות הרגשית, אובייקטיביזציה, נקיטת עמדה של מתבונן מבחוץ³ – התבוננות ההופכת את האני למעין אובייקט של מחקר מדעי. מבחינה לקסיקלית ניכרת גישה זו בסיגול הולם של מילון ותבניות תחביריות האופייניים למישלב המדעי. המישלב (register) בא לציין את הווריאציה של הלשון הנקבעת על פי סוג השיח ומטרתו, והמישלב המדעי מסתמך על מונחים מסוימים ודרכי ציעופם כדי ליצור מערך לשוני המתפקד כקורלאטיב מדעי של מערך פנימי-אישי, כגון מערך קיברנטי⁴, מערך הגדרתי סיווגי (טכסונומי)⁵.

במאמרי זה אנסה להציע מודל מדעי מיוחד הנקוט בכמה משירי פגיס: אכנה אותו – המודל הניסויי. בשונה מן השיר הסיווגי "הנתפס כניסיון להגדיר תופעה", כמעריך "אנציקלופדי", השיר הניסויי האופייני לשירת פגיס מציג ניסוי פסאודו-מדעי שהאובייקט שלו הוא האני ואשר תכליתו להוכיח את אינותו או את הדרך לאיונו. זירת הניסוי משתנה: הגוף ("הניסיון"), הבית ("פגישות"), המעבדה ("במעבדה"), המסע ("יומן השיט"), החלל ("חללית"), הזמן האבולוציוני ("שעות בתצפית") (מכל קטגוריה צוין רק שיר אחד לשם הדגמה). כותרות רבות מתייחסות לניסוי במישרין או בעקיפין (כגון אמצעי הניסוי – חללית). משתנות גם צורות הדיווח של הניסוי.

"הניסיון" הוא שיר מורכב וקשה-פענוח, עם פוטנציאל הטעייה ניכר, המדגים לפנינו את המודל הניסיוני לבחינת האני כאובייקט של איון בדרך הצמצום לחומר הדומם, האנאורגני⁶. כבר בקריאה מרפרפת ניתן להתרשם כי השיר מתאר שני 'ניסיונות' נפרדים: הראשון הוא ניסוי, 'ניסיון' שנגמר, שהמטפוריקה שלו לקוחה מן האלכימיה והשני הוא ניסיון בתחילתו, אשר תוצאותיו לוטות בעתיד והוא מעוגן בתחום האורגני של הצמח. הזדקקותה של שירת פגיס לפרדוקסים עלולה אף להוליך את הקורא למסקנה כי הניסיון הראשון נכשל ואילו השני עתיד להצליח במובן האופטימי (להלן): "זה הניסיון שיעמוד בו" – משפט העושה שימוש מחוכם בשני המובנים השונים של המילה "ניסיון": מעשה הניסוי ומבחן קשה (מסה).

ואכן, למסקנה זו הגיעה תמר יעקובי במחקרה המעניין "הזמן כלשון וכמציאות בשירת פגיס"⁷, שבו נחקר השיר "הניסיון" כאחד מאשכול שירי העפר של פגיס. כנקודת מוצא למחקרה משמשת לה ההנחה כי האלכימיה והביולוגיה מקוטבות באשר לתפישת הזמן, קיטוב הנובע משני העולמות השונים בתכלית של דיונים: עולם החומרים הדוממים, האנאורגאניים, ועולם האורגניזם הביולוגי, המבוסס על מחזוריות של צמיחה ונבילה. הנחה זו התוותה את הדרך שבה פירשה יעקובי את השיר. לפי דבריה, הניסוי/ניסיון הראשון כרוך ב"הסתכלות אמיצה פנימה" ותכליתו להגיע לאיזו סינתזה (צירוף) בנפש הגיבור. ניסוי זה נכשל בגלל הממצא הנורא שנתגלה לו: כי לבו הוא גביש של רעל. במונחים אלכימיים הכישלון משול לכישלונו של האלכימאי להפיק זהב (שהוא עצמו יסוד) מצירוף של יסודות (סינתזה), ניסיון המסתיים בתוצאה הפוכה, או כפי שהחוקרת מסכמת את כל המהלך: "הזהב של הלב הפך לפסולת ורעל"⁷. הכישלון מוליך את הגיבור לניסיון השני, המשלב שני כיוונים בזמן – התפוררות עד עפר וצמיחה מחודשת (כדרכו

של הזרע הנטמן באדמה) – ניסיון שיש בו, לדעתה, פוטנציאל של הצלחה אישית: מוות עם סיכוי של תחייה, תחייה של ממש.

אקדים ואומר, כי תפישת התהליך האלכימי כתהליך חד-כיווני של צירוף, היא בעייתית. המטפוריקה האלכימית עושה דווקא שימוש רב בהקבלה בין יצירת הזהב למחזוריות הביולוגית של הצומח. אסתפק כאן בציטוט מן האנציקלופדיה:⁸ "גם מבחינות אחרות [בנוסף ל"אליקסיר החיים" – ר.ק.] הסמיכה האלכימיה את גלגולי החומר הדומם לתהליכי חיים, כגון: הריון, לידה, גידול וצמיחה, מחלה ומוות. לפי מושגי האלכימיה אפשר ליטול מן המתכות את 'חיוניותן' ולהחזירן לצורתן ההיולית, שממנה הן יכולות לקום לתחייה בצורה חדשה ומושלמת". ואכן, השלב הראשון בתהליך האלכימי הוא הפירוק: שחרור החומר ההיולי, הראשוני, מן הצורה של המתכת הזולה בטרם תוענק לו צורת הזהב. "המתכות צומחות מן הצמחים, אלא שהצמחים מורכבים ממים ועפר והמתכות מגופרי וכספית" – זו תורתו של ארטפיוס⁸. אפשר לטעון שפגיס לא היה מודע להקבלה זו בין האלכימיה לבין הביולוגיה, שהרי הקורא נוטה להתרשם כי השיר אכן מציג ניגוד בין שני ניסיונות, שנושא המחזוריות עמד במרכזו. אך אפילו נניח כי פגיס טעה בעניין זה, עדיין עומדת בעינה השאלה המרכזית: מה משמעות ניגוד זה כביכול לגבי התייחסות האני אל עצמו, והאם בכלל מדובר כאן בשני ניסיונות ועל כישלון מול הצלחה אפשרית, או שמא לפנינו טכניקה פואטית מיוחדת (אבל די אופיינית לשירת פגיס) שנועדה לבסס דרך אחת בלבד של התייחסות האני אל זהותו וגורלו? תשובה לשאלה זו דורשת עיון מחודש בשיר, אך מן הראוי לבחון תחילה את היחס של שירת פגיס למחזוריות בכללה – נושא שחשיבותו מכרעת לפענוח הסתומות של שיר זה ואחרים. זרימת הזמן בעולמו השירי של פגיס היא בעיקרה חד-כיוונית: מן העבר הנושא מזכור, שיש למוחקו, דרך זהות ריקה ("לוח ריק")

שירת חייו...

להנצחת זכרו של פרופ' עפר לידר

"המחזור" (מ"שהות מאוחרת"), שבו שיבת האדם אל העפר מתקשרת ל"מחזור הזריעה והקציר - תהליך הגלגולים האינוסופי, שבו טמינת המת היא כבר ההכנה ליבול החדש".⁷ והרי שיבה זו, כמוה כשיבות אחרות בשירת פגיס (לעפר, לחרס, ל"קציר החצים והחרב", להמון תולעים רוחשות ב"כוכי זחלים אל המון חלבי / ועיוור"), אינה מייצגת תנועה מחזורית של ממש כי אם דגרדציה אנטרופית נלעגת של הקיום האנושי. על כן, קשה גם לקבל את הפירוש לסיום השיר "אדם המערות שותק" ("הריני כאן, במערה שלי, / עוד צח-בשר, רגוע להפליא, / עוד רך וחם: אף פעם לא גורשתי / מטוב רחמה של אמא!") כ"המחשה מיסטית ובלתי מובנת במנחים ריאליסטיים, של התחלה מחודשת שלאחר המוות".⁷ והרי זהו אחד משירי פגיס שבו העבר מוקרן לתוך ההווה, כמו באלבום תמונות, וההווה אל תוך העתיד. לאלה שייכים השירים: "דפדוף באלבום", "לקראת", "הפורטרט", "ראינוע" ועוד; ולאורם ניתן לתת לשיר זה פירוש פשוט ולא מיסטי, כראייה-לעתיד של אדם המערות ("בזנב הזמן תוהים ניני ניני / על גולגלתי בגל מאובנים (...), טוב ישמחו בשלד שהורשתי / בצרור עפר") בעוד שהוא עצמו רובץ במערתו כמו ב"טוב רחמה של אמא"; ואולי אף ראייה-לעתיד של איש ההווה (המשורר, למשל) לגבי מה שיעשה אי-פעם בגולגלתו. כל פתרון מיסטי כתחיית-המתים, הוא בעייתי בשירת פגיס שהיא שכלתנית בעיקרה. מהלכה הרציונלי אמנם מטולטל ללא התעסקותם האינטנסיבית של לוגיקנים בסוגייה זו. גורם אחר המטלטל את המהלך הלוגי, ללא פגיעה של ממש, היא האירוניה, ושני אלה - הפרדוקסים והאירוניה - מקנים לשירת פגיס את כושר האפתעה המדהים שלה תוך שהם מאפשרים לה לקיים דיאלוג רצוף עם החוויה המדעית ולשונה.

של "אני בדוי" שיש לאיינו. "מעולם לא הבנתי את הרעב הזה לעבר / אני רגעי רגעים / משיל את עורי בנחת, שוכח / מערים על עצמי" ("נחש"). זהו זמן אנטרופי ולא זמן של מחוגי השעון, הסובבים וחוזרים למקומם. כל שיבה (כשיבתו של חוני) נועדה לכישלון, היא "שיבה מיותרת" (כשם אחד השירים). בתוך זרם זה של זמן מכלה אין מקום למחזוריות ובוודאי לא לפיצוי אופטימי של תחייה בעת שייסוב הגלגל, כפי שניתן למצוא אצל אלתרמן, הן בשירת החורבן המיתית שלו בשירי **מכות מצרים** ("עמוד השחר קם. שוב נוצצה איילת (...) כי בעולם נוצץ של חרב ושל כסף / תנשוב תקוות-דורות כרוח בעלים (...) עברו תולדות עמים כשוד בצהרים, / בין חטא ודין וחטא"), והן **בחגיגת קיץ**, ספר שיריו האחרון, המציג מחזוריות מונמכת, יותר אובייקטיבית, יותר קרובה ל"שפת הסרגל", אל "המספר והקו": תחייתו הממשית של העם ("לראות איך פושט במדרון הלב / עם שחזר פעמים שלוש (...) הנה התחייה בעיצומה") ותחיית הלשון העברית וספרותה, ואפילו נצחיות החומר החי ("נשאר רק החומר החי (...) הוא לא יכלה עד נצח"). ובהשוואה לשירה שיותר קרובה למדע ורחוקה מן הפיצוי האופטימי - שירת פגיס גם רחוקה מן התפישה המדעית של המחזוריות, הצמודה לחוקיות האדישה של הטבע, כפי שהיא מוצגת, למשל בשירי אבנר טריינין כגון ב"חוק המחזוריות" ("הוא חוק העריסה. אם אין לאחר / אין לפני. אחרי הלבן יבוא השחור (...) אם אין הריסה / אין קוביות").

נראה לי, אפוא, שבשירת פגיס אין אחיזה ממשית לרעיון, ש"התפררות החיים אינה סוף פסוק אלא רק פתח להתחלה חדשה" כפי שיעקובי טוענת כחלק מן הניסיון לפרש, בין השאר, את הסיום של השיר: "הניסיון": "וכדי לצמוח, הוא התיר קשריו והצטמצם לקומץ של עפר". כדוגמה בולטת יותר מובא השיר

בשעת צלילות הדעת הוא עקב
 כבצלוחית אלכימיה שקופה
 אחר גלגול גופו. בתוך עורקיו
 אצה כספית קודחת. הוא כפה
 על מבטיו לחדר למחבוא
 שבו, כעכביש ברשת,
 עמד מפתע לבו,
 גביש של רעל, אור מרשע
 שחק בשריד זהב, אשר
 הבלח רגע - בבוזה קלושה
 בנר שהתחלחל - ותם בפיח.

אלה אחד-עשר הטורים הראשונים של "הניסיון", ולדעתי הם מציגים את הניסוי האחד והיחיד המתואר בשיר, ניסוי שהאובייקט שלו הוא מצבו של האני. מה שבא אחר-כך אינו עוד ניסוי כי אם ניסיון (מבחן קשה): הניסיון של המוות שהגיבור החליט לעמוד בו. לחלק הניסוי נתייחד גם ביטוי סגנוני-צורני, הניכר בבחירת הזמן, הטון והמישלב הלשוני. ננקטת לשון עבר חותכת, להודיעך שהכל גמור וסופי כמו אבחנה רפואית של מחלה סופנית. הסגנון עצור, מדויק, פסקני, אפילו קר - ועם זאת קודח. בקור קודח מעין זה אנו נתקלים בשיר מאוחר של פגיס, שהופיע רק לאחר מותו (בשירים אחרונים) - "מחזור קטן של קדחת" (נכתב, כנראה, בתקופת מחלתו הקשה): "חוזר והופך בו הדם / בקור הקודח". דמיון נוסף מתבטא במילות-מפתח משותפות: "עכביש" ("חלום עכביש / על מצחו"), "גביש" ("כל כך לבן, חד, מת, / כמו גביש גדול של מלח"), "כספית" ("משתקף בים הכספית / ככפילו ההפוך מתחתיו"). במחזור מאוחר זה מופיע גם משפט שיש בו כדי לתמצת

את "הניסיון": "כל הצפונות נחשבו / והחוץ נמלט פנימה". "בשעת צלילות הדעת" - ללמדך כי מה שיבוא בהמשך הוא מפוכח ושקול ולפיכך אין מקום לערער על אמינות הניסוי ומסקנתו.⁹ זהו איתות לקורא לייחס לניסוי מעמד אובייקטיבי-מדעי, למרות שהוא עוסק במשהו אישי וקשה מאוד, שהגיבור "כפה על מבטיו" "לעקוב אחריו" - "גלגול גופו". לגלגול יש משמעות מיוחדת בשירת פגיס: גלגול הוא שם ספר שיריו השלישי וכלולים בו שירי השואה שלו, שעיקרם מחיקת הזהות וריקון האני (ההמרה המטונימית של הנפש בישויות פיסיות - גוף, לב - מתיישבת עם כלל הפואטיקה של פגיס, כל שכן עם הניסוי החומרי המתבצע בשיר). הגלגול נבחן אפוא לפנינו בצלילות דעת ו"בצלוחית אלכימיה שקופה". דמיון הצלילים במלים 'צלילות' ו'צלוחית' וכן השקיפות של כלי המחקר - מעצימים את תחושת האבסורד. קור הרוח הדרוש לביצוע הניסוי מעומת עם מצבו של הגיבור, מצב המאופיין במילים של מחלה: "בתוך עורקיו אצה כספית קודחת" (מרוץ הדם בעורק מיוצג על ידי תאוצת הכספית הקודחת, כמו בצינורית המדחום). דומה כי ל"צלילות הדעת" יש כיסוי גם בצלילות האכספוזיציה והביטוי. הסיטואציה נראית ברורה: הגיבור חוקר את נפשו כאלכימאי במעבדתו ומגיע לממצא נורא. התיאור ליניארי, סיפורי, ללא סטיות ולכאורה ללא סתירות. גם אוירת המעבדה זוכה לתיאור אמין. וכל זה תוך שימוש מורכב במישלב האיזוטרי-הרמטי של האלכימיה (ראה להלן). רק בעיון מעמיק מתגלות המלכודות הטמונות מתחת לצלילות.

וראשית לעיקר: מהי מטרת הניסוי? והאם הוא נכשל? תשובתה של תמר יעקובי לשתי שאלות אלה מתמצה במשפט אחד: "הדחף לצירוף אצל הגיבור נכשל ('הופר') כישלון חרוץ". מכאן: מטרת הניסוי היתה להשיג, דרך "הסתכלות אמיצה פנימה", איזה צירוף פנימי, שמקבילתו המטפורית היא זהב האלכימאים. חרף זאת

שירת חייו...

להנצחת זכרו של פרופ' עפר לידר

תכונות של הלא מודע.¹¹ האווירה הקדורנית-הרמטית של מעבדת האלכימאי מועצמת על ידי העכביש והנר. העכביש ממלא אפוא שתי פונקציות בשיר וניתן להוסיף עוד אחת: סימול הרפיוּת של התבנית ההרמונית (תבנית הקורים), שדומה היה כי אפשר להסתמך עליה – בבחינת "בית עכביש מבטחו" (איוב, ח', י"ד). ואמנם, בפונקציה זו של העכביש אנו נפגשים בשיר אחר של פגיס, "בתים", שבו עט הסיסמוגרף "משרבב על הדף כרצונו" את קווי חורבנו של הבית: "מפגיש את כל הקורים במרכז, / תבנית אבן לבית עכביש".¹²

הנר האלכימי מסיים את שלב הניסוי בשיר, ובנימה האירונית שבה הנר מוצג הוא מקדם את השלב השני – שלב ניסיון המוות. "אור מרושע" – הרשעות של אור הנר קשורה לא רק בכך שהוא שופך אור על מצב הנפש, אלא גם באירוניזציה של מטרת הניסוי האלכימי להפיק זהב. "שריד הזהב אשר הבלח רגע (...) ותם בפיו", אינו אלא "בבואה קלושה" של האזור הצהוב, המאיר (אזור הפחמן הלוהט) של הנר המהבהב, בטרם יכלה בפיו. במלים אחרות: בנפש, כמו בנר, קיים רק כיוון אחד לתהליכים – פירוק וכליה – ו"שריד הזהב" (שיש לו כיסוי ריאלי לגבי הנר) מתפקד כהיפוך תחבולתי-אירוני של כוון זה ובא להדגישו – ולא כעדות לכישלון, ש"הזהב של הלב הפך לפסולת ורעל": שהרי לזהב של הלב מעולם לא היה מקום בשירת פגיס.

אך כאשר פָּחוץ החל
דבר־מה מקדם, שלא עָנָה,
ומהיר פריחה, פָּחַסר סבלנות
פָּרוּחַ שֶׁבֶט הִטִּיחַ פְּחִלון –
רָאָה לְבָסוֹף:
יש לְהַתחיל פְּמוֹהוּ. זה הַנְסִיוֹן

מבטו של המסתכל הגיע אל ההפך: אל "לב מופתע" שהוא "גביש של רעל" הלכוד "כעכביש ברשת" והקורא האמון על שירתו של פגיס מוסיף ושואל: מהו אותו צירוף פנימי שהגיבור רוצה להשיג? והאם באמת זו היתה מטרתו? והאם תוצאת הניסוי מהלכת האימים היא בחזקת כישלון במסגרת הפואטיקה של פגיס? עניין הצירוף אינו מופיע בחלק זה של השיר – מקומו בחלק השני, לקראת הסוף, ואזון בו בהמשך. אסתפק כאן בטענה כללית שתסייע לענות על יתר השאלות: הפתרונות לבעיית הזהות אצל פגיס יש להם כיוון אחד: אל הפירוק, אל הריקות – ולא אל סינתזה מאחדת, שהיא לגבי צירוף "סינתטי". מכאן ברור, שאין הצירוף האחדותי מטרתו של המתבונן; ההפך: הוא מבקש לאשש ולאשר את מה שברור לו מראש: כי לבו (נפשו) לא זו בלבד שהוא חסר חיים (כמו גביש) – הוא גביש של רעל המתפשט בכל הגוף כקורי עכביש, לב העומד מופתע כעכביש ברשת כאשר "אור מרושע" חושף אותו פתאום במחבואו. אישור האמת הזאת זוהי מטרת הניסוי, ולפיכך הניסוי "זכה" להצלחה מלאה.

השימוש במטפריקה האלכימית משרת היטב את המעקב אחר גלגולי האני, שכן האלכימיה עוסקת בגלגולי החומר שלגביה הם גם גלגולי הנפש. מבחינה זו האלכימיה היא אנימיסטית מוקצנת: לא זו בלבד שלחומר יש מהות נפשית – התהליך המתבצע בחומר מייצג תהליך מקביל בנפש האלכימאי, ובכך נמשל גופו לצנצנת האלכימית. לפי יונג, התכונות שהאלכימאים מייחסים לחומר הן השתקפות הלא-מודע שלו.¹⁰ (גם מבחינה לקסיקלית, המטפריקה האלכימית ב"הניסיון" נשענת על מונחים ותבניות פיגורטיביים האופייניים למישלב האלכימי.) כלי הניסוי אינו מבחנה (או כלי אחר המקובל בימינו), כי אם צלוחית. לכספית שאצה בעורקים יש מעמד מרכזי באלכימיה: מבחינה חומרית זהה עם החומר ההיולי, החומר הראשון, שהוא קצה הפירוק, ומבחינה פסיכולוגית יש לה

שיעמ'ד בו. והוא לא ס'רב.
את הסודות ש'צ'רופם הופ'ר
ש'ל'ח ב'ניע יד.
וכדי ל'צ'מח, הוא ה'תיר ק'שריו
והצטמצם ל'קמ'ץ של ע'פר.

זהו חלקו השני של השיר, חלק הניסיון המקנה לו את שמו. בניגוד לחלק הראשון הניסיון הכמעט סיפורי-ליניארי – יש כאן הסתעפויות וביטויים לא ממוקדים (כגון "דבר-מה"), הבולטים בעיקר בארבעת טורי הפתיחה, טורים המשרים איזו רוח של עצבנות, "חוסר סבלנות", כאותה "רוח שבט" המטיחה בחלון (תורמת לכך גם הקירבה בין שבט לשבט=שוט)? פתיחה זו מעוררת תחושה של מתח בטרם הכרעה, תוך העתקה מטונימית של המתח אל החוץ, העתקה שצידוקה נובע מן הניסיון הקודם, בבחינת "כל הצפונות נחשפו / והחוץ נמלט פנימה" ("מחזור קטן של קדחת"). והחוץ במקרה זה הוא בולמוס הפריחה, שתחילתו ב"דבר מה מוקדם, שלא עוות", כלומר, בדבר שהוא היפוכו הגמור של מצב הנפש – כפי שנתגלה בניסיון – אך אולי דומה למצבה המוקדם בטרם עוותה. בדרך פרדוקסלית, העימות הזו היא שמביאה את הגיבור להחלטה להתחיל בניסיון המוות, והכוונה למוות סופי, ללא כל אשלייה של תחייה – דבר המתחייב, כאמור, מן הפרופיל הנפשי של האני-השר, כפי שהוא מתגלה בשירי פגיס, וכן מהיצמדותו המדויקת לריאליה הפיסית. במילים אחרות: האנלוגיה בין האני והצמח כוחה יפה רק לכיוון אחד: מן הזרע לנבילה. מה יש, אם כן, בפריחה האביבית שמעוררת בגיבור "הניסיון" את ההחלטה להתחיל בניסיון המוות? ומה הם "הסודות שצירופם הופ'ר" ו"קשריו" אשר ה'תיר? והעיקר – מדוע נאמר במפורש כי ניסיון המוות נועד "כדי לצמוח"?

הקישור בין פריחה ומוות נפוץ בספרות הרומנטית, וזה לבדו יכול הסביר אסוציאציה זו אפילו אצל משורר כפגיס הרחוק מרומנטיקה. אבל יש לשים לב, שעיקר הדגש בפתיחה אינו על הפריחה, כי אם על "דבר-מה מוקדם" – שלא עוות" המכה בחלון בחוסר סבלנות (הפריחה מופיעה רק כתכונה של אותה דבר-מה – "מהיר פריחה" – המעידה גם היא על חוסר סבלנות). יש כאן איזו קריאה להתחיל במשהו "שלא עוות", אולי לקיום של טרם היות הנפש סבך של סודות מודחקים – כאותה פקעת של קורי עכביש אשר לב מורעל עומד במרכזה – ולפני ש"כל הצפונות נחשפו" במהלך הניסיון ו"צירופם הופ'ר". לא להתחיל במחזור חדש כי אם לחזור אל טרם-כל, אל "הפתרון הנכון: לוח ריק" (ביקור אצל הפיזיקאי!) – אל המוות.

וכאן אנו מגיעים אל הפרדוקס המרכזי: איך כל זה מתיישב עם הרעיון שהמוות נועד "כדי לצמוח"? תשובה אחת אפשרית (בשירת פגיס): מדובר כאן באירוניה מקאברית. אבל אין צורך להטיל את דיונונו בתירוץ-דחק, שאין דרך לאשרו או לסותרו – מתברר שפרדוקס מפתיע זה מובע גם בשירים אחרים של פגיס, ובצורה יותר חד-משמעית, כפי שהראיתי במאמרי "המוות כמשמר החיים"⁴: המוות הוא התנאי לנצחיות החיים של מי שנפשו נתרוקנה, כי מה ששורד אחר המוות משתמר לעד (השלד והגולגולת וכל גלגוליהם).¹³ בדרך זו מתבררות כמה סתומות (או נפתחות משמעויות) בשירי פגיס, כגון: "אתה נוטל את פני הגבס / ומכסה בהם את בשר פניך / וחי" (הכוונה למסכת המוות בשיר "ההתקנה"); "מפני אימת הריק / אני עט על הריק / ועל כן / אני ללא קץ" ("רוח מכיוונים משתנים"); הוא מבקש להיות נאמן / רק לעצמו / להיות נקי וריק" ("מוח"); כדי לשמר את פרעה "מחרר החונט את שני נחיריו – / ושואף דרכם את המוח הקר" ("מוח"). "חקיין של ירוק / גון-מגן מפני מוות במוות (...) אני שונא אותך /

שירת חייו...

להנצחת זכרו של פרופ' עפר לידר

לו גוף ודמות". שאין לו גוף ודמות – תאור שיוחד לאל בלבד, מתאים עכשיו גם לקורבן המשרפות, שעשנו בורח אל "עשן כל יכול" בבחינת "אברח ממך אליך" של "כתר מלכות". "והוא בחסדו לא השאיר בי מה שימות" – משפט שאינו רק זעזוע אירוני נוסף, אלא גם אמירה המשתלבת בפרדוקס המוות כמשמר החיים, שהרי מי שאיננו – אינו יכול עוד למות. זה לדעתי המפתח לקבוצת השירים שבהם "נחקר" איון האני כעין אובייקט במעבדת חלל – חלל שבתוכו סובבות "שיירות ארוכות של עשן" עם "הכוכב הצהוב" ש"מיד יתלש / מעל החזה / ויהגר / לשמים" ("טיוטת הסכם לשילומים").

להדגמה בחרתי בשני שירים: "צא מאצטגנינות שלך", מתוך שהות מאוחרת ו"תכלית" מתוך גלגול.

צא מאצטגנינות שלך, מסדר
המזלות פלואי הגלגלים
שלא לך דלקו. שקול אות המאזנים.
עינך. מבטיך העולים
לאשמורות-בינים
למרחקים אשר אינך מוצא
חוזרים ריקים אל תוך עיניך, צא,
והאסף אל תוך החשכה
שבין המאורות,
וסב פבוי בתוך גלגל דמך.

השיר נוקט לשון הוראה-הדרכה, אפילו ציווי, המופנית ל'אתה', לאיזה אדם, שהוא ללא ספק האני-הדובר עצמו – טכניקת פיצול

כי רק בזכותך אני חי (כל השירים, עמ' 338. חקיון של ירוק הוא טברך שווה חאקי בכתב הסתרים של פגיס המבוסס על קידום באות אחת באלף-בית).

הנה כי כן, גם "הניסיון" מאמץ לעצמו את פרדוקס "המוות כמשמר החיים", והפעם תוך שימוש במלכודת מטפורית (אני-צמח) כדי להעצים את האפתעה ואת האפקט האירוני. המעבר למטפוריקה הבוטאנית הפרועה מחייב גם את נטישת המישלב האלכימי על סמליותו ההרמטית-אזוטריה ואווירתו הגותית המבהילה – דבר ההולם גם הוא את המשפט: "את הסודות שצירופם הופר / שילח בניע יד".

האיון בחלל

משמים לשמי השמים, משמי שמים לערפל
שירות ארכות של עשן
(עקבות" מתוך גלגול)

מסכת העור
מתחתיה מסכת הפשר,
מתחתיה עצמות הגלגלת,
החלל השחור בין גרמי השמים.

("חשיפה" מתוך מלים נרדפות)

העפר והעשן מסמלים שני קטבים של האיון: הצמצום המינרלי לעומת ההתפזרות-התאפסות בחלל. שלא כעפר המשמר משהו מן הדמות (השלד, הגולגולת), העשן אינו מותיר דבר – הוא עולה ונעלם. על תכונה פיזית זו מבסס פגיס תחבולה מטפורית מזעזעת בשיר השואה "עדות": "והוא בחסדו לא השאיר בי מה שימות. / וברחתי אליו, עליתי קליל, כחול (...). עשן אל עשן כל יכול / שאין

ההולמת את ההתבוננות הניטרלית מבחוץ הדרושה לביצוע הניסוי. וכמו הדוגמה האלכימית בשיר "הנסיון", נקודת המוצא מוטלת גם כאן בספק מבחינה מדעית, הרי היא לקוחה מן התחום המפוקפק של האצטגנינות (האסטרולוגיה). אך עד מהרה ננטשת נקודת מוצא זו כפקודת הציווי 'צא',¹⁴ כמו להדגיש את ההרתעות של הדובר מן התפישה המאגית, שבה האדם משליך את נפשו על המציאות, תפישה המפריעה לדיוקה של ההתבוננות האובייקטיבית.

אבל האצטגנינות ממלאת בשיר גם פונקציה אחרת, חשובה יותר, המתבטאת בגלגל המזלות – אותו מסלול מדומה של השמש סביב כדור הארץ ואשר משני צדיו ממוקמות שתים-עשרה קבוצות של כוכבים – המזלות הקובעים כביכול את מצבו של האדם. חשיבותו של גלגל המזלות בשיר נובעת משני גורמים: מן המשמעות האישית של מזל מאזנים וממוטיב הגלגל שביסוד התנועה הסיבובית-לולאתית המפעימה את השיר ומגלגלת את גלגל המזלות אל גלגל הדם.

מזל מאזנים הוא מזלו של פגיס.¹⁵ בשיר "מצור" כתוב: "אני נולדתי במזל המאזנים / היא [רצפת הפסיפס] נולדה בגלגל השלם / וכולו משוקע בה, כל המזלות". ואחר כך מדובר בשיר על "משחק המזל" וזה מאיר בשיר "צא מאצטגנינות שלך" את היציאה: "מסדר המזלות (...) שלא לך דלקו" במובן חדש: שלא לך האיר המזל. פתיחת השיר מעידה על הניסיון להבין את המשמעות האישית של עובדה זו, ניסיון שהאובססיות שלו עשויה להסביר את הגערה העצמית, "צא מאצטגנינות שלך" (ההדגשה שלי), ואת האירוניה העצמית בהמשך: "מסדר / המזלות (...) שלא לך דלקו" (ההדגשה שלי) – "הסדר" (המודגש על ידי הפסיחה) והאור של המזלות כנגד אי הסדר והחשיכה בנפש האני-הדובר. וכאן מופיעה התייחסות מפורטת למשל האיש: "שקול אות המאזנים" – משפט סתום: המאזנים שנועדו לשקול מאותתים משהו שקול, לא מוכרע,

הדורש החלטה. האם הכוונה להתלבטות המתוארת בהמשך, בין הבטה למרחקים לבין סיבוב "כבוי" "בתוך גלגל דמך"?

מה טיבם של המבטים העולים "למרחקים אשר אינך מוצא"? ברור שלפנינו ניסוי שלא הצליח, שהרי ה'אתה' (=אני) מודרך לצאת ממנו ולפנות לניסוי אחר (להלן). דומה שבתחילה הוא מנסה להגיע על ידי התבוננות אל משהו שלמעלה ("מבטיח העולים"), שמעבר, המצוי במרחק גדול מן ההווה האישית, הגופנית; אבל התרחקות זו אינה מצליחה והמבטים "חוזרים ריקים אל תוך עיניך" (ההדגשה שלי) – הם חוזרים ריקים אל תוך האני הריק. חיזוק להשערה זו מתקבל מן התרגום האנגלי של השיר.^{14,16} ראשית, השורה "לאשמורות בינים" הושמטה, וזאת, כנראה, במטרה לקצר את המרחק בין הניסיון להתרומם לבין ההתפכחות. שנית, המלה "מבטיח" תורגמה ל- *Your vision rising / to distances which you do not find* והרי vision אינו רק ראייה, אלא גם חזון.

הכישלון לצאת מעצמך ולהגיע אל מה שמעבר מוליך לניסוי השני שהוראותיו: "האסף אל תוך החשיכה / שבין המאורות / וסוב כבוי בתוך גלגל דמך". כאן אנו פוגשים את אחד הפרדוקסים המעניינים בשירה רבת הפרדוקסים של פגיס – פרדוקס המבוטא בצורה תמציתית בשיר "חשיפה" (ראה לעיל): החלל הריק שנפער בתוך האני החלול, כמוהו כ"חלל השחור בין גרמי השמים". בדרך זו מכיל האני המצומצם לאחר התרוקנותו, את המרחב הריק האינוסופי. ולאחר שניכשל הניסיון להגיע אל הטרנסצנדנציה במרחב הקוסמי, אל אותו "עשן כל-יכול", האני מודרך לפנות אל החלל לאין-קץ שנתהווה בתוכו, כדי "לסוב כבוי בתוך גלגל דמך". לפנינו אפוא טיסת חלל בתוך החלל האפל של האני החלול. טיסה לולאתית זו לאין-קץ של הריק בתוך הריק – גם היא אחת הדרכים שבהן המוות משמר את החיים.

שירת חיינו...

להנצחת זכרו של פרופ' עפר לידר

חללית

עוד מעט אצטרך להתחיל. מסביבי

נדלקו ירחים. נשרפו.

אני קולט אור אחר, אולי מבפנים, כמו מה,

כמו פנס עמום

בגן-עיר ששמעתי עליו,

ואני מדמה לי: עיר. איך היתה אפשרית, למשל,

עיר? מה היו הנתונים

לעץ? לצמיחת ספסל? לילד?

עכשו לנתק.

הזמן נגמר. אני מתקין את עצמי,

מי מתקין את עצמי

לרחוף על פני אי-ההום

אל תוך גופי והלאה.

מוקשים ("מה היו הנתונים / לעץ? / לצמיחת ספסל? לילד?). הרושם
הכולל הוא של איבוד משמעותם של עצמים ומילים. מבחינה זו
המישלב משרת היטב את תחושת איבוד הממשות הפסיכית, ובעיקר
זו הקשורה בזהות האישית – תחושה המתחזקת לאור ממשות
החללית עצמה על פרטיה הטכניים: האורות, רגע הניתוק.

הקשר של איש החללית לזהותו רופף ביותר. פרטים שונים
מעברו נראים כשייכים להוויה אחרת או למישהו אחר שסיפר על
כך ("גן עיר ששמעתי עליו"), או בלתי מובנים ("איך היתה אפשרית,
למשל, / עיר?), או נטולי הבחנה בין פנים וחץ ("אני קולט אור
אחר, אולי מבפנים, כמו מה"). המחשה זו של הריקות הפנימית,
המעוצבת כאן להפליא, מביאה לבסוף להכרעה: "עכשו לנתק.
/ הזמן נגמר, אני מתקין את עצמי". "מתקין את עצמי" נשמע
כמי שמתקין עוד אביזר טכני בחללית לקראת ההמראה, כאילו
הדבר נעשה על ידי איזה טכנאי מבחוץ. ואכן, כמו להדגיש זאת בא
המשפט הבא: "מי מתקין את עצמי" – משפט שבו מתמצית לפנינו
שאלת הזהות האישית.

מכאן ואילך – הטיסה. ושוב אבסורד: "ריחוף על פני אי-ההום
/ אל תוך גופי והלאה".

כלומר: כל ההכנה הדרמטית לטיסה הקוסמית, כביכול הצורך
להחליט, ההכרעה, הניתוק, לא רק שמסתיימת בתוך החלל של
האני והלאה – בסופו של דבר היא "ריחוף על פני אי-ההום", כלומר
טיסה מושפלת ("ריחוף") (בתוך נפש לא עמוקה, "אי-ההום"), כמו
מדובר באיזה מטוס צעצוע שמעופף לו בתוך דחליל, יוצא ממנו
וספק אם יחזור או יעלם. זהו סיום פרדוקסלי, ואולי הפרדוקס
הגדול ביותר הוא, שזה אשר מתחת "עצמות הגולגולת" שלו נפער

רב הדמיון התמטי בין "חללית" ו"צא מאצטגנינות": שני השירים
מתייחסים ליציאה – התנתקות של האני מעצמו אל תוך החלל
הריק הנפער בתוכו – מסע המשול לטיסת חלל. אך רב השוני
בטכניקה השירית, כפי שהדבר מתבטא שימוש במישלבים שונים:
מישלב של הדרכה (בדומה למדריך-מעבדה) ב"צא מאצטגנינות",
לעומת מישלב של יומן-ניסוי ב"חללית".

יומן הניסוי כתוב גוף ראשון, בזמן הווה. הוא מתאר דברים
בהתהוותם, ולכן מועצם בו המתח הדרמטי. הוא פתוח לסימני
שאלה, לאפשרויות בזמניות ללא הכרעה ("עוד מעט ואצטרך
להחליט"), לעמימות שלא הובהרה ("כמו פנס עמום"), לאיתותים
לכיוון אפשרי בסמן "אולי" ("אולי מבפנים"). רב כוחו של מישלב
זה ביצירת אווירה של גמגום, שהרי תוך מהלך הניסוי נבחנות
משמעויות אף של דברים ידועים, שלפתע נראים לא ברורים,

"החלל השחור", כה הפליא להביע את ריקות החלל השחור מתחת עצמות הגולגולת. מתברר בסופו של דבר כי התכלית העיקרית של הטיפול באני הוא לשם איונו בתוך החלל שבתוכו החלול.

הערות

1. איני מתייחסת כאן לחיבור בפרוזה "אבא" שנמצא בעיזבון ולכמה קטעי פרוזה שירית.
2. מחקרי ירושלים בספרות עברית, י-י"א (תשמ"ז-תשמ"ח), חלק ראשון
3. לעניין זה ראה מאמרו של ש. זנדבנק, מחקרי ירושלים, שם, עמ' 101. זנדבנק בוחן התבוננות זו מבחוץ לאור משנתו הפסיכואנליטית של ארלו, הטוען כי הדפרסונליזציה ממלאת תפקיד הגנתי לנוכח סכנה פנימית.
4. רות קרטון-בלום, מחקרי ירושלים, שם, עמ' 113.
5. אריאל הירשפלד, מחקרי ירושלים, שם, עמ' 137.
6. ייאמר מראש: בניגוד לשיר "במעבדה" ("רק ניסוי, ניסוי), ב"הניסיון" מופיעה הצורה השמנית של "נסה" רק במונח ניסיון, שניתן לפירוש כפול (ראה להלן).
7. תמר יעקובי, מחקרי ירושלים, שם, עמ' 77.
8. האנציקלופדיה העברית, הערך "אלכימיה".
9. למילים אלה יש גם קונוטציה של צוואה, שמעידים עליה כי ניתנה בצלילות הדעת.
10. C.G. Jung, Psychology and Alchemy
11. Ibid, Alchemical Studies, Princeton University Press
12. תיאור זה של רישום הסיסמוגרף מאפיין את המטפורה של פגיס: לנושא המשני יש קיום ריאלי עצמאי ואינו מתפקד רק כדימוי לנושא הראשי; דהיינו, זו יותר אסוציאציה מאשר דימוי (קורי הדיו של עט הסיסמוגרף הנפגשים במרכז אכן יוצרים תבנית של בית

- עכביש). יתר-על-כן, לפנינו דוגמה לתחבולה שגורה אופיינית לפגיס: המחשה מדויקת של מליצה שגורה, לרוב מקראית. דוגמה אחרת מן השיר "מחזור קטן של קדחת": "כך הוא שוכב בזיעת אפו".
13. למסקנה דומה מגיע גם אריאל הירשפלד במאמרו "על שנים עשר פנים של אזמרגד": "האני של השיר איננו יסוד חי (...) נצחיותו היא באנאורגניות שלו".
14. במבחר הדו-לשוני של שירי פגיס
(Points of Departure, Jewish Publication Society, 1981)
ניתנה לשיר הזה הכותרת, 'צא' come
15. תאריך לידתו של דן פגיס: כ"ד בתשרי, תרצ"א.
16. ההשוואה לתרגום היא תמיד מאלפת, וזאת כאשר ברור לנו כי התרגום קיבל את אישור המחבר (הבקי בלשון הזרה), או אף נעשה בשיתוף פעולה אתו.

פרופ' רות קרטון-בלום, המחלקה לספרות, האוניברסיטה העברית.

מתוך: בין ספרות לחברה - עיונים בתרבות העברית החדשה. מאמרים מוגשים לגרשון שקד. הקיבוץ המאוחד / כתר, 2000.

חברה בועדת ההיגוי לפרס עידוד היצירה בין מדענים לזכרו של עפר לידר

התאריך, י"ב

(ויציאה האחרונה, אברהם, ונצחה
 תראה, והנה אלם ומעדיה אלהים אלהים ונצחה
 ואשר יקראו כחיו והאלים אשר אלה אלהם
 ודמות העיר אלהים בצד העיר
 כמו גם עיר יצאם סופרים כן
 ומחן, ואשר יקראו לקראת אחרים
 ואשר יקראו אל הקורא של יושבי בית, וכן,
 דמות היצחק דלת הקורא, וקורא אלהים
 וקורא חנה קיסרון ואשר למי אלה מחסרים אלה
 וקורא חנה אל האלהים אחרים
 אלהים אלה, אלה אלהים אלה
 אלה, אלה, אלה אלה אלה

ממחברת השירים של עפר לידר

אבולוציה | רחל חלפי

הגברת דרין יושבת וסורגת.

בעלה נעדר

מן הבית בכל פעם שנה שנתים

מפליג לאיי גלפגוס

גוחן על מאבנים.

והיא יושבת מחכה סורגת

והוגה:

אבולוציה אבולוציה אבולוציה.

(סורגת עין ועוד עין ועוד עין)

אבל מי יצר את מנגנון האבולוציה?

מי ברא את האשה הגדולה ההססנית הזאת -

שהוא קורא לה אבולוציה?

מי ברא את האשה הזאת,

שברעדים זעירים בלתי נפרים לעין האנושית

(מתחילה שורה חדשה)

הניעה את עצמה זיע זיע רטט רטט

משלב רופף אחד

(עין)

אל

(עין)

שלב רופף אחר מהסס מנסה

(עין)

בסלם החבלים הדקיק הזה

(עין)

באטיות משגעת?

מי ברא אותה -

(שורה)

שכן ברור הרי

שכמו חנה אִמְנוּ -

(עוד שורה)

שגם היא היתה חייבת להקרע

מצלעו הברואה

של אדם שנברא -

(שורה חדשה)

כך גם היא, הגברת אבולוציה -

בדי להתחיל

בדי להיות מונעת

בדי להתחיל להניע -

(עין עין עין עין)

היה איזה משהו

חייב

להצית

איזה ניצוץ זעיר שלה

איזה ניצוץ זעיר של כל זה.

לא?

(המסרגות קופאות).

ומתוך מה

נצתה ההתחלה

הזעירה שבזעירה

של המקריאות המוזרה-

מתכננת הזאת -

אם לא

(שקט. ועכשו מהרמה שורה)

מן הבריאה?

כלומר היה מי

שברא!

לא?

עם התיאוריה החמודה שלו

והיא? יושבת שוב לבדה

מתחילה לסרג את הסודר הבא

ויודעת שאת העין הראשונה

מניעה תמיד

האהבה שלה לצירלי

כך היא חושבת גבי דרין והעין פתאם

נתרת

וכל השורה נתרת

וכך יושבת הגברת דרין בסלון מתגעגעת וסורגת

והוא כשהוא חוזר הביתה

מצדו האחר של העולם

עם התיאוריה שלו הממלאת לו את הראש -

היא מגישה לו את הסודר שסרגה

והוא? נותן לה נשיקה

נוטל את הסודר למסעו הבא

בורח

לצדו השני של העולם

מתוך הספר "פרטים סודיים מתוך הקלסר השקוף"

הוצאת הקיבוץ המאוחד 2007

חברה בועדת ההיגוי לפרס עידוד היצירה בין מדענים לזכרו של עפר לידר

בבל טיוטה

ילדה רוכנת על שפת בור מלא מים. קירות הארמון נוטפים מאצבעותיה. שערים, צריחים, גשרים, כרובים נבדלים מן השיט. "מכבנה", היא אומרת, "מכבנה בצניפת צמותיה". גלי שערה של הלנה היפה משתחררים. הים סוער, גועש צניפות וצהלות: סיעות סוסים רוקעות, רעמות כסופות ממלאות את ההיכל, את כל ארץ החוילה אשר שם הזהב. גאות בחוף בוגרשוב. בפאתי הים האגאי מרקיעים מפרשים, חרטום הספינה חורש את שדמות המים בואכה יפו, עד פאת הים האחרון. קיר הבור מתמוטט. החומה קורסת. "משברים, בצורים, הריסות, מצודות, חרבות", אני חושבת, טובלת יד בברכת הבץ, טורפת חול במים, טפח על טפח ובונה טרויה טריה, כל הדרך למעלה

*

*

ויהי כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים
ילדה משיבה את הספינות,
נודרת בשמות האלות, המכשפות, הנימפות, הטורפות ועופות השמים
לוחשת ובוראת: לי את, לי את, לי את
שמה אינו נפרד מן השמש, החול הרטב, הבצורים הקורסים.
ידים בונות, מלים רוחשות, מים מהרסים, ספורים מתרחשים
והיא כלה פה, בין שפתיה פעורה כל הארץ: לשון אחת,
מעשיות אחדות

*

ומי מאתנו, בוני בבל וגוליה, לא בלל,
לא זלל, לא שלל? ומי לא דאה ונפל בחלומו?
מי שמע מה ששמענו? ומי לא נשם? ומי נשא באחריות?
ומי לא הפריד, זהיר בקולך יג מענב, את נבזותו מן הנבלה?

*

לפנות ערב
הנוחה אכן הראשה של החומות, בדיוק מעל אבן השתייה,
בהר המזריה
הוא גיא בן הנום. האפק נתחם והמכות הנחתו מבית. בלילה
אבדה שפת אמנו מן המקום העתיק של הלב, פנינו התהפכו
כמו בלדה,
עת מערכות החלום והדם של העבר משנות כוון באחת.

שירת חיינו...

להנצחת זכרו של פרופ' עפר לידר

*

בְּכָל הַמְּלוֹנִים בְּכָל הָאֲגָרוֹנִים, בְּכָל הַלִּקְסִיקוֹנִים, הֶרְחֹבֹת,
הַחוֹכִים וְהַמְּרֹאוֹת אֲנִי מַחְפֹּשֶׁת אֶת עֵקְבוֹתֶיהָ,
תָּרָה אַחֵר מִסֵּתוֹר שְׁלִיתָה בְּעוֹר הַיָּרֵךְ, צִלְקוֹתֶיהָ בְּאִישׁוֹנִים,
חֲתִימוֹתֶיהָ בְּחוֹל.
בְּרֹאשִׁית הִיא הַדִּבְרָה, הִיא קִרְאָה בְּמִדְבָּר, טֶרֶם נִטְפַּע הַדְּבַר
בְּבֶשֶׁר.

*

בְּסוֹכּוֹ שֶׁל דָּבָר רֶק אֶחָד שׁוֹרֵד. כְּלוּמָר: שֶׁב הַבֵּיתָה. שְׁאֵר יוֹשְׁבֵי
שְׁנַעַר, אִישׁ אִישׁ בְּצָרִיחוֹ,
שִׁקְעוּ בְּכִרְסֵאוֹתֶיהֶם, סִפְּלֵי תָה בְּלִימּוֹן בִּידֵיהֶם, חוֹלְמִים חִלּוֹם
אֶחָיד עַל אֵל יָחִיד:
שֶׁב זָקוֹן, רְכוּן מַעַל סִפְרֵי הַחֲשָׁבוֹנוֹת, רָגְלוֹ הַיְמָנִית מִנְעֲנַעַת אֶת
עֲרִיסָתָם.

*

נָשִׁים יוֹדְעוֹת כִּי כָּל סִפּוֹר עַל אֵל אִינוֹ אֶלָּא נִסְיוֹן כְּסוּי כּוֹשֵׁל,
עָלָה כְּמֵשׁ עַל הַמְּבוֹשִׁים הַמְּכֻנִּים שְׁמִים.
מֵה לּוֹ וְלֵנוּ? אֵךְ הִגָּחְנוּ מִן הָרֶחֶם, כְּרוּכּוֹת זֹז בָּזוּ, וּכְבֹּר בְּמֶרְחָק
הַקְּצָרָצֵר אֵל הַקְּבֵר הַקְּרוֹב

*

עִם חֲשֶׁכָה יִצְאָתִי, כְּמִי שֶׁהוֹלֶכֶת לִקְנוֹת סִיגָרִיּוֹת בְּקִיּוֹסָק,
לְשֹׁאֵף רוּחַ אוֹ לְשֹׁפֵךְ אֲשֶׁפָּה לִפְח הַמֶּרְכָּזִי
שֶׁלֹּא עַל מִנַּת לְשׁוֹב.

*

כְּמוֹנִי יִצְאוּ כָּלֵן, בֵּית כְּרוֹךְ עַל צִנְאָרְנוּ כְּצַעִיף אֲרִסִּי, אֵל הַהֶרְחָק
הֶרְחָק
(אֲרוּחַת הָעָרֵב עֲרוּכָה עַל הַשְּׁלָחָן: נִזִּיד, סֵלֶט, בָּצֵק, בֶּשֶׂר צִלּוּי
וִרְפָּרֶפֶת)

*

וְנִקַּח אֶת סִפְרֵי הַיִּלְדוּת וְנָשִׁים עַל שִׁכְמֵנוּ
וְנִכְסֶה אֶת עֲרוֹת הַמַּגְדָּל
וְנִלְךְ וּפְנִינוּ אַחֲוֹר
וְאֵת אֲבִינוּ
לֹא רָאִינוּ

*

אִיכָה אֲבָדָה הַיִּלְדָּה
שְׁעֵמְדָה בְּשׂוּדָה הַחֲטָה בְּחַג הַשְּׁבוּעוֹת
עֵינֶיהָ בְּגִבָּה הַשְּׁבָלִים?

*

"כל האגדות והשירים שצמחו בעיר הזאת", כותב קפקא
באפזריזם שהותיר בעזבונו,
"שופעים געגועים לאותו יום שמזכירים הנביאים, בו ירוצץ
אגרוף ענק את העיר בחמש מהלמות רצופות.
משום כך יש בסמלה של העיר אגרוף"

*

כמו כל פצוע, כמו פוצע אני שבה ומחטטת בין ההריסות:
שלום לך ירושלים; יפה כלבנה, ברה פחמה, אימה פנדגלות;
משכנות שאננים; חומות וגדרות; בני ברית בין הבתרים;
אקומה נא ואסובבה בעיר, בשוקים וברחובות אבקשה לשוא
את שאהבה נפשי; ציון הלא תשאלני; "יריד הספרים"; פצוחי
בהרי, רחבת המשביר לצרכן, ילדים סגורים בגן, "בורגר
קינג", לשעבר "עטרה"; חנות למכירה; שמורת קרנצדורף
השופרה; עובדי חברות שמירה, שוטרים וחילי משמר הגבול
בסמטאות "מחנה יהודה", בחוצות הבירה; אכלנו מכל הבהמה
הטהורה; שופך דם האדם באדם בעבודה זרה; מגרש חניה
במקום ממילא; הכל בדולר, רק בדולר; כל ילד שני – עני; עני,
קריה נאמנה, ציון, אריאל, אל־קודס, הראל, עיר הצדק – עני;
להיות חפשים בארצנו; גיא בן הנום; עמק רפאים; נחלתנו
נהפכה לזרים, בתינו לנכרים; מצרה לצרה; מסעדת "מינרט"
ברחוב דוד המלך נסגרה; ומלאה הארץ חמס; "פינק" כבר
מסבאה כשרה; למהדרין; אין מדברים מול פני הסערה; "סופר

פארם" בקפה אלסקה; פנתי, טעמי, טעמון, אקדמון; לא נירא;
לא נורא; אבקשה את שאהבה נפשי בקשתיר ולא מצאתיר;
אם אשכחך, אם תשוב לשוני לחכי

*

בלילות הקיץ נעות חומות העיר כאגמון ברוח מזרחית
שבעה שערים נפתחים ונטרקים
ריחות יסמין ויערה אינם מניחים לישן
עורי הבלה מלבלב ופורח, אבוי,
אהבתי את החומות

*

ומי שנשאיר בעיר אומר: MALGRE MOI אני כאן

*

הלשון, כמו התבגרות או להבה, נולדת ממה שהיא שורפת
כמו מאש ומתשוקה אני נזהרת מהכללות, שואפת את העשן

ישך הנחש בלא לחש ואין יתרון לבעל הלשון

שירת חיינו...

להנצחת זכרו של פרופ' עפר לידר

*

גל גדול, מפתיע, מציף את המבצר. הקירות מתעגלים, מתמוססים, מפלים. קוי המתאר מטשטשים. הילדה מחיכת, קמה, מנערת חול מירכיה. מבטה חולף על מישורי המים של ים קדם, על חלקת חול הדיונות של בקעת שנער. עיניה נוצצות, פיה נקפץ, ברפיה נכפפות. היא קופצת על ההריסות הלחות. בבעיטות מדיקות מפיצה גושי חול לח וצדפים על החוף. חסל סדר בניה. שוכחת את שפת אמה, נגכה לשונה בצליל טהור. התחלתי לדבר בשפת עבר

*

קראתי לפני ימים אחדים כי האיש שצוה לבנות את החומה הסינית, שי-הואנג-טי, היה גם האיש שצוה לשרוף את כל הספרים אשר נוצרו עד זמנו. העבדה ששני מבצעים אדירים אלה, חמש מאות או שש מאות מליון של אבן, המגוננים מפני הברברים וההשמדה הקפדנית של ההיסטוריה – משמע של העבר – היו פרי רוחו של אדם אחד ותאמו בדרך כלשהי את תכונותיו גרמה לי (כמו לבורחס) ספיק חסר פשר ועם זאת הדריכה את מנוחתי.

*

מה תהיה המלה האחרונה, אחת לפני השקט?
שכחתי? אבוי? אני? שם? זה? מה?לא.
אחרונה היא רק הברה, הא הידיעה

*

או: הנני
(כאן בתוך כאן)
בתוך כאן)

המוזיקה של הדמות | ענר שלו

א

לעשות? לקחת מספר כמו בקופת חולים? ביום נתון, אפילו במזג אוויר אופטימאלי, יעלו לפסגה חמישה אנשים לכל היותר. אפשר לחשוב בגעגועים על הימים הטובים, בהם אם היית נוסע למקום חדש, נאמר הקוטב הדרומי, היית לכל היותר נתקל שם בדגל נורווגיה. זה היה יכול לשבור אותך, נכון, אבל לפחות זה היה עושה לך משהו. זה עדיף על להיתקל בשקיות אשפה. אבל אני לא רוצה לדבר על טיולים שלא הייתי בהם. לא הייתי באנטרקטיקה. לא הייתי באורסט. הכי קרוב שהגעתי הייתה פסגת קֶלָה פֶּטֶר, עשרה קילומטר מהאורסט. אבל עכשיו אני רוצה לדבר על משהו אחר, משהו שקרה בדרך חזרה. כשעצרתי לנוח על איזה צוק שמשקיף על נהר, ראיתי פתאום את שתי הנשים האלה. הן היו סבליות. היו להן סלי קש גדולים על הגב. הן עצרו, פרקו את הסלים, והתיישבו לנוח על הסלע חמישה מטר ממני. לא ידעתי אם הן הבחינו בי או לא. אחת הנשים הוציאה מראה מהכיס. היא התחילה לסדר את השיער שלה. נראה לי שהיא הייתה בת ארבעים, והשנייה בת עשרים. אולי הן היו אמא ובת. שתיהן היו מאוד מאוד קרובות לשפת המצוק. תזוזה של חצי מטר והן היו צונחות לנהר השוצף למטה. אבל הן לא הסתכלו למטה. הן הסתכלו בראי. ואחרי רגע התחילו לשיר.

ב

כפי שאמרתי, פגשתי המון אנשים בטיול לנפאל. דיברתי עם המון אנשים. לא שיחות סתמיות, אלא שיחות שחשבתי שאזכור. כל אחת מהדמויות האלה, כשדיברתי איתה, הרגשתי שאני מכיר אותה טוב. הרגשתי שאני מכיר אותה כבר שנים. הרגשתי ש(אם צריך) אוכל לכתוב עליה רומן שלם.

באוקטובר הייתי בנפאל. אולי לא בגיל המתאים, אולי לא בנסיבות המתאימות. הייתי צריך להגיע ממקום א' למקום ב', וכשהסתכלתי במפה ראיתי שבאמצע הדרך נמצאת קטמנדו. נחתנו בקטמנדו בערב יום כיפור. אני זוכר את הנחיתה כחווייה לא קלה. ברגע מסוים טסנו אופקית וברגע הבא צללנו אנכית, אולי כדי לא ליצור מגע עם שרשרת ההרים שמצפון. מי שנחת בברלין לפני אלף תשע מאות תשעים ואחת ודאי מכיר את החוויה הזאת. הלחץ באוזניים. הריקנות בבטן. היחלשות כוח המשיכה. אבל כל זה שיין להיסטוריה. אחת התוצאות של איחוד שתי הגרמניות היא, שהנחיתה בברלין הפכה למשחק ילדים ממש.

הייתי בנפאל שלושה שבועות, מתוכם שבועיים בהרים. מעולם לא פגשתי כל כך הרבה אנשים בתקופה קצרה כל כך. מעולם לא דיברתי עם כל כך הרבה אנשים בתקופה קצרה כל כך. אף פעם לא תיארתי לעצמי שאפשר לדבר כל כך הרבה. פגשתי יוצאי סיירות ופקידות פלוגתיות ומחזאים מניו יורק ועורכות דין מקליפורניה ומטפסת הרים צ'כית, שיום קודם הורידה גופה של חבר ממורדות אֶמָה דֶּבֶלֶם וצרפתי, שלמרות הסימפטומים הברורים של מחלת הרים, לא שמע לנו והעדיף להמשיך לטפס.

ההימלאיה הפכה כבר מזמן לאוטוסטראדה אנושית. מי שמחפש בדידות ימצא אותה ביתר קלות בירושלים. אחד הדברים שזוכרים לי בשבילים הצרים בגובה חמשת אלפים מטר המובילים למחנה הבסיס של האורסט, הם פקקי התנועה. בעיות העקיפה החמורות.

אומרים שעל האורסט עצמו המצב דומה. חצי קילומטר מהפסגה נתקלים פתאום בתור של שלושים איש. מה אפשר

אבל עכשיו – אתם יודעים מה, לא רק עכשיו, אפילו כמה ימים אחר כך – שכחתי הכול. שום דבר לא נשאר. מה שנשאר, זו רק התמונה של שתי הנשים האלה, שלא החלפתי איתן מילה, יושבות על שפת המצוק, מסתכלות בראי ושרות.

אני זוכר גם מה הן שרו. אני יכול לחזור על זה עכשיו. כמובן שאת המילים לא הבנתי. זה היה בנפאלית. אבל זה לא ממש לא הפריע לי שלא הבנתי את המילים. באיזשהו אופן, זה היה יתרון. הרי אנחנו מתקדמים לקראת המוזיקה.

שמעתי המון מילים, נהרות של מילים מהמון דמויות שפגשתי. אבל המילים נמחקו ואיתן הדמויות. אפילו את השם של הבחורה מברקלי, שחבשה לי את הפצע ברגל והחליפה קריירה אקדמית במנזר בודהיסטי מעל נְמֶצ'ה בָּזָר אני לא זוכר. אבל אני כן זוכר את המוזיקה.

מה אני רוצה לומר בזה? אני רוצה להיות זהיר. האם אני רוצה לומר שהשירה של שתי הנשים על הצוק, שנמשכה לא יותר מדקה, בשפה לא מוכרת, אפשרה לי להכיר אותן יותר ממה ששיחה של שעות בשפת הכפר הגלובלי שלנו הייתה מאפשרת? אני יודע שאתם תצחקו עלי אם אגיד דבר כזה. שתגידו – בצדק – שיש בזה התנשאות, פרויקציה, אולי אפילו נרציסיזם, מה לא. אז בואו נדבר בזהירות.

אני רוצה לומר שבשבילי מוזיקה תמיד הייתה יותר אפקטיבית ממילים. ושיש לכך משמעות רבה ברגע שנתחיל לדבר על קריאה וכתובה וטקסטים ועיצוב דמויות. אני גם רוצה לומר, שמה שקרה עם שתי הנשים על הצוק בנפאל אינו יוצא דופן. שדמויות בחיים מתקשרות אצלי עם מוזיקה יותר מאשר עם מילים.

במקרים קיצוניים, יש כאן מילון פרימיטיבי להחריד: הסימפונייה הפנטסטית של ברליוז מזכירה לי את איקס, חמישיית הקלרינט של ברהמס מזכירה לי את נוי, וכן הלאה. לא יעזור כמה שנים

עברו ואיפה אני נמצא עכשיו ואם אני רוצה בכך או לא: להאזין ליצירות האלה, זה לפגוש מחדש את איקס או ווי.

העליונות של המוזיקה על הטקסט, מבחינת האפקטיביות, מבחינת האינטנסיביות, אולי יש בה משהו טרגי כשמדובר במישהו שהוא קצת סופר. חוסר הסיפוק הבסיסי מהמדיום בו אתה עובד הוא לא בדיוק מרשם לחיים קלים.

ג

הספר הראשון שכתבתי נקרא "אופוס אחת". אתם כבר רואים שניסיתי לרמות. הספר מתחלק לשני חלקים שנקראים "לגאטו" ו"סטקאטו". על העטיפה יש פרטיטורה של ג'ון קייג'. לא מעט מהדמויות בספר עוסקות במוזיקה. יש ילד שמנגן פסנתר ומנהל מערכת יחסים גבולית עם המורה שלו למוזיקה. המורה שלו למוזיקה היא ספק דמות אם ספק מאהבת, שלה הוא מקדיש את היצירה המוזיקלית הראשונה שלו, שנקראת "אופוס אחת". המורה הזאת היא נכה, היא מרותקת לכיסא גלגלים, וכדי להשמיע לה את "אופוס אחת" הוא פותח את החלון של החדר שלו והיא פותחת את החלון של האוטו שלה. היא יושבת באוטו שלה שחונה מול החדר שלו ושומעת אותו מנגן בפסנתר את "אופוס אחת".

אני לא יודע למה אני מתחיל לספר את העלילה של הספר. במשך שנים סלדתי מלספר עלילות. במשך שנים סלדתי מהשאלה על מה הספר. לא הייתי יכול לסלוח על שאלה כזאת. אולי זה הסנוביות של מי שהגישה שלו לטקסט היא מוזיקלית. של מי שהמשקל והצורה חשובים לו יותר מהתוכן. הרי מוזיקה היא צורה טהורה.

אבל האמת היא, שבספר יש ניסיון לשלב תכנים עם צורות. יש ניסיון לעיצוב פסיכולוגי של דמויות באמצעים מוזיקליים. צורת הלגאטו, הטקסט הזורם עם מעט סימני הפיסוק, נועדה לעצב

שירת חיון...

להנצחת זכרו של פרופ' עפר לידר

פוסט טראומטית. אי אפשר להפוך את הסדר. ובאמצע חייבת להיות טראומה. אבל הטראומה עצמה אינה מוזכרת. הטראומה היא המעבר מלגאטו לסטקאטו.

ד

בספטמבר נכנסתי לחנות נעליים באוקלנד, ניו זילנד. אז כבר ידעתי שאני בדרך לנפאל וחיפשתי נעליים מתאימות (מה שנקרא הייקינג בוטס). הקמפוס באוקלנד הוא במרחק חמש דקות הליכה ממרכז העיר. דווקא קמפוס נחמד, אבל הפיתוי לנטוש אותו הוא עצום. עם הזמן סיגלתי לי הרגלי נטישה קבועים. הייתי יורד העירה באחת (למשל לאכול צהריים) וחוזר לקמפוס בשלוש או בארבע. לא שהיה כל כך הרבה מה לעשות במרכז העיר. אבל אפשר היה לפחות לחפש נעליים.

זה היה בקושי שתיים כשנכנסתי לחנות, כך שהיה לי זמן לפטפט קצת עם המוכרת. בין מדידה למדידה היא סיפרה לי על החברה הכי טובה שלה. היא סיפרה לי שהחברה הכי טובה היא נכדה של אדמונד הילרי. מיותר לציין שהילרי הוא האדם המפורסם ביותר בניו זילנד. הדמות שלו מביטה בך מכל שטר של חמישה דולר. תאר לך, המוכרת אומרת, אני רואה את הילרי פעם פעמיים בחודש. אם תשאל אותי, יש לו אלצהיימר.

אני מניח שכולם מכירים טוב את השם. הילרי וטנזינג הם אלה שטיפסו לראשונה על פסגת האוורסט. זה היה בעשרים ותשעה במאי אלף תשע מאות חמישים ושלוש, באחת עשרה וחצי בבוקר. בתחילת יוני הילרי נעשה סר. טנזינג לא. מאז עברו הרבה שנים.

אני חושב, שמה שהכניס אותי לשוק היה קודם כל זה, שהילרי עדיין בחיים וגר באוקלנד, עשר דקות נסיעה מחנות הנעליים. לא יכולתי לעכל את זה. תארו לכם, לפתוח ספר טלפונים ולגלות שאנה קארנינה גרה שני בלוקים מכם. זאת הייתה תחושה די דומה.

אישיות זורמת, נותנת, לא עצורה, אולי קצת תמימה, אישיות שרוחשת אמון בעולם. בעוד שצורת הסטקאטו, המשפטים הקצרים, הקטועים, העצבניים, נועדה לעצב דמויות עצורות, ציניות, דמויות חסרות אמון עם מגנוני הגנה חזקים.

ובכל מקרה, ההנחה הבסיסית הייתה, שבנייה מלאה של דמות כוללת בהכרח מרכיבים מוזיקליים. שדמות ספרותית יכולה לפטפט שעות על גבי שעות, אבל רק כשניתן לה לשיר, נכיר אותה באמת.

כמובן, גישות מוזיקליות לטקסט קיימות לכל אורך ההיסטוריה, וגם ההקבלות עם תכנים פסיכולוגיים אינן דבר חדש. מה שניסיתי, הוא לטפל בכל זה בצורה שיטתית ומוצהרת. לבנות מן מילון: איזה סוג מוזיקה (ורבלית) הולך עם איזו דמות.

כמובן שאין מילון כזה. אין מילון אוניברסלי. "הלגאטו השבתאי" הבלתי נשכח, שכולנו הושפענו ממנו, לא מתקשר בהכרח עם זרימה רגשית. כמו שהסטאקטו בסיפורים מסויימים של ריימונד קרבר, או ב"אלוהי הדברים הקטנים" של אהרונדטי רוי, לא מתקשר תמיד עם עצירות רגשית. את המילון הפרטי שלי בניתי בצורה הפשוטה והישירה ביותר. מהזרימה המוזיקלית לזרימה של הטקסט ומשם לזרימה של הנפש. מהשורות הקצרות ומסימני הפיסוק הרבים בדף המודפס לקטיעות ולסימני פיסוק בנפש.

ואולי אין פה בכלל מילון במובן הרפרנציאלי. כי זרימה מסמלת זרימה, ולא משהו אחר. ועצירה מסמלת עצירה, ולא משהו אחר. אולי, בנוסף לשתי הגישות העיקריות לדמות הספרותית, הגישה הרפרנציאלית והגישה הטקסטואלית, אפשר לנסות גישה שלישית? הדמות כאוסף של צלילים?

חשבתי שנכון להתחיל בלגאטו ולעבור לסטקאטו ולא להפך. אם נחזור לשפה הפסיכולוגיסטית, ראיתי את הלגאטו כצורת התבטאות טרום-טראומטית, ואת הסטקאטו כצורת התבטאות

אבל לאט לאט השתנו הדאגות שלי והעניין של האלצהיימר נעשה העיקר. בהתחלה לא הבנתי מה כל כך מציק לי. אחר כך התחדדה השאלה. התחלתי לשאול את עצמי, מה יהיה אם סר אדמונד הילרי שכח שהוא טיפס על האוורסט? האפשרות הזאת לא נתנה לי מנוחה.

תארו לכם, אם הילרי לא זוכר שהוא טיפס על האוורסט, האם הוא עדיין הילרי? האם אוורסט עדיין אוורסט? איזה מין עולם זה, בו אפשר לשכוח טיפוס על האוורסט? בשביל מה בכלל לנסוע לנפאל?

רציתי להתווכח עם מוכרת הנעליים ולהוכיח לה שאין להילרי אלצהיימר. שהיא סתם מפיצה שמועות. אבל הייתה לה עדיפות, היא הייתה חברה של הנכדה שלו. רציתי למחות, אבל הדבר היחיד שיכולתי לעשות (וגם עשיתי) היה לקנות את הנעליים בחנות אחרת.

ה

אני מניח שרובכם מקשרים עם הילרי את התשובה האלמותית לשאלה למה לטפס על האוורסט (בגלל שהוא שם). התשובה הזאת, הנימוק הזה, הוא אחד הדברים הכי מצוטטים, כמעט בכל הקשר. במיוחד במדעי הרוח, כמובן (אל תיעלב, אני רואה גם את המתמטיקה כשייכת למדעי הרוח).

מעטים זוכרים שלא הילרי אמר את המשפט הזה. או שגם הילרי ציטט. הוא ציטט את מלורי. ג'ורג' מלורי האגדי, שניסה שלוש פעמים לטפס על האוורסט, ונעלם באלף תשע מאות עשרים וארבע, כמה מאות מטרים מהפסגה.

ו

בהתחלה הדמויות שלנו יהיו של מטפסי הרים. מטפסי הרים

כמטאפורה. זה יוכל להיות גם תומס אלווה אדיסון. משהו עיקש ורומנטי, שילוב מנצח, כמו סונטות ידועות של בטהובן.

אחר כך, בגיל מסוים (נאמר שבע עשרה) נקרא ספר מסוים (נאמר "הזר" של אלבר קאמי) והדמויות שלנו ישתנו. השינוי יהיה במקום, אבל הוא יהיה קיצוני מדי. הוא יתאים לגיל שלנו אבל לא יתאים לחיים שלנו. או להפך. בלתי אפשרי יהיה לעשות הכללות. ספר שקראנו, לעולם כבר לא נוכל שלא לקרוא אותו. מחשבה שנחשבה, אף פעם לא נחזור למצב של לפני שחשבנו אותה. דמות שחדרה לתוכנו, לעולם לא נוכל להוציאה משם. היא תתפוס מקום. היא תותיר פחות מקום לדמויות האחרות.

שוב תהיה זו המוזיקה, כוחה הבלתי ניתן לריסון.

אמא מתה היום. או אולי אתמול.

המעבר ממוזיקה טונאלית לאטונאלית לא יפסח על הדמויות שלנו.

הדמויות שלנו יעשו אטונאליות.

זה לא יהיה קשור לכתיבה רזה לעומת כתיבה שמנה. זה לא יהיה קשור למודרניזם לעומת פוסט מודרניזם. בשלב כלשהו נרגיש שאטונאליות היא המילה הנכונה. שהמילים האחרות, שלא מתחום המוזיקה, הן קצת מטעות, קצת מגששות באפלה.

זה לא אומר, שנשכח את מטפסי ההרים. גם מטפסי ההרים יישארו בתוכנו. אבל משהו יקרה להם. ייקח זמן עד שנבחין בשינוי. אולי הם יהיו מטפסי הרים עם אלצהיימר.

ז

בשבת, השמונה באוקטובר אלף תשע מאות תשעים וארבע נפטר בריאן הרטלי, מתמטיקאי אנגלי שהכרתי. הוא נפטר תוך כדי טיפוס על הר. מדברים הרבה על קורלציה מסויימת בין כישרון למתמטיקה וכישרון למוזיקה. לאחרונה שמתי לב, שלמתמטיקאים

שירת חייו...

להנצחת זכרו של פרופ' עפר לידר

כמוני. משתתפים רבים חשבו אחרת. הם התלוננו בפני בריאן הרטלי על האוכל, על הרוח מהים, על התחבורה הציבורית, על הגיאוגרפיה, על הטופוגרפיה, על איתני הטבע. ציער אותי שהם מתלוננים כל כך. דווקא מצאה חן בעיני הגיאוגרפיה. הצורך לעבור מיבשת ליבשת כדי להגיע מהמלון למסעדה.

אז בסוף הכנס, כשאנשים עמדו בתור להתלונן, הצטרפתי אליהם, מתוך כוונה להגיד לבריאן הרטלי שאני דווקא בעד הגיאוגרפיה. אבל הוא היה מוקף באנשים ואני לא זוכר אם הספקתי להגיד לו את זה. ועד שהוא מת זה לא כל כך הטריד אותי. אבל יש משהו במוות שהופך אותנו קטנוניים. יש משהו במוות שהופך אותנו תינוקיים. יש דברים חשובים הרבה יותר, אבל בסוף מה שיעסיק אותנו הוא: האם הספקנו להבהיר למת את עמדתנו בעניין הגיאוגרפיה של איסטנבול.

ח

בניית דמות היא במידה רבה תהליך של הספד. ההנצחה הזאת, אפשר לראות בה מן לידה שלאחר מוות. ולצורך העניין זה לא ממש חשוב אם היו חיים לפני המוות או לא היו. עד כמה הדמות היא מומצאת או לא. גם דמות מומצאת אפשר להספיד.

הספר השלישי שלי, הרומן "החומר האפל", הוא מן הספד כזה, לדמות מומצאת, אישה צעירה, סטודנטית לאסטרופיזיקה בשם אווה. בניגוד ל"ספר הפתיחות", שם הדגש על התחלות ללא סוף, מרכז הכובד של "החומר האפל" הוא דווקא הסוף, והרומן כמו מתקדם מהסוף אחורה. אולי בעקבות דבריו של וולטר בנימין, שרק הסוף מעניק משמעות לסיפור.

יש המון גלורפיקציה סביב המוות בסיפורת. כן, הוא כואב, אבל הרבה פעמים יש בו משהו מטהר. אנשים משתנים בעקבות אובדן וטרגדיה. גם אם עשו טעויות, הם ילמדו, הם לא יחזרו עליהן, הם

רבים יש משיכה להרים. מתמטיקאי שוויצרי מפורסם, דה ראם, היה ידוע לציבור הרחב כמטפס הרים, שמתמטיקה הייתה בשבילו רק תחביב אזוטרי. יש פסגה שקרויה על שמו של המתמטיקאי הרוסי דה לונה. מתמטיקאי מפורסם אחר, וויספילר, נעלם בהרי האנדים באמצע שנות השמונים ומאז לא נודעו עקבותיו. עודד שרם, מתמטיקאי ישראלי מזהיר, נהרג לאחרונה כשטיפס לבדו על הר במדינת וושינגטון.

במקרה של בריאן הרטלי, זה לא היה הר גבוה במיוחד. אחריו הכול זה היה באנגליה, ואף אחד לא תיאר לעצמו שכך זה יסתיים. כמה ימים קודם לכן הוא התבשר על זכייה במלגה יוקרתית, שאפשרה לו לא ללמד ולעסוק במחקר בלבד במשך חמש שנים. הוא הספיק לחגוג את הזכייה במלגה הזאת, ומי יודע, אולי הטיפוס על ההר ליד לייק דִּיקְסְטְרִיקְט היה חלק מן החגיגה.

ההיכרות שלי עם בריאן הרטלי לא הייתה עמוקה במיוחד, אבל איכשהו, מותו והדרך שבה נודע לי עליו (בדואר אלקטרוני), עשו עלי רושם עצום, ואולי היו בין הגורמים שהביאו לכתיבת הספר השני שלי. באיזשהו אופן פרדוקסלי, נראה לי שקשה יותר להיפרד מאנשים שלא הכרנו היטב, משום שמותם הוא גם מותה של האפשרות להכיר אותם.

הספר השני שלי, "ספר הפתיחות", מסתיים במין הספד שכתבתי לכבודו של בריאן הרטלי. ההספד נקרא "מוות ברשת". זה לא ההספד היחיד שיש בספר. במובן מסוים, זה ספר של הספדים. הצורה הספרותית של ההספד מעניינת אותי מאוד בזמן האחרון. אבל לפני שנגיע לזה, לפני שנעבור להכללות, אני רוצה לספר לכם מתי ראיתי את בריאן הרטלי בפעם האחרונה.

זה היה באיסטנבול, בסיומו של כנס מתמטי שהוא ארגן. הכנס הזה, שהתקיים על גדות הבוספורוס, באוניברסיטה של הבוספורוס, היה אחד הכנסים היפים ביותר שזכורים לי. אבל לא כולם חשבו

יהיו אנשים טובים יותר. מה שלא שובר אותי מחשל אותי, אמר ניטשה.

אבל אדם, גיבור "החומר האפל", לא משתנה כהוא זה בעקבות האובדן של אהובתו אווה. הוא לא נשבר וגם לא מתחשל. הוא לא ילמד כלום. הוא יחזור שוב ושוב על אותן טעויות שהביאו למותה. יש פה ניסיון להלחם בגלורפיקציה של המוות וליצור אפקט כמעט אנטי ספרותי של מוות מבוזבז. מוות שלא מחשל אף אחד, לא מטהר אף אחד, לא משפר אף אחד, ואי אפשר ללמוד ממנו דבר. אולי כל מוות הוא כזה?

"החומר האפל" כתוב כולו בזמן עבר, פרט לתיאור המוות בסופו, שמתואר בלשון עתיד – כאילו עתידה של הגיבורה שנלקח ממנה, עובר לזמן הלשוני של הטקסט. אי אפשר בלי שום עתיד. ואולי יש כאן גם ניסיון להתחמק מהרג וודאי של דמות ספרותית. לשון העתיד מרככת אותו, הופכת אותו להיפותטי, אולי אופציה אחת מיני רבות. כך אפשר להספיד בלי ממש להרוג קודם. לא קל להרוג, אפילו בסיפורת.

אני מדבר עכשיו על תהליך של כתיבה, לאו דווקא על תהליך של קריאה. על איך סופר בונה דמות, ואיזה גורל הוא מייעד לה. הרי זה תהליך לא שגרתי. וכדי להבין אותו או לפחות לפתח אשליה של הבנה כלשהי, כדאי לקשר אותו עם משהו מוכר יותר, שגור יותר, עם פעילות שהיא לאו דווקא בלעדית לסופרים.

ואולי אחת הפעילויות האלה היא זאת של הספד. ואפילו הקונוונציונלי ביותר. תחשבו למשל על כתובות של מצבות. הכרנו דמות והיא איננה עוד. אם תרצו – אנחנו עומדים מול הקבר הפתוח. אנחנו מנסים להיפרד ממנה. אנחנו מייחסים לה תכונות מסוימות, שאולי יחרתו באבן. אנחנו אומרים שהיא הייתה מסורה. שהיא הייתה אהובה או שידעה לאהוב. שהיא הייתה חסרת מזל או בת מזל, ובלי משים אנחנו בוראים אותה מחדש.

נדמה לי שרוב המחקר סביב הדמות הוא מנקודת המבט של הקורא ולא של הסופר. או מנקודת מבט של טקסטים נתונים, כאשר מודלים מסוימים העוסקים בשאלה איך הגיעו הטקסטים או הדמויות לאוויר העולם, מזכירים לפעמים מיתוסים על איך נוצרים ילדים. סיפור החסידה למשל. ואני לא אומר שזה לא לגיטימי.

והנה, מה שאני רוצה לטעון בהקשר הזה של ההספד, הוא שקשה, קשה מאוד, לתאר הספד בלי מוזיקה. הספד בלי מוזיקה הוא כמו סרט של אלמודובר בלי פס הקול. מעט מאוד, אם בכלל, יישאר. אני מבין מעט מאוד בהיסטוריה, באנתרופולוגיה, בחקר חברות ותרבויות, אבל נראה לי שלא אטעה אם אומר שלמוזיקה תפקיד אינהרנטי בחלק גדול מטקסי ההספד השונים. תחשבו על קדיש. על הקינה היוונית. על הנשים המקוננות בתרבות הערבית. על תפילות אשכבה נוצריות, רקוויאם.

ואם בניית דמות היא הספד והספד מצריך מוזיקה, אז אולי האתגר הגדול של הטקסט הספרותי הוא להכניס את המוזיקה דרך המילים. להראות שגם במגבלות העצומות שהוטלו עלינו עדיין לא הכול אבוד. להראות, שגם בלי כלי נגינה אפשר לנגן. שגם בלי מנגינה אפשר לשיר. שגם בלי קול אפשר ליצור צלילים.

בהקשר הזה, המוזיקלי, אפשר לדמות את הסופר לנכה. עם מאה אחוזי נכות. אין לו תווים, אין לו מקהלה, אין לו תזמורת. הוא אפילו לא יכול להסתכל בראי ולשיר, כמו שתי הנשים על הצוק בנפאל. כמו בסרט המפורסם – כל מה שהוא יכול להזיז זה, נאמר, את בוהן כף הרגל. או אצבע על מקלדת. והוא מראה (לפעמים, זה לא קורה כל יום) שגם כך, אפילו כך, אפשר.

סונטת המסתפקים במועט | רוני סומק

רופא לא צריך לחלות בכל המחלות בהן הוא מטפל,
טבח לא מטביע בהר מלח את מה שהוא מבשל,
בפה של מוכרת הספריות אין מקום
לכל כך הרבה צלופן,
ועל חלצת החשפנית תפוזים רק חלק
מכפתורי העולם.

משוררים תולים ראשי שורות על עמודי שלכת.
מלים המסתפקות במועט
מתנופפות ברוח ורגלן בועטת
בשמש המעמיסה קרנים על משאיות צל
רגע לפני שהיא מסתלקת.

די בעץ אחד בשביל לספר את כל היער,
די בעלה בשביל נפנוף פרדה מענף,
די בנובמבר בשביל שיהיה עמוד תליה לסתו.

ילדה הולכת לאיבוד | שולמית גלבוע

בור למנוחת עולמים עבור מי שליוותה את שנותינו הראשונות, גידלה את ילדינו והתבוננה בשקרינו בעיניים מצועפות חוכמה, פותרות-כול אך אינן משיחות דבר.

גם דיונות מעמידות פנים.

מי העלה בדעתו שחול חיזור, חלוש כזה, מסוגל להסתיר אבן גיר נוקשה מתחת לעשרה סנטימטרים עלובים. בועז, שלעג לחסרוננו של מעדר, "עוד זה מה שחסר לי בבית המבולגן הזה," קילל נואשות, והחליט שסטייה בחצי מטר תפתור את הבעיה. בידיים עירומות ניסיתי לעזור לו, בעוד גליה ממתנה מכורבלת במושב האחורי, צוחקת על המאמצים הבלתי מיומנים של אדוניה, ונוהמת בינה לבינה, שלולא חדל חוש הריח שלה להתקיים לפני שעתיים וחצי, היתה כבר מוצאת תקנה לעניין בשתי ידיים קדמיות אמיצות.

בהברקה של רגע מיהר בועז למכונית ושלח ממנה את כלי העבודה של הפעוט: כף חפירה אדומה, אֶת ירוק ומגרפה שבורת שיניים. "גם זה משהו," ציין בסיפוק, ושנינו שוב רוכנים אל החול, כשני מטרים מנסיון-הנפל הקודם, כורעים על ארבע, ומעיפים לאחורינו אבנים קטנות, עננות חול, ובצלים שנאחזו בקרקע, מצמיחים עלים רחבי פטוטר וציצת שורשים.

"ארבעים סנטימטר יספיקו?" אני שואלת, ובוועז צוחק, "מאיפה הדיוק שנפל עלייך, אולי זה שלושים." ואנו ממשיכים, הוא בכף ואני באת, אך סבלנותי פוקעת, ואצבעותי מתמלאות חול, נשרטות מאבנים, ומתחת לציפורניים מצטבר עפר לח, שאני אוספת באגרוף ומשליכה, ושוב אוספת ומשליכה. "יותר נוח ככה," אני אומרת לבועז, שמסרב לוותר על הכף, אף שברור לי שגליה מעדיפה טיפול אישי בציפורניים סדוקות ומלוכלכות, על פני חפירה מנוכרת בכף תינוקות. "התינוק הזה לא יזכור אותה," אני אומרת לו, ובוועז מתפלא, "לא נורא." "בעצם היא לא הספיקה להכיר אותה," אני

לאחר מכן חיפשנו שמיכת צמר אפורה, קוצנית כזו, לעטוף בה את גופה ולהקשות על הנאתן של חיות החול. בארון המצעים היו המשובצת והפרחונית ושמיכת הנוצות, שאהבה להתכרבל בה בעיתות גשם ותמיד גורשה ממנה, אבל 'קוץ' אפור, צבאי, שלא יהיה חבל עליו גם לאחר שנים, כאשר הכאב והגעגועים יחלפו, לא נמצא. רק אחרי שעות של חיפושים והאשמות עצמיות: "איך את אף פעם לא יודעת איפה הדברים מונחים," או "אילו היית קצת יותר מסודרת", נזכרנו בקוץ המוטל במכונית מאז הפיקניק האחרון, שבו כבר היתה עייפה וחלושה, אך עדיין שמרה עלינו בנביחות קטועות.

בועז העלה את השמיכה לקומה הרביעית. קרועה בשוליה ומדובללת השליך אותה על רצפת הסלון, ליד גופתה של מי שעדיין מעלה דמעות בעיני, ושאל, "עם טקס או בלי?" בדיחה פרטית של אנשים המנהלים בשקיקה סימפוזיונים מקאבריים על מעלותיה של קבורה אמריקנית, שמירת אפר באגרטים, טיול חנוט בחלל, ועוד מיני הצעות כיד הקפיטליזם הטוב, המפיק רווחים מכל תנודה של רגש. אחר-כך רכנו ביחד אל גוש הפרווה, גדול ומבהיק ועדיין מחמם. "אפשר גם לפחלץ," בועז אמר, "ולתלות מעל דלת הכניסה." "או לעשות הדום," הוספתי. ושנינו עטפנו אותה בחיבה, בגלגול איטי, עד שנראתה כשטיח שיש למסור לניקוי, או כמטמון שעלי-באבא העלים מארבעים השודדים שלו.

מכונית פורד אסקורט ישנה המתינה לנו למטה, פנסיה כבויים, מכירה את המסלול שעברנו בבוקרי שבת רבים. חמש דקות נסיעה, אפילו פחות, והנה העיר סבוכת האורות מפנה מקום לדיונות נוטרות טינה. שם, היכן שתמהונים בונים ארמונות חול להשתכן בהם וסרטנים מחפשים אוכל, מתחת לנר לילה עקשן, אנו נחפור

שירת חייו...

להנצחת זכרו של פרופ' עפר לידר

"לחייך בעיניים?" בועז משך בכתפיו, "מתי תפסיקי לתת פרשנויות משלך לעובדות שאין להן שום משמעות? היא בסך-הכול כלב. שומרת אינסטינקטיבית על ילדים, נאמנה לבעלים. בסדר, נניח שעם אינטליגנציה גבוהה מהממוצע, כי היא יודעת להעלות עיתון או לחפש קופסת גפרורים, אבל אל תחיי באשליות על הבנה וחיוכים."

בועז תמיד צודק. אבא קמאי שיודע מה נכון כששום דבר אינו נכון. רוחץ אותה בשמפו נגד פרעושים, מטייל איתה באריכות בבוקר ובערב. הוא זה שמספק את צורכיה הכלביים. אנחנו רק חברות, באקראי, כשיש לפתע מעט פנאי, או כשאנו נותרות לבד: הילדים בגן. האוכל מתבשל באיטיות על הגז. הבית מעולף מהשקט שנפל עליו. גליה מניחה ראש עגמומי על כרית, מעכסת קלות בזנב, ממתינה לשיחות הנפש איתי. ללא מילים. גופי לצד גופה על השטיח.

אולי החצרן של טוֹרְגֵנִיב הקים בה לתחייה את כלבתו, אבל אנחנו קנינו אותה מחברים, במחיר גבוה, כי יש חברים שהם גם סוחרים. "רצינו לקחת אותה אלינו," אמרו רינה ואילן על הגורה הקטנה, הרועדת, שהחזיקו בין כפות ידיהם, "אבל מיקי שלנו לא ייתן." מיקי היה לְבָרְדוֹר ענק שתיגע אנשים וחתולים באותה מידה. "אם תרצו, נמכור לכם אותה בתשלומים. היא גזעית, לכן היא כל־כך יקרה."

שלא תהיה טעות בנידון. גליה עם שושלת יוחסין ארוכה לא יכולה להיות גליה שלנו. "הצהרות על כך שהיא כלב משובח רק גבילו את יכולותיה," הסביר בועז למי שתמה מדוע אינו משיג לה את התעודות שהובטחו. "אצילות היא תכונה שאי־אפשר לתלות על הקיר, או לשים במסגרת. וחופּ מזה, כל ההתאגדויות האלה של כלבנים וגזעים הם תעשייה אחת גדולה שניזונה מפראאירים," "שמתחלפים," הוספתי, כי אני רק מוסיפה, "ולא מתים," השלמנו

מתקנת, וחושבת, לא אז, עכשיו, שבעצם, כך בדיוק גם אני הייתי רוצה להיקבר: בשיתוף פעולה, בשמיכה רוויית ריח מדורות וספוגת נוזלי אהבה וטיפות קפה שחור, ממותק היטב.

שלוש־עשרה שנים בחיי כלב הן מכפלה של שבע בחיי אדם. בגיל שש מתחיל שְׁעַר החרטום להאפיר, והשפם מאבד מגמישותו. פצעי הלחץ במרפקי הגפיים הקדמיות מעלים עור סוליה, והאהבות, כמו השנאות, מתמסדות ורוכשות אופני־ביטוי קבועים.

כשהיתה בת שלושה חודשים היתה מלכה. זנב המידות הגא הפיל תינוקות שאך זה למדו ללכת, ונביחותיה הצוהלות העלו חתולים לגבהים שקודם־לכן לא שיערו את קיומם. רוכשת ידידים ושונאים, לימדה אותנו מה פירושה של נאמנות: בכי ללא מעצורים על כל נטישה, וכמעט התקף־לב עם כל חזרה לבית. "הדבר המגוחך הזה, שקוראים לו כלב זאב," הסביר בועז, "הוא שריד טבטוני של גזעים שבויתו." הנטייה להגדיר אינה עוזבת אותו ברגעים קשים וקלים כאחת. "ביערות השחורים של פרוסיה הם נדדו בלהקות, היו אימת הכפריים, וחיסלו את מי שנקרה בדרכם. ייתכן שהראשונים הסכימו להתביית כי נזקקו למזון ולחום, ובתמורה העתיקו לאדם את מסירותם למנהיג. כמו לאלוהים."

מי המנהיג שבין שנינו לא מוטל לרגע בספק. לבועז היא נשמעת, איתי היא מתפנקת. הוא אוהב לשחק בה משחקי עליונות. כמו עם הילדים. חידונים אינסופיים על מה שידוע לו ולהם. נביחות קצרות, הנחיות. גליה רצה לבצע בשקיקה. אשה קטנה. נסיכה עלומה, הייתי אומרת לה ברגעי כנות נדירים, מתי תחדלי להצטיין כל־כך? בשביל מה את מתאמצת? האם משהו באמת מבחין בך? והיא, בעיניים שלעולם לא אראה בפני הכלבים האחרים שעוד יהיו לי, חייכה בהבנה.

יחד במקהלה, מרגישים נאורים, מיוחדים, משוחררים מכל מה שאחרים חושבים לנכון ולמועיל.

כשבועז חופר הוא מרוכז במעשיו כאילו הוא כותב דוקטורט. את הבצלים מניח מימין, את האבנים משמאל, וככל שיעמיק כן יהדק את הדפנות, שלא תהיה מפולת קודם זמנה. "מי כבר יאכל אותה פה," אני אומרת לו בטון שהוא בין שאלה לחיווי, מעמידה פנים אדישות רק כדי להיאחז באמירות השלוות, הוודאיות, שלו. "אל תתפלאי, אבל כלבים עזובים או תנים, ובכלל, מי אומר שאין שועלים במישור החוף," והמשפטים המדודים מאפשרים לי להמשיך ולהעמיק, בנחישות, בהתלהבות, בלי לעצור.

"כבר חמישים סנטימטר."

"מה הדיוק שנפל עלייך," הוא מחייך שנית, ורק היא, במושב האחורי, אינה יכולה ליהנות מהרוח החמימה שנושבת מהים או מצליל החיוך שבקולו, שתמיד גרם לה לכשכש בזנבה. כן, כך בדיוק הייתי רוצה לקבור אותה, אני מאשרת שוב, הוא עם כף תינוקות, אני באצבעותי, בשמיכת צמר ספוגת אהבה וזכרונות. "שנינו יחד," אני חושבת, מעניקה לרצון כוח, גם אם הפעם היחידה שבה הוא מתקיים היא בדיעבד.

בשבועות האחרונים לחייה הלכנו פעמים רבות לוטרניר. בהינף שנעשה כבד ואיטי מפעם לפעם, העלה אותה בועז אל שולחן המתכת המוארך, שחוטא במיוחד. הפצע היה רחב, סימטרי, ויצר קונוס שקוטרו כעשרים סנטימטרים. זו היתה ההיכרות הראשונה, הבלתי אמצעית שלי עם הסרטן. פצע פתוח, עמוק, שאינו שותת דם. "גם לא כואב," הבטיח הרופא, לפחות לא כאן, אולי בִּפְּנִים, היכן שהתאים מתרבים כאמבות מוכות אמוק, מסתעפים וטורפים, מתגודדים ולועגים לאיברים חיוניים. לא כך אמר, שפתו אחרת,

מדויקת, "אפשר לנתח," אמר, "לאפשר לה עוד כמה חודשי חיים, אבל שיהיה ברור, יש כבר גרורות, רבות."

רק שנה לפני כן החלימה מניתוח הוצאת רחם. אשה מסכנה שכמותה. ייחומים מתמידים, זריקות הורמונים למניעה, לידות מיותרות. כל מדווי הנשיות על ארבע רגליים, שהיו פעם מוצקות וקלילות. דימום מתמיד הפך את הבית למנוקד ומווֹרָד ולימד את הילדים מעט מעובדות החיים, באופן שמנע מהם להתבונן בבנות. "כלבה זה כלבה," אמר בועז, "ו-או שאנחנו נפטרים ממנה, או שצריך לטפל בזה באופן רדיקלי."

"זה יעבור," אמרתי בלחש, "גיל מעבר, אולי גם גלי חום פה ושם," והייתי מחפשת בעיניה כאב של אהבות שחלפו, או זכרונות על הילדים שלא נולדו לה, או אלה שנלקחו ממנה בעודה צעירה. "לכלב אין גלי חום," צחק הוטרניר, מנסה לאמוד את מידת השפיות באשה הצעירה שעומדת מולו. "רק דלקת רחם חריפה. אבל זה מוות איטי אם לא ננתח."

כבר אמרתי שאת הילדים לא לקחתי לרופאים פרטיים, אבל אותה כן? בזמן הניתוח ניצבנו מאחורי דלת הזכוכית והצצנו אל המוניטור, שסימן את דפיקות ליבה. גוש אדום, גדול, הוצא מבטנה והושלך אל הפח לפני שנתפרה. רדומה הכנסנו אותה למכונית - פורד אסקורט דפוקה, כמו עכשיו - והנחנו אותה ברכות על המושב האחורי. כך, שוכבת על צידה, כאובה, הועלתה אל הקומה הרביעית, מביטה בי בשלווה, יודעת שיהיה טוב. מה נותר לנשים אם לא להאמין שעוד יהיה טוב? ילדים באים והולכים, גברים משתנים, נשים מאמינות שיהיה טוב.

כשירדה למטה בכוחות עצמה, אחרי שבוע, היה לשמים גוון מיוחד של פלטינה. קיץ שהחום זר לו. גליה ריחרחה בחשדנות את פינות הדשא, איתרה ריחות זרים שפלשו לגינה, וחזרה במהירות

שירת חייו...

להנצחת זכרו של פרופ' עפר לידר

כשגליה הבריאה, רשם בועז בפנקסו המופר את סך ההוצאות על תרופות ומנתח ורופא מרדים ותזונה מיוחדת, ויכולנו לחייך בסיפוק שמעט כלבים בעולם זכו להשקעה כזאת. תחושת הבעלות שומנה בסופרלטיבים עצמיים, וחיבקנו זה את זה והנדנו ראש, וגליה ניסתה להשתחל בינינו כאדיפוס בן שלוש. האם לא על זה אומרים, 'רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום'?

כשהתברר שחלתה בסרטן, כבר היה מי שהאשים את הרופא שלא גילה אז, כשפתח את הבטן, את מחנה האדירים שהתגבש. "ומה הפלא," ציין בועז, "הרי תמיד עדיף ביקור נוסף וניתוח נוסף על פני גילוי מוקדם," אך זה כבר היה בשלב שבו היינו חכמים ומתמצאים ומבינים על בוריים את האפשרויות ואת הסיכויים. ואילו לפני כן, כשרק ראינו פצע אדום קטן, מרחנו עליו משחה לבנבנה לתינוקות, כי זה הרי "רק פצע שיגליד", והבחורה הזקנה הזו כל-כך חזקה, שעוד תקבור את שנינו. אבל הפצע לא הגליד. רחב, קונוסי ולא שותת דם, העמיק והלך, מדיף צחנה דביקה של "בשר נרקב", אמר בועז. זו היתה הפעם הראשונה שבה חשבתי על מותה במצגותיו היומיומיות. כיצד תיראה הגסיסה. מי יהיה בבית באותה שעה, הרי אומרים שבעלי חיים נוהגים להיעלם, להתחבא. אך גליה אינה בעלת חיים. היא החיים עצמם. חיי, לא, זאת אני מוסיפה עכשיו. אז, מעשית ומרוכזת, חשבתי היכן נקבור אותה, מה נאמר לילדים, ועוד מיני שאלות, שאפשר לגלגל בהן על כוס קפה במטבח, בהדלקת סיגריה.

"אני חושב שהגענו לעומק המתאים," אמר בועז, מניח את הכף האדומה ומתבונן בחפיר בסיפוק: מלבן חשוך, מהודק דפנות,

אל חדר המדרגות, אל הביטחון הביתי, לשטיח הפרטי, לצלחת המים. ללא יללה אחת.

גם לפני כן, עם הבטן הצבה, ברגעי הכאב הקשים: מתיחת רגליים, תנועה לא מבוקרת, או גזים שמתפתלים בחלל החתוך והמודלק - היא לא ייללה. ישבתי לצידה במקום האהוב עליה, מתחת למכתבה השחורה הגדולה, זו שעליה אני מעלה מילים אלו עכשיו, האור צהוב, השטיח ספוג בריחותיה, ואני מלטפת את שערה, מביטה בעיניה, כי מהו הקיום אם לא אהבה שלא תתממש לעולם.

משהו לחיזוק - בשר רך ולבן, כנף של עוף - דחפתי לפה המוארך שחוטמו יבש ולוהט. במחווה של טובה אישית היתה מלעלעת את הבשר לאחר שהחזיקה אותו בין שיניה שעה ארוכה, כילד מפונק. "זה כלב בסך-הכול," אמר בועז בכעס, טוען שריחות הדם המתייבש מחריפים ובלתי נסבלים, וצריך לשטוף את הבית ולאורר, ונא לא לשכוח שיש גם ילדים בבית, והם עלולים לקבל מחלות וכל מיני כולירות, שלא נדע מצרות. ומה שנכון, נכון.

כי כמה אפשר לשבת לידה, ללטף את שְׁעַר הפרווה העשיר, לנהל דיאלוג עם עיני אגוז ולהתמכר לחום השופע, לזרם העיקש של אהבה בלתי נדלית? עד להחלמה או לעייפות. שלי.

החלמותיהם של כלבים מהירות מאלו של בני-אדם ויסודיות יותר. אין הם מעלים זכרונות על רגעי הכאב והבחילה או על יחסו הפטרוני של הרופא. הם רק חוזרים להרגלים שהתמסדו: ממתינים לטיול הבוקר, מזניקים חתולים אל עצים, חוזרים לשנוא זרים ולמות כל יום מחדש עם פרידה מבעליהם.

שגושי העפר בשוליו מאיימים ליפול. "נראה לי שזה מספיק." "צריך לחשוב מה נשים על הקבר," אני מנסה לדחות את הרגע. "לא צלב, זה בטוח," הוא צוחק. והאורות של הערב השוקע, אדומים כדם, יוצרים תפאורה וולגארית, אופראית, לחול ולים ולאבני הגיר.

התלבטנו קשות לפני שהחלטנו לא לנתח שנית. קודם כול זו שאלה של כסף. "ושלא תביני אותי לא נכון," אמר בועז, "אם היה לזה סיכוי לא הייתי מתנגד, אבל כמה נרוויח, חודש? במקרה הטוב חצי שנה. הרי שום רופא לא ייתן לך ערבות. שאלת וענו לך." נימה של חוסר סבלנות נבלעה בטנור המתמשך של הוטריר: אני מנתח, לא נביא. המחלה בעיצומה, וגם אם היינו מנתחים בתחילתה, מי ערב לנו שתאים זעירים לא נשטפו עם הדם, עם הלימפה, למחוזות אחרים, והם מתרבים שם כשפנים. לא במילים האלה. "אין ערובה בניתוח סרטן. מה שבאפשרותי לעשות זה לאפשר לה מעט חיים." ובעיניים של גליה נוצרה בראשונה אי־הבנה תהומית. גם עתה, בשעה מאוחרת זו, במציאות שאינה ספרותית, אני רואה את עיני האגוז הרגישות לובשות מעטה זגוגי, שלא ניתן לחדירה. גליה מרחרכת את פינות חדר הטיפולים, מגלה בו שרידי חתולים, ארנבות ותוכים עליזים. מכשכשת בהתרגשות, היא מפגינה כלביות למהדרין. אחר־כך, בשדה שסביב המרפאה, היא מבקשת לרוץ, תוקעת חרטום בין יבליות, מסניפה שתן כלבים, עולה למכונית ברגליים מרובבות עפר. בועז נוזף בה קשות: "ארצה, שקט, תראי כמה חיים יש עדיין בכלבה הזקנה הזו."

אני מסובבת את כפתורי הרדיו, לשמוע היטב את רשת א', להסוות את הרצון למצוא בעינייה את ההבנה הנוראה שהנה הכול עתיד להסתיים, ומגלה אטימות.

הימים הבאים היו שיגרה מבורכת. הכנת הילדים לבית־הספר,

האכלת התינוק, יציאה לעבודה. עייפות מצטברת של עשייה מונוטונית, הכרחית, סרת טעם.

גליה פרחה. מנהמת בעיקשות על זרים, מתפלשת בחול, באבנים, בדשא גזום. מאפשרת לילדים לרכוב עליה, למרוט את שערותיה, דורשת לשתות, והרבה. ריח הצחנה גבר עד שנאלצנו להקדים הסבר והתנצלות לאורחים, שחששו להעיר פן יפגעו בכבודנו. "זה הסרטן," היינו מסבירים, והבעת בעתה עם השתתפות בצער היתה עולה במהירות על הפנים, שזה עתה חייכו באהלן רחב. "הנה, תראו," רצינו להמחיש, "מין פצע רחב שאינו שותת דם, אבל גם לא מגלד." אלא שלא תמיד גברה הסקרנות, וגם גליה לא אהבה לשתף פעולה, אלא מיהרה אל קערית המים שבמרפסת, לשבת, לשמור, להמתין.

הגוש עם השמיכה כבד יותר מששעירנו. "ממחיש את הסופיות," חייך בועז והסביר שהמשקל בגוף החי מתחלק בין האיברים הנמצאים בתנועה ולכן פחות מורגש. "הנוקשות," אמר לי, "מכבידה." "גם בחיים," רציתי לומר, אלא שכבר לא היה דבר ביני לבין השמיכה לבד מכמה סנטימטרים מעוקבים של אוויר וזכרונות שאני מבטיחה לעצמי לשכוח. יחד הרמנו את הגליל המוארך, ורק עכשיו עולה בדעתי שעליו להיות מלבני ולא גלילי. להיכן נעלמו הרגליים מהודקות השרירים, שפירכסו בעת חלום ואהבו לחפור בשדות ובחול הים, איך יכולנו להעלימן? ומדוע דווקא שמיכת קוץ אפורה? לא תמיד חייבת החסכנות לנצח, גם לא ההיגיון. נושאים שלושים קילוגרם של בשר שצמק ממחלתו, טונות של אנרגיה שקפאה. גליה, רציתי לומר, מי ייתן מותי אני תחתייך, אבל חיוך השתרבב היכן שהוא בזוויות הפה, כמו בשיחות שניהלנו. בשיבה. יד בפרווה, ראש על רגל, זרם של מילים שוטף, גואה, ללא הגה אחד.

שירת חיון...

להנצחת זכרו של פרופ' עפר לידר

נקבה צעירה, מיוחמת, הסיטה את זנבה מצד לצד בקצהו המרוחק של החדר, נשמרת לנפשה. חתול עצבני הציץ מכלובו.

"עוד חצי שעה וגמרנו," סיכם בועז. "שלושה לפנינו בתור."

כך חדלה תהילת העולם. האם לא עדיף להיטמן בחול ים, בשמיכה מהבית ובשיתוף פעולה של גבר ואשה, המכירים זה את זה ושבעים זה מזה, ומשלימים זה את מחשבותיו של זה, ויודעים להעניק חיים וליצור עולמות נוספים?

גליה מביאה נעלי בית. גליה משגיחה על תינוקות. גליה נושכת את השכן הרע. אלבום זכרונות מתויק לפרטיו עתיד לגוון את היומיום. בקרים של יקיצה, צהריים של שינה וערבים של שיעמום.

"זה לא כואב," אמר הוטרנר לאשה הצעירה שענייה דומעות. עוד גבר בחיינו, לחשתי לפרווה שהבהיקה כשהיינו יפות ונמרצות. הגבר האחרון.

"וגם אין בעיות עם הקבורה," בועז הרגיע, הוטרנר מטפל בגופה. "לעירייה יש, כנראה, משרפות כאלה." ילדה הולכת לאיבוד. צעירה נצחית. תמה.

גליה עומדת על משטח הנירוסטה. ריחות עזים, לא נעימים, עטים עליה מכל פינה, עיניה נמלטות אל זוגית החלון. אחר־צהריים מאוחרים מבטיחים שהערב יבוא, ולאחריו בוקר, ואחר־כך שוב אחר־צהריים מתמשך. מה גליה רואה? ענפי אקליפטוס זקן נדים לאיטם בחצר, ואולי כדורי אזדרכת. אני ממהרת לאחוז בפניה, ללטף את אחורי אוזני הזאב הזקופות, הרגישות, הקולטות כל בדל תחושה. הלון וחזור עוברות כריות אצבעותי על מצחה, על עורפה, מחליקות על האף המתקמט בחשש. אני חייבת להנעים לה, אני חושבת. לרמות.

הוטרנר אווז במזרק ואני מחבקת את גליה. היא מחייכת

מה ייצא לה ולנו מהניתוח, אמר בועז, פרט לטרחה ולמאמץ, אם לא להזכיר את הכסף. והכול בשביל חודש אחד. ממילא רובם מתים בגיל עשר, היא כבר בת שלוש־עשרה. תארי לך, בת תשעים ואחת.

אבל גליה בת תשעים ואחת היא גליה מלאת חיוניות עצומה וסירחון מופלא. בשר מאדים ופרווה קודרת. בקרים של ערות, טיולים של מרדף, ולילה אחר לילה של שקרים קטנים, לבנים. נחבאת מאחורי עיניה, כלבה קשוחה ודעתנית, מסרבת להודות. באחד הלילות האלה סיכמנו על הפתרון הסופי: זריקת־חסד, שגם בני־אדם מתפללים לה. ירח של תרמית חדר במישרין אל הסלון, מבהיר את פרוותה שהחלה להעכיר. כפותיה זעות, עיניה פתוחות למחצה ולובנן מאיים, קצה לשונה הורדרד שמוט, גליה מנסה להעמיד פני חולמה.

"הם מתים מייד, בלי להרגיש," בועז הסביר, וגליה הניעה את חרטומה בתנועות יניקה, מהססת אם להתמכר לגלגול המאוחר, הכלבי, של נחישות ואהבה, שאין לו גואל בעולם הזה; או להישאר נסיכה שכושפה, אשה לכודה, אהובה עד כלות. הלוואי עלי, אמר בועז, האפשרות למות מיתת נשיקה בזריקה. לישון. למות. זו השאלה. ואסור לחכות. הסירחון. המחלה. הילדים. את יודעת.

בפתח המרפאה באותו יום אחרון, גליה לא נזקקה לרצועה. צמודה לבועז קירטעה פנימה, מניחה ראש על נעל, עייפות אינסופית מצטברת במבט, בגרון.

"כלב יפה," אמר זוג צעיר עם שנאוצר אכול גזת.

"כלבה," תיקנתי.

על קירות המרפאה תעודות הוקרה, פוסטרים היתוליים. ילדים זהובי תלתלים מתרפקים על אייריש־סטר מלוקק. גליה נהמה.

אלי. היא יודעת שלא אעשה לה רע. נועם מתוק עובר בשריריה
המתרפים למגע. נסיכה עלומה שלי, אני לוחשת בלי קול, רק את
ואני כאן. אין איש.

כשהמחט חודרת לשריר, העור מתכווץ ונמתח בריצודים
מהירים.

"זה בסדר," בועז אומר. "אנחנו מוכרחים."
אני מלטפת את ראשה. כמו שאני מלטפת את גליה איש אינו
מסוגל ללטף. כמו שאני אוהבת את גליה איש אינו מסוגל לאהוב.
אנחנו ממתנינים.

גליה עדיין עומדת על ארבע רגליה, עיניה אטומות. האשמה,
הבנה, השלמה או כעס, רחוקים ממנה.
אני היא הבוגדת, אין בכך ספק.
גולשת לאיטה, היא מקפלת את ברכיה במחול איטי. צונחת.
ראשה נשמט.

"אתם משאירים אותה כאן," קובע הוטרנר בעדינות. "זה
הנוהג."

"מה עושים איתם, שורפים? קוברים? זורקים לאשפה?"
'איתם', אני אומרת, כאילו שזה מקל.
"אני לא יודע," הוא מושך בכתפיו, מרחם עלי.

ממי אבקש סליחה?

על מי אכעס?

האם לא משום כך בדיתי קבורה על חוף ים, בשמיכת צמר
אפורה, ספוגת ריחות אהבה וסימני קפה?
בועז ואני ואשה עלומה, שמקום משכבה לא נודע.

הופיע לראשונה ב'דיעות אחרונות', 1988

חברה בועדת ההיגוי לפרס עידוד היצירה בין מדענים לזכרו של עפר לידר

1.

בִּפְתָּח הַחֲבוּר הַמִּפְרָסִם נִכְתַּב*
שָׁכַל דָּבָר דְּבוּר עַל אִפְנֵי,
בְּכָל נושָׂא,
יָכוֹל לְהֵאמֹר, עַל דֶּרֶךְ הַקְצוּר,
בְּעֶרְךָ בְּשִׁלְשׁ מַלִּים;
אוּלֵי יוֹתֵר (לֹא בְהִרְבֵּה),
עַל הָעוֹלָם, עַל הַתּוֹרָה, וְכִיוּצָא
בָּזֶה.
כֶּךָ לְמַשָּׁל:
כָּל הָעוֹלָם כָּלוּ –
גִּשְׁרֵי צָר מֵאֵד.
אֲבָל,
מִקְשָׁה מִי שִׁמְקָשָׁה,
אִם זֶהוּ כָּל כָּלוּ,
בֵּין מָה לְמָה הַגִּשְׁרֵי?

וּבְדוּמָה לִכְךָ גַּם הַתּוֹרָה,
שָׁכַל כָּלָה – וְאַהֲבַת לְרַעָה.
הַקְשִׁי כָּאֵן הוּא בְּשִׁאֲלָה:
מָה זֹאת בְּעֵצֶם אַהֲבָה?

2.

עַל שְׁכֵת הָאָגִם הִקְפּוּא יִשְׁכְּנוּ.
אֶחָד שֶׁהִתְעַקֵּשׁ לוֹ לְדוּג,
קָדַח בְּקֶרֶחַ חוּר
וְשִׁלְשַׁל אֶת חֻכָּתוֹ.
אֲזוּיִם לִחְכּוּ פְּרוּרִים
מִכֶּכֶּךָ יִדְנוּ.
פֶּסֶק זְמַן שֶׁל חֶרֶף וְדִין בְּשִׁאֲלָה:
הָאֵם שְׂכִינָה וְרוּחַ קִדְשׁ וּבֵת קוֹל
הֵן רַק פָּנִים שׁוֹנִים שֶׁל אֱלֹהִים
אוּ שְׁמָא
יִשְׁיוֹת שׁוֹנוֹת.
וְאִם אֵינָן פָּנִים,
מָה עִם אֲדָנִי,
אֱלֹהֵינוּ אֲדָנִי,
הָאֵם אֶחָד?

3.

ושאלות נוספות:

האם ישנן רוחות,

שדים?

כל אחד בנחישות

החזיק בדעתו. ידידות

משככת כאבים של מחלוקות

מסוג כזה.

בשדה התעופה הסמוך, מטוסים

נחתו והמריאו,

כמו מלאכים בסלם יעקב –

מציאות כבחלום.

אך בנושא אחד,

לילית,

הסכמנו,

כגברים עם נשיון –

בשעות של בין ערבים,

יחד ולחוד הכרנו

לפחות אחת או שתיים.

4.

ובמשך כל הזמן הזה,

חלפו על פנינו רצים,

הלוך ושוב מריצים

את עצמם לדעת.

גם אני,

שעכשו מתבונן מהצד,

פעם,

עד כלות הנשימה

רצתי על סלעים ואבנים,

אחר כך על דשאים ומסלולי עפר.

ובריצה,

כמו בחיים,

הרגע בו נדמה

שכך תוכל לנצח להמשיך,

הוא הרגע הנכון

לחדל.

* המסכת הפילוסופית לוגית של ויטגנשטיין

חבר בוועדת ההיגוי לפרס עידוד היצירה בין מדענים לזכרו של עפר לידר

פרס עידוד היצירה לזכרו של פרופ' עפר לידר, 2008 [85]

כתיבה	הבהקים	עגורנים	ביוגרפיה
			כְּשֶׁאֲמִי
		לִפְעָמִים	עֵיפָה
	בָּלָב	עֲגוֹרָנִים	הִיא
גַּם	הֶעֱלָטָה	בְּשָׂמִים	מִסְדֶּרֶת
אַחֲרֵי	לִפְנֵי	גְּשׁוּמִים	בּוֹלִים
מֵאוֹת	שֹׁכְבִים	נִרְאִים	מֵאַרְצוֹת
שִׁירִים	מִתְעַכְּבִים	כְּעֲנָקִים	שְׂמֵהוּ
אֲנִי	לִבְעֹר	דָּקִים	גְּרֵשָׁה
נֶצֶב	בֵּין	וְנוֹגִים	וְאַחֲרֵים
מוֹל	כְּנִפִּי	הַמּוֹשִׁיטִים	מִמְדִּינוֹת
הַדָּךְ	הַחֲשֹׁךְ	יָדִים	שֶׁבָּהוּ
נִבְהֵל	פוֹרַח	צוֹנְנוֹת	כֶּכֶר
מֵאַפְשָׁרִיּוֹת	זִיק	זֶה	לֹא
הָרָשׁוּל	אֵשׁ	אֵל	תִּבְקֹר
שֶׁל	שֶׁהֵינִי	זֶה	
הַיָּד	אֶנְחֲנוּ		
וְהַלֵּב			

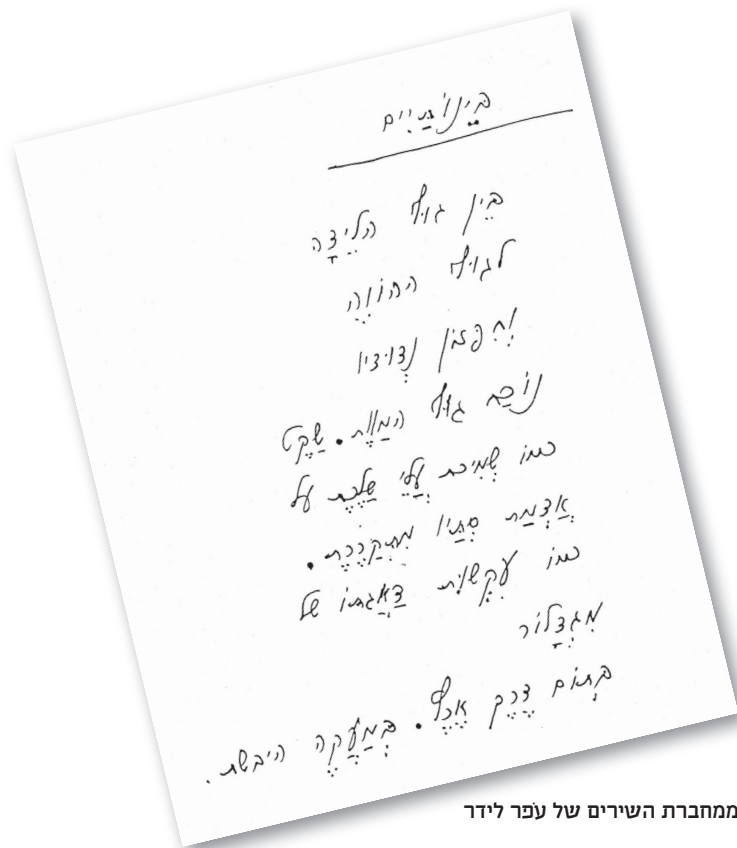

טיול בלי מצלמה | דני כספי

טיול בלי מצלמה
במחוזות זרים.
לראות עגל. לגלות
ש

פנות
הן לא רק ארבע במלבן מסגרת.
תאורה
היא תמיד מדה נכונה.
יום
מתקיים בין ערבים. לפחות צמד.
שקיעה
היא התרחשויות והחמצה גם יחד.
האישון
לא נזקק למקוד. בורה חוצה-פנימה.
בלי למצמץ. בלי לצמצם.
המרחק
איננו נמדד עוד. כיון שפך
– הוא בטל.
באה במקומו הקרבה.

ויש עוד יתרון
– הזכות לשכח.

ממחברת השירים של עפר לידר

חבר בעמותה "שירת חייו - לזכרו של עפר לידר"

שירת חייו...

להנצחת זכרו של פרופ' עפר לידר

מתוך "שירים לפסנתר יחיד" | אורי ברנשטיין

*

ומה תַעֲשֶׂה בְּשֶׁהַמְצִיאוֹת נַעֲלָמֶת
ובְּמִקוֹמָהּ אֵיזוֹ הָיְתָה נִכְלָמֶת ?
וְהֵלֵא הַבִּנְתָּ יָפָה, בְּעִיפּוֹת יָמֶיךָ,
שְׁאַלָה יָמֶיךָ, הֵם הֵם יָמֶיךָ,
וּכְשֶׁתֵּצֵא לַחוּץ תִּרְאֶה רַק אֶת הַמִּתְגַּלָּה:
חֲתִימַת דָּשָׂא, אֵילָן סָרֵק, עֵלֶה,
כֹּלֵם אוֹתוֹת שֶׁל קִיּוֹם מִתְבַּלֶּה.
הֵישׁ בְּעֵינָיו. הֵישׁ בְּעֵינָיו.

שֶׁהָאָדָם הֵלֵא נִשְׁאָר תָּמִיד אָדָם:
בְּשׁוֹר שְׁמִלְחָחוֹ קֶצֶת דָּם.
שֶׁהוּא נוֹלָד מוֹמֶת, מִחַמַּת
פְּסִיקַת זְמַנּוֹ, וְרוֹאֶה שְׁאִין לוֹ מוֹתָר
מִכָּל הַשָּׂאָר, זֶה נָטוּל הַפְּנִים,
שֶׁפָּגַשׁ בַּחֲדָרֵי הַהִמָּתֶנֶה, בַּתּוֹר לֹא־בַחֲנָה
בִּידֵי מְכַשִּׁירִים הִנָּעִים, חֲרִישִׁים,
בְּמַסְלוּלִים לֹא אֲנוֹשִׁים.

וְגַם הַמְצִיאוֹת, בֵּין אִם אֵינָהּ
אוֹ יִשְׁנָה, מִתְגַּלָּה לוֹ רַק כְּתוֹאֲנָה.

כריכת האלבום משיריו של עפר לידר

את האלבום עיבד, הפיק והקליט המוסיקאי בועז ריינשרייבר
צילום על העטיפה - שוש אופנהיים. עיצוב גרפי - רוחמה ש.

מור שטייגל ובוועז ריינשרייבר הולידו יצירה מופלאה שאותה ניתן לחוש בעומק ההלחנה,
בעיבודים הרגישים ובעוצמת השירה. בזכות קולה האחר והמיוחד הצליחה מור להפיח
חיים בשיריו של עפר לידר וליצור אלבום אישי, מרגש ומיוחד באופיו.

שירת חיינו...

להנצחת זכרו של פרופ' עפר לידר

המנון אל עצמי | מייצ'סלב סלומונוביץ'*

* | מייצ'סלב סלומונוביץ'*

מקיץ משנת-הרהור בת שנים,
ציניות, אפרוריות, שגרת המשחק,
מבקיע לתחומי עשייה חדשים,
כח היצירה במלא עז בי ידחק.

הלאה קלפת-צורה כובלת רגש,
מצרה אפקים, מדכאת השראה;
די לרוץ אחר תשוקה חוגגת;
נרחיק ממחנו כל הגיון-יראה!

מחיה! לנו העתיד אם נדע לחיות.
נדע להתרגש מפל רגע עובר,
רצוננו לפעל. לנטש האטות,
נעים הוא גם טוב, בכחנו נתגבר.

לאחרים נשאיר את זחילת הצב,
מתים השומחים באשלית ודאות,
שמחם עודו חי בזועת כבליו
אינם תופשים את ממדי הטעות.

אך בלב צמרמרת כחתך סכין:
אולי הצדק עמם, העתיד באפרוריות?
אין בי ספקות, בצמת-דרכים:
מוטב לגוע מלסגד לשגרתיות!

כאשר מחר, שקוע בימי אתמול,
תחפש את נסחת הבלתי מובן,
כשפל העבר כהוה, ההוה פנעד, יראו בעיניך
שירה קודרת של ערבים נוגים,
מקום מקלט לשברי זכרונות,
אשר כמו שקוי החיים, נותנים לך אמצ
לקראת יום המחר לעמת זה של היום, המכסה בסחבות,
אותו תהפך לתעתועי יום האתמול
אשר היה היה פעם ממשי.
וכאשר תראה במוות סונטה בלבד,
בלדה הנושנה – סימפוזיה,
ותתיחס אליה כאל הספינקס הגדול,
ובו בזמן בקטב הנגדי יצוץ
סוד אחר, הקרוב יותר אליך,
כי אז תהיה לזקוקי די נור של הפרזה.
להולד מחדש בתור ההוא שמעולם לא היה
והוא יהיה קים אך ורק תוך כדי התפעמות
מאחר שאין כל הצדקה למצב רוח אחר.

מרונית: ניקו ניתאי

* מייצ'סלב סלומונוביץ' - שם נעוריו של פרופ' מיכאל סלע
כשחי ברומניה בין השנים 1936-1940

חבר בוועדת ההיגוי לפרס עידוד היצירה בין מדענים לזכרו של עפר לידר

מפולנית: רפי וייכרט

תחרות שבה גם המפסידים - מנצחים | שולמית גלבע

ולעניין אחר. אני מתעבת תחרויות. עקרונית ועניינית. אי אפשר שלא להפסיד בהן, גם אם זוכים.

ואין כוונתי למשמעות האקסיסטנציאלית, שבה כל בחירה היא אמירת "לא" לאלפי אפשרויות אחרות, אלא למשמעות הראשונית, הפשטנית משהו: כדי לזכות בפרס נדרש קונסנזוס, ולכן הזכייה נופלת בחלקו של מי שמסוגל לקלוע לטעמים של רבים, בעוד שהייחודי והמיוחד הוא בדרך כלל חריג, ונותר בצד.

ולא רק זאת. בתחרות, בכל תחרות (וכל פרס הוא תוצאה של תחרות כלשהי) יש וולגאריות של עריצות. דיקטטורה של הפלביים. מי שמנו להחליט מה הטוב מכולם? במה השופטים מוסמכים יותר מאחרים לקבוע איכויות? הרי ברור לכל (אני מקווה) שהרכב ועדת השיפוט, כלומר טעמים של השופטים המסוימים, הוא שקובע את הזוכים המאושרים. ועדה שונה היתה מאמצת, יש להניח, מאושרים אחרים.

ובכלל, עצם ההתמודדות על איכות ספרותית גורמת לי חלחלה. האם איכות ניתנת למדידה? האם ההיסטוריה של התרבות לא לימדה אותנו שהאמת היא דווקא זו שניתנת להפרכה?

הרי כל סקירה היסטורית רטרוספקטיבית תלמד אותנו שדווקא השינויים והתמורות בקני המידה האמנותיים, אלה שנידונו בזמנם לקיתונות של בוז, הם שתורמו להתפתחות התרבות, הם שהקפיצו קדימה את חיי הרוח.

מסה רחבת היקף אפשר לכתוב על פגמיהן האונטולוגיים והחברתיים של תחרויות נושאות פרסים. ואפשר גם לחייך ולהסכים שאפשר להשתמש בהן כתמריץ. כך או כך, אני מניחה שתסכימו איתי שגם אם יעדן של התחרויות הוא עידוד או 'אפלייה

המכתב שהגיע למערכת היה שיגרת, עשרות כמוהו מתקבלים כל שבוע, אוצרים חלום ולבטים שצומצמו בחשש למילים ספורות: "אני שולח לכם שיר /סיפור/מאמר... מקווה שתפרסמו אותו".

אני זוכרת שבהיתי בו דקות אחדות. הטקסט היה יוצא דופן, כתב היד פניני, והשיר שצורף איכותי. היה בו אותו שילוב חד-פעמי שגורם לקורא להאט לרגע את נשימתו. ומאחר שבכל עורך טמון, כנראה, גלגול מאופק של קולומבוס או לפחות של סר ליווינגסטון - היתה בי התרגשות זהירה. "גילינו שם חדש". ארץ לא נודעת.

עפר תיאר במילים ספורות את מקצועו ואת מצבו. תמה לגבי ערך שיריו - ואני זוכרת שניסיתי לבלום את ההתרגשות ולבדוק היטב, האם הייתי מתפעמת מהשיר גם אם היו חתומים עליו עקרת בית או נער מתבגר ולא מדען ממכון ויצמן.

כך זה התחיל - ולדאבון הלב, גם הסתיים, וביותר ממובן אחד.

בין לבין עפר הוזמן למערכת (זיסי סתוי היה אז עורך המדור לספרות), שיריו פורסמו, והוא אף הספיק לכתוב לנו ביקורת אחדות על ספרים של אחרים. במילים אחרות, אנחנו זכינו להכירו ולכן גם נדונונו להתאבל עליו כשהלך לעולמו.

גם המפגש הראשון חרוט בי היטב. האיש שישב מעברו השני של השולחן דיבר בנעימה רכה ועיניו שידרו טוב לב. העדינות, האצילות, הנעימות שהקרין, היו כה חריגות בישראליות העצבנית המוכרת, שאי אפשר היה שלא להעריכו, לחבבו מייד, ללא היסוס, כאילו זו ההתייחסות היחידה האפשרית, הטבעית, הנכונה, אליו.

מתקנת' - כשהן באות להכריז "מי הטוב ביותר" - הן עיוורות לחלוטין.

המשונה (והבלתי סביר בעליל) הוא שעל אף הדעות האלה מצאתי את עצמי משתפת פעולה בהתלהבות רבה בצוות ההיגוי ל'פרס עידוד היצירה בין מדענים לזכרו של עפר לידר'. ולא רק בגלל עפר. סליחה, כן בגלל עפר, קודם כל בגלל, אבל אחר כך משום שדרכו התוודעתי למשפחתו, למדענים שעבדו עימו, לאנשים שהכיר - והודות לכך התגלה לי זן 'נכחד' ומופלא של אנשים. חוקרים ומדענים שעוסקים במדעים מדויקים, במדעי הרפואה, הטבע והחיים, והם ספוגי תרבות ואהבת אדם. ואם יש סנטימנטליות במילים האלה אני מתנצלת, אך אי אפשר לי בלעדיהן.

אנשים, שעל אף עבודתם התובענית, הקדישו מזמנם להקמת מסגרת שתעודד אנשים אחרים לבטא את המיית נפשם. אנשים שהחליטו לעודד את האמנות לסוגיה בקרב אלה שנשבעו לכמת ולדייק ולהקפיד על "אובייקטיביות".

אמנות מטבעה היא חד פעמית, פורצת גבולות ופוליפונית, בעוד שהמדע אמון על בדיקה חוזרת ומסקנות מנוסחות בקפדנות לוגית. אבל אנשים אלה חשבו, ובצדק, שזהו פער מדומה ומיותר. הם ביקשו לממש את מה שנוטים לחשוב כבלתי אפשרי - שניתן לשלב בין כאוס אמנותי לדיוק המדעי.

לכן, עיקרו של 'פרס עידוד היצירה בין מדענים' אינו התחרות עצמה או שמות הזוכים בה, אלא עיקרון-העל שאפשר וצריך אחרת. שאין ניגוד בין טכנולוגיה עתירת ידע לבין שירה, שמדען

אמיתי הוא יוצר, ואמן אמיתי עורך ניסיונות מדויקים רבים במעבדתו הפרטית. שגם בעולם חומרני ודעתני יש מקום לסיפורי בדיון ואשליה, ושנפש האדם מורכבת יותר מכל סיווג.

אין זו תחרות במובן המקובל של המושג. הפרס הוא סמל, לפיד שיימסר מדי שנה בשנה, במעין מירוץ שליחים של אנשים מסוגו של עפר. תחרות שבה גם המפסידים מנצחים, כי עצם היותם אנשים כותבים, מציירים, מנגנים וכדומה - הוא כבר נצחון הרוח האנושית.

וכך, גם המדע וגם האמנות מרוויחים. לא עוד רק "חזק יותר, מהר יותר" ודומיהם, אלא "עמוק יותר ומרחף יותר, תהומי יותר וחלומי יותר".

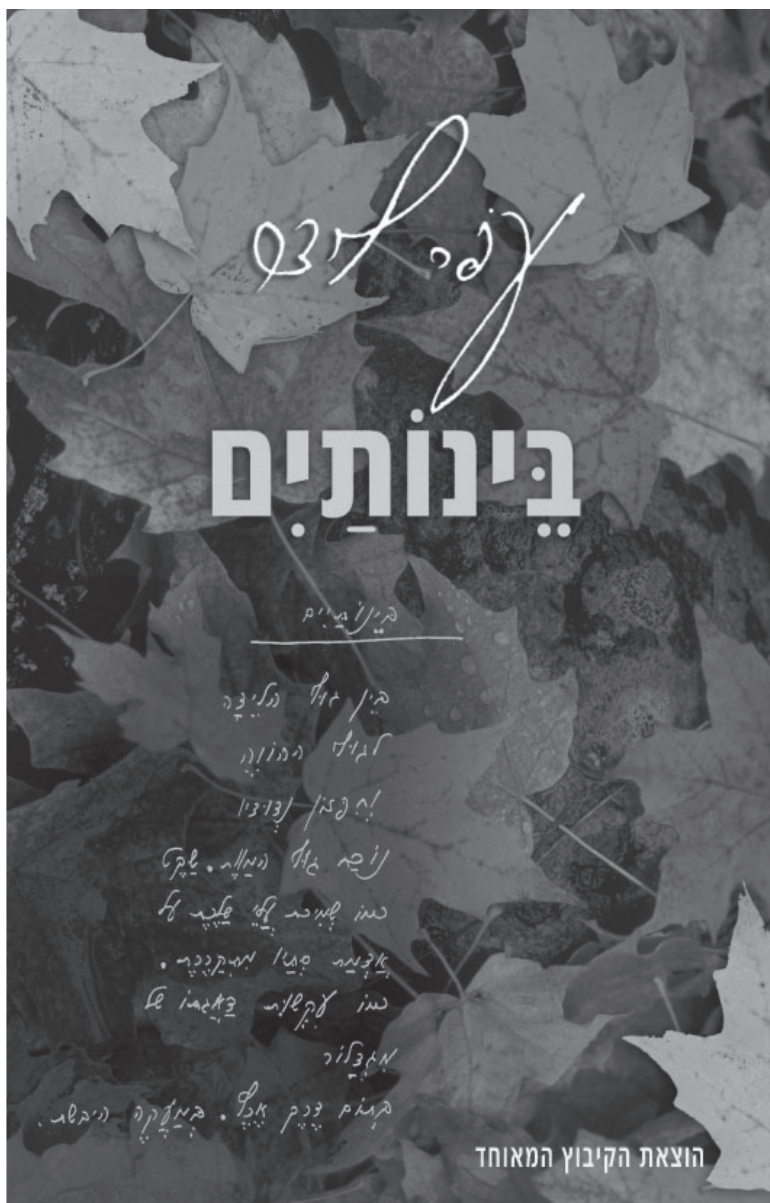
עופר ניהל חיים של מאבק. הוא ניצח אותם בשירתו, הפסיד אותם למחלתו - אבל בסופו של דבר כולנו הרווחנו.

שולמית גלבע,

סופרת. עורכת לשעבר של המוסף לספרות של ידיעות אחרונות

חברה בוועדת ההיגוי לפרס עידוד היצירה בין מדענים לזכרו של עפר לידר

בינותים מאת עפר לידר

”בין גוף הלידה וגוף ההווה וחפזון נדודיו נוכח גוף המוות”

קובץ השירים בינותיים, הרואה אור בימים אלה בהוצאת הקיבוץ המאוחד, נולד לאחר מותו של פרופ' עפר לידר, מדען במכון וייצמן, חוקר נחשב בתחום האימונולוגיה, ומשורר חכם ומבטיח, שאלמלא נפטר ממחלת הלוקמיה, בדמי ימיו בהיותו בן 49, היה ודאי מזכה אותנו עוד ועוד מקולו הפואטי, הכנה והייחודי.

הספר מאגד בתוכו אסופת שירים ליריים רגשיים וצלולים, נקיים מזיוף וחפים מעומס מטאפורי, ועל כן בצד פשטות האמירה הנקייה מסיגים, המדויקת והמהודקת עד דק, מזהדה בהם עומק התבוננות, חוכמה ואיכות לירית נוגעת ללב, ולאלה מצטרפים מעט קטעי פרומה לירית עתירי יופי וספוגי הגות. אלה גם אלה, נבעו ונוצרו בעת שמחלתו של עפר סערה, גופו דאב, אבל נפשו חפצת החיים והמלאה אהבה אחוזה במילים, כאילו יש בכוחן לשמר חיות, ולגונן על נשימות החיים ועושרם, באופן שאולי רק המוות האורב בפתח יכול לאפשר את היכולת ליקרן מכל יקר.

אוהבי שירה ומשוררים מן השורה הראשונה התייחסו לשירים בהתרגשות עוד קודם פרסומם. כך למשל כותב המשורר אורי ברנשטיין: ”שירתו של עפר לידר היא שירה כנה, המתארת בעוצמה ובמקוריות של ראייה ותחושה את פרטי חייו ואת פרטי הליכתו אל מותו. זוהי שירה אינטימית, עזת ביטוי, שלעולם אינה שאולה מאחרים ואינה מעמידה פנים. השירים הם ניסיון אישי של אדם בעולם לתעד את המתרחש עימו באמצעות המילים, שהן הכלי היחיד המאפשר מגע עם אחרים. שירים רגשיים וכואבים של משורר אמיתי”.

המשוררת אגי משעול אומרת כי עפר לידר יוצר ”בחוכמה נטולת מרירות. המאבק בין כוחות החיים לכיליון המאיים, הוא

שהוליד את הספר היפה והרגיש הזה, הנוהה אל הגבוה דווקא כשהגוף מושך כלפי מטה”, ומוסיפה ש”השירים מצטיינים באיכות פואטית ובבשלות שאינם אופייניים לספר ראשון”.

רוני סומק מגדיר את שירי הקובץ כדו-קרב מרתק המתנהל בין השורות, ”ביד אחת, המדען שבו שולף חרב מדויקת, מחודדת עד הקצה. וביד האחרת מלהטט המשורר בחרב המילים”, ובהתייחסו לשיר 'סוסה בודדה' הוא כותב: ”עפר הוסיב אהבה על אוכפה, ואהבה זו דוהרת כמעט בכל שורה שכתב”.

בתוך הרעש הפואטי וההכבדה במילים המציפות אותנו ימצא הקורא נוחם במילים של עפר: ”יוצא הלב / למה שאינו המולה... / יוצא הלב ומתכנס / למקדש מעט, לדבר מה פשוט... / ואין הלב מבקש עוד דבר”.

לאה שניר

עורכת הספר ”בינותיים”, הוצאת הקיבוץ המאוחד

שותפים

לכל טקסט שני שותפים - האחד הוא מחבר הטקסט, והשני קורא אותו. שלא כמו שותפות בהקמת בית, משפחה, חברה או מפעל, אין בין המחבר והקורא התחייבות אישית או חוזית, ואפילו אין צורך בהכרות ביניהם.

הטקסט בלבד הוא שמקשר בין המחבר לקורא.

מהו אם כן אופייה של השותפות בטקסט? שותפות זו מונחת במפגש בין עולמות - המחבר יוצר טקסט שנובע מעולמו הפנימי, והקורא מפנים את היצירה אל תוך עולמו הפנימי. שכן, טקסט שאין לו קורא משול לעובר שעדיין לא נולד. שותפות זו מפיחה ביצירה כוח חיים ומולידה אותה לאור העולם, באומרה לקורא קלוט אותי, פרשני, הבן אותי על פי דרכך והגב מתוך עולם נפשך ואופן ראייתך, ועשה אותי שותפה לך.

גם שירתו של עפר, המצטיינת בהידוק ובגבישיות החפה מהתייפיות בנוגעה בשורשי הדברים, עומדת בזכות עצמה ובוראת מתוך הכאב והסבל עוצמות של אהבה, חוכמת התבוננות, חום עדין, תשוקה, געגועים ויופי נקי ומכמיר לב.

הקורא אינו חייב להכיר את עפר האדם ואת קורותיו כדי להיות שותפו ליצירה. אבל יידע הקורא, שקודם לכל עפר כתב שירה שאינה ספונה בין דפי הספר הזה, והיא שירת חייו. משהוכה בידיעה שלקה בלוקמיה ומינין שנותיו קצר - בכל זאת, חרף הפחד, ייסורי הגוף והמאבק המתמיד במוות, הוא אהב אישה והקים איתה בית, היה למדען יצירתי ומרשים בגילוייו, שפיתח תורה חדשה במדע האימונולוגיה, והעמיד דור של תלמידים. ואולי שירת חייו זו היא שהולידה את השירה העצורה בין דפי ספר זה, המזמין את הקורא בו לדיאלוג עם השורות ועם מה שטמון בעומקן.

פרופ' ירון כהן

מכון ויצמן למדע

מתוך "בינוניים" ספר שיריו של

עפר לידר, בהוצאת הקיבוץ המאוחד

חבר בעמותה "שירת חייו לזכרו - של עפר לידר"

הזוכים בפרס עידוד היצירה בין מדענים לזכרו של עפר לידר | שנת 2007

ירי סילביה מנור (אברפלד) - מקום ראשון, 2007

ילידת בוקרסט רומניה. למדה רפואה ולקראת סיום לימודיה קבלה היתר יציאה לישראל. כאן סיימה את הסטאז' והשתלמה ברפואת עיניים ובנוירו-אופתלמולוגיה בארץ ובחו"ל, ניהלה יחידות לנוירו-אופתלמולוגיה בבית חולים בילינסון ומאיר, פרסמה יותר משישים עבודות רפואיות, מחקרים ופרקים בספרים מקצועיים. קבלה פרופסורה בבית הספר לרפואה על שם סקלר באוניברסיטת תל אביב. שירים החלה לכתוב מגיל תשע, אך במשך עשרים שנותיה הראשונות בארץ לא כתבה שירה.

יוסי גיל - מקום שני, 2007

נשוי לנורית, אב לרותם ולעילאי טמיר, יליד ירושלים, תושב הרצליה, חבר סגל הפקולטה למדעי המחשב בטכניון בחיפה, חוקר שפות תכנות, ובעברו מספר תארים מהאוניברסיטה העברית. מקידמת ימי, תרה נפשי אחר תעלומות המילים העתיקות, הממתינות, כאבן הרוזטה לשמפוליון שלה, אל המג שיקסום ברזיהן. ומקצת התיבות הישנות האלו היו בעיני כתיבות אוצרות נעולות המתפקעות ממתנות שבא, ואזני הרעננה שמעה באחרות את נשימת האדמה ואת המית הערפל ואת כבלי האסירים, ורעותן דמו לי לפקעות פרפרים לבנות – יזרח יום שמש עליהן, ובקעו מהן המראות העזות, ופרשו המראות את כנפי רננתן, והיו לתאוות עין ומשוש און וצהלת כל לב.

משה שטיין - מקום שלישי, 2007

בן 58. יליד חיפה. נשוי ואב לשלושה. שפת-אם גרמנית. שרות צבאי במלחמת ששת הימים ומלחמת ההתשה. לימודי רפואה בווינה, העיר בה חיו הורי, המקום האהוב עלי ביותר, שם שהיתי כשלוש עשרה שנה. התמחות ברדיותרפיה אונקולוגית בבית החולים האוניברסיטאי. רכשתי ידע נרחב בספרות ובשירה הגרמנית, קלאסית ומודרנית. לאחר שובי לארץ ונישואי יצאתי עם משפחתי לעבוד כמומחה לאונקולוגיה ורדיותרפיה בבתי חולים ביוהנסבורג ולונדון. מאז חזרתי ארצה מווינה אני עובד בבית החולים רמב"ם בחיפה במכון לאונקולוגיה, ואני כותב שנים רבות. התחלתי ביומנים אישיים מהמקומות בהם שהיתי. עברתי לשירה וכעת אני כותב את ספר הסיפורים והנובלות שלי.

ציון לשבח | שנת 2007

יוכבד יעקובוביץ

חיה משב

עוזי פליטמן

תואר שני בהנדסת מזון, הטכניון, חיפה.

סטודנטית לתואר שני במדעי המחשב, אוניברסיטת בר אילן.

פרופסור לביולוגיה, חוקר במדעי הצמח, האוניברסיטה העברית, ירושלים.

הזוכים בפרס עידוד היצירה בין מדענים

לזכרו של עפר לידר | שנת 2006

אבי שושן - מקום ראשון, 2006

בן 36. נשוי ואב לשניים. תואר שני במדעי המחשב. עובד בתעשיית ההיי-טק הישראלית. הכתיבה היא בת לווייה עתיקה שתמיד נמצאת איתי. בעיקר שירה. כשאני כותב - השירים מתחילים ממילה, משפט, געגוע, זכרון, בדרך כלל בתנועה, בהליכה, בנסיעה, בנהיגה, ברכבת, בטיסה. אחר כך בדומיית הלילה אני כותב או מלטש משהו ישן. יש דמיון רב לעשייה מדעית - החתירה לדיוק, לצמצום, לתוצאה אסתטית, לאמת, למהות. גם ההתקעות דומה. בשני התחומים מגיעים לא אחת לנקודות בהן לא ברור מה הכוון כעת, ולכאורה אין רעיונות. אלו הרגעים הקסומים ביותר, וכשבכל זאת הם נפתרים - התוצאה יפה שבעתיים.

חגי כהן - מקום שני, 2006

מומחה בתחום של ספקטרוסקופיות אלקטרוניות ופני שטח של מוצקים, נולד ב־1954 בקיבוץ בצפון. נשוי ואב לארבעה ילדים. השלים את לימודיו לתואר דוקטור למדעים בפיסיקה, בטכניון, ומאז עובד כחוקר במכון ויצמן למדע. חגי מעורב במגוון רחב של מחקרים במדעי הננו, ואף רשם שני פטנטים על פיתוח שיטות ייחודיות לאפיון מערכות ננומטריות. ניגן בעבר כוילון בתזמורת הקאמרית הקיבוצית. כותב שירה ומלחין. השתתף בכתיבת והעלאת מחזות במסגרות קיבוציות. רואה ביצירה ובמחקר היבטים משלימים של החתירה אחר אמיתות אוניברסליות.

שירז קליר - מקום שלישי, 2006

סיימתי את לימודי הדוקטורט בביולוגיה במכון ויצמן. בשנה האחרונה ללימודים, כמעט במקביל לכתיבת התיזה, השתתפתי בקורס כתיבה יוצרת ובמסגרתו נכתב הסיפור. למרות הדרכים השונות, גם המחקר במעבדה וגם הכתיבה נובעים אצלי מאותו צורך להגיע אל השכבות הנסתרות שמניעות את הדברים ולנסות להבין. במדע - מחפשת את החוקים האחראים לכך שהאבולוציה שימרה מערכת של חיידק שבגויה דווקא בצורה כזאת ולא אחרת. בכתיבה - מחפשת את הגורמים המניעים אותי בחיפוש אחרי משמעות, זהות ודרך.

ציון לשבח | שנת 2006

רון אלימלך אלטמן קידר

בעל תואר ראשון במתמטיקה ופיסיקה ותואר שני בפילוסופיה של המדעים באוניברסיטת ת"א, עוסק כיום בהוראת מתמטיקה באוניברסיטה הפתוחה.

אתי בן סימון

תלמידת תואר שני במדעי הרפואה באוניברסיטת תל אביב וחוקרת במדעי המוח, **MRI** תפקודי, במרכז הרפואי תל אביב.

ניר ברזק

בעל תואר דוקטור בהנדסה מאוניברסיטת קולומביה בניו יורק, העובד בתעשייה הרפואית.

יועד וינטר-שגב

בעל תואר **PhD** מאוניברסיטת אוטרקט, הולנד, ופרופ' חבר בפקולטה למדעי המחשב בטכניון. חוקר בתחום סמנטיקה פורמלית ובלשנות חישובית.

עופר כהן

בעל תואר ראשון בפילוסופיה, פסיכולוגיה ומדעי המחשב ותואר שני בפילוסופיה מאוניברסיטת ת"א. עוסק בתחום מערכות מידע.

דורון מרקוביץ

בעל תואר **MD** מהפקולטה לרפואה של הטכניון, חיפה, ובעל תואר **PhD** באימונולוגיה ממכון ויצמן למדע. רופא ראומטולוג במרכז הרפואי רמב"ם. זו זכייתו השניה בציון לשבח על סיפור בתחרות עידוד היצירה לזכרו של עפר לידר.

הזוכים בפרס עידוד היצירה בין מדענים לזכרו של עפר לידר | שנת 2005

ליאור מעין - מקום ראשון, 2005

יליד תל אביב. בן 41, נשוי ואב לשלושה. בוגר תלפיות בעל תואר ראשון מהאוניברסיטה העברית ותארים שניים מהטכניון ומ- INSEAD. חבר לשעבר בוועדה הלאומית לביוטכנולוגיה וכיום מנכ"ל חברה המפתחת מכשור רפואי. בוגר סדנת השירה הערבית עברית הראשונה של עמותת "הליקון" וקורסי הכשרת מנחים לכתיבה של מתא"ן.

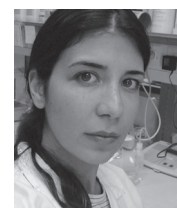
נועה ורדי - מקום שני, 2005

בת 28, סטודנטית לרפואה בשנתי השישית, באוניברסיטה העברית וכן בוגרת תואר ראשון בפסיכולוגיה ובתוכנית ב"א מצטיינים באוניברסיטת חיפה. התחלתי לכתוב בערך בזמן בו למדתי לכתוב, ומאז אני כותבת בעיקר שירה. זכיתי בפרס ראשון בתחרות הכתיבה של האוניברסיטה העברית ואני פעילה בארגונים לזכויות אדם, ביניהם רופאים לזכויות אדם, וכן בקבוצות דיאלוג עם סטודנטים מארצות שונות.

תהילה בר יהודה - מקום שלישי, 2005

בת 28, סטודנטית לתואר שני בטכניון, העוסקת בבניית מודל לרשתית סוכרתית באמצעות תרפיה גנטית. שייכת לוועדה הבין-יחידתית לביוטכנולוגיה. אני מצלמת כבר 10 שנים, מציירת 5 שנים ולאחרונה התחלתי לכתוב סיפורים ושירים. "הבריחה ממרתף 2" הוא סיפור על פנטזיה קטנה-גדולה, שמתרחשת לאו דווקא שם, במרתף, אלא בעיקר בראשו של חוקר שעובד עם חיות מעבדה ונתקל, כמוני, בדילמה אתית ומצפונית קשה מדי יום.

ציון לשבח | שנת 2005

דוקטורנט למתמטיקה, אוניברסיטת תל-אביב	ארנון ארזי
דוקטורנט לרוקחות, האוניברסיטה העברית	אריק דהן
ד"ר לרפואה, אורולוגית, מרכז רפואי רבין	שירה חתומי
פרופ' לאימונולוגיה, מכון ויצמן למדע	דוד יפה
ד"ר לאימונולוגיה וביולוגיה מולקולרית, האוניברסיטה העברית	שרית לריש
ד"ר לרפואה, ראומטולוג, בית חולים רמב"ם. ד"ר לאימונולוגיה במכון ויצמן למדע	דורון מרקוביץ
דוקטורנט בחקר המוח, האוניברסיטה העברית	מורן סרף
ד"ר למתמטיקה, אונברסיטת בר-אילן	בועז צבאן
ד"ר לרפואה, פנימאית, בית חולים קפלן	הילה קנובלר
ד"ר לרפואה, אונקולוג, בית חולים רמב"ם	משה שטיין

ינואר 2008

לם כשית נח' אבאל

אנצוגא.

לאבוב נאץ נקצו, נחמ

מאיינר ואלעס געלעגט נאך

וואסאט געבילד אמת אנצקע- נעצו

וואסער גירקלע אלי קעל ונהב של

וואלער ביל מ'ס מפנים וניה בוקר

וואט למח' גאן וואסאנא

וואט, אבוקר, אלעק, אליה,

וואס. אטא אמת

ממחברת השירים של עפר לידר

היסטוריה בת ארבע. המנגינה נמשכת.

עפר לידר. ארבע שנים. כחמש מאות יוצרים ויוצרות ששלחו במשך הזמן הזה את מה שהסתתר במגירות ויצא אל האור. תודת כולנו לתרומתכם, לכישרוניכם, ליצירותיכם המרתקות, לזמנכם, ליוזמתם, או במלים אחרות – להזדהותכם עם רעיון שירת המדע, ברוחו של עפר.

שירת המדע. יש ונדמה שאך אתמול יצאנו לדרך. שאך אתמול נתכנסו חברים שזכו להיות עדים להולדת הרעיון. ויש שנדמה כי הדרך נמשכת לה כבר מאז ומעולם, מבוססת וכבושה מצעדי ההולכים בה, כמו הפכה משביל טרשים צר לכביש סלול!

אבל מאחורי כל כביש סלול עומד...מכבש, וערמות חצץ וזפת, ודחפורים, ותוכניות מהנדסים, וזיעת פועלים ו...תקציבים. לצערנו עלינו להודות כי לא הגענו למנוחה ולנחלה. פעילות העמותה, ועדת ההיגוי והשיפוט, וכל העוסקים במלאכה לאורך כל השנה, היא התנדבותית באופן מוחלט. העזרה של אנשי המדע ואנשי הספרות, ותומכים נוספים, חברים, רואי החשבון, יעוץ משפטי, בוני האתר של העמותה שירת חייו ואתר התחרות במכון, אנשי המכון ומוסדותיו, מתנדבי הערב הזה, ועוד רבים וטובים, באה מתוך אמונה שלמה בחשיבות – אם לא בהכרח – של השילוב בין רוח המדע ורוח היצירה. אולם עלותה השנתית של התחרות גבוהה. היא כוללת בין השאר: פרסים, מודעות, הפצה, הזמנות, פוסטרים, הפקת הערב, והפקת האנתולוגיה "שירת המדע" שבידיכם כעת. עד היום מזלנו שפר עלינו ומדי שנה בשנה זכינו לקבל תמיכה ממספר מקורות ציבוריים/מוסדיים, וזו, יחד עם תרומותיכם ברכישת חוברות האנתולוגיה "שירת המדע", ספרו של עפר "בינותיים", והתקליטור של שיריו המולחנים ומבוצעים ע"י מור שטייגל, אפשרו לנו לקיים את המפעל הזה שאנו מאמינים

בו ורתומים אליו, ולאפשר לערב הזה להיות פתוח לכל, ובלא דמי כניסה.

אולם השנה, אף שהלב חוגג, המוח – קודח מדאגה. השנה לא זכינו לקבל חלק ניכר מן התמיכות הציבוריות שאנו כה זקוקים להן. נותרנו על בלימה, עם כספים שנאספו מן היד אל הפה, מאשתקד, ומכסי התורמים. כך שמלות סיום אלה של "שירת המדע" מברכות באהבה על המוגמר אך בה בעת מייחלות...שלא ייגמר לעולם. שלא תיוותרנה מלות פרידה.

אל רשימת התודות הארוכה בסוף האנתולוגיה, ועל הכרזה שבכניסה לאולם, אל נא נשכח להוסיף את אלו שלא צוינו בשם המפורש. כ- 500 מדענים ומדעניות, שבמשך ארבע שנים הפקידו בידיו באמון ובאמונה את יצירות ליבם.

הבה נמשיך להיות ראויים להם וראויים לעפר ולזכרונו. הבה נתגייס כולנו, מי בתרומת רכישת אנתולוגיה/ות או תקליט או ספר שיריו ומי בתרומה ישירה, למען נקיים את מה שאין, ואסור, לעצור.

אסנת לידר, דני כספי
עורכי האנתולוגיה

תודה לכל אשר עזרו, לאורך כל הדרך

על סיוע, תמיכה וליווי העמותה

עו"ד רונית לוי - "לוי, אטינגר, בוטון ושות'" - ליווי משפטי
עפרה ורפי אלול
טל נצר, יועץ המס ובמיוחד למתנה אקטע - "נצר שירותי חשבונאות ומיסים"
רוה"ח טובה הילמן - "הילמן ושות' רואי חשבון" - ליווי העמותה
רוה"ח יורם משולם - "ברזילי ושות' רואי חשבון"
איזי גורן - מאמן אישי (coach) אינטרפיג' בע"מ, על אתר העמותה, ועזרה בכל
דני קרמן - איור סמל העמותה, יעוץ, ליווי ותמיכה ואיורי האנתולוגיה
רוחמה ש. - עיצוב לוגו ועיצוב באתר העמותה
איציק פלטק - "גיוס משאבים", ליווי ועדת תרומות בהתנהלות העמותה
פינו וייצמן וצורי ליון - חברת "אנקו" - על פרסום התחרות באתר החברה
אלדד גרופי - המחלקה לתרבות, ידע ואמנות. עיריית רחובות
שובית וצ'וקה מלמד, ליאת ואילן באומינגר, ענת וצביקה אילני, יעל וירון כהן:
על הנתינה והזמינות בכל עת

ענבל, עדי וליה, המשפחה והחברים של עפר ולכל התורמים, המתגייסים והתומכים

תודה והערכה רבה לחברי ועדת ההיגוי, וחבריה בוועדת השיפוט 2008*
פרופ' ליאה אדדי, אהרן אפלפלד, איזי גורן, חיים באר, שולמית גלבויע, חיה הופמן,
פרופ' שלמה וינר, רחל חלפי, פרופ' אבנר טריינין, פרופ' עדנה מזוס, אגי משעול*, רוני
סומק, אירית סלע, פרופ' מיכאל סלע, צבי עצמון, ליאת קפלן*,
פרופ' רות קרטון-בלום, פרופ' יאיר רייזנר*, פרופ' ענר שלו, אבנר שץ*

לכל אלה,
לשולחי היצירות
ולכל אותם רבים שסייעו ושמש לא נזכר,
תודה מעומק הלב!

על האירוע של ערב "שירת המדע"

הפקת האירוע: פרופ' בני גיגר, פרופ' דני כספי, אסנת לידר,
יוספה גבעולי, חנה ריינשרייבר
אגי משעול, משוררת; על הרצאתה: "מה זה מוזה"
רחל חלפי, משוררת; על בחירה וקריאה מיצירות הזוכים.
מור שטייגל: על הלחנה ושירה משיריו של עפר לידר
פרופ' שמואל מלכין: על הלחנת שיריו של עפר לידר
איילת אמוץ ואריאל הלוי: על הביצוע המוסיקלי של הערב
קייטרינג: "ונילה"
"סגנונות": על תרומת ציוד הקייטרינג לערב - תודה רבה
"סנדוויץ פקטורי" בע"מ: תודה על התרומה והעזרה בקייטרינג
סיוע בעמדות ההתרמה: ענת וצביקה אילני והמתנדבים
סיוע באירגון הערב: יעל כהן, אתי פייגבאום, אורנה רולניצקי
הנהלת אולם ויקס: רודית הבר, יובגני פישגג
תאורה והגברה: נדב אייל

על סיוע, תמיכה וליווי העמותה, מכון ויצמן למדע

נשיא מכון ויצמן למדע: פרופ' דניאל זייפמן, על הסיוע והתמיכה לאורך כל הדרך
פרופ' יוסי ירדן ולסלי בראף על ההרתמות והנתינה - תודה.
פרסומים ותקשורת: דובר המכון, יבשם עזגד. מלכה ברקן - על המעורבות והעזרה
מחלקת הצילום
מחלקת הגרפיקה: קרן קצב, חיה יוסקוביץ
דפוס ושכפול: נתן קרוננברג, אפרת כהן, פיאנה פריינטה
מרכז החישובים: בן קריגר וכל אלה שתורמו בהקמת האתר ואחזקתו
מזכירות: ברברה מורגנשטרן, טניה מרי
מדרשת פיינברג: עמי שליש ועובדי המדרשה
יד חיים ויצמן: תמי אשכנזי
המחלקה לאימונולוגיה: פנינה כרמי, פרופ' רונן אלון, ד"ר ליאורה כחלון

מייסדי העמותה "שירת חייו - לזכרו של עפר לידר" (ע.ר. 580438984):

יוספה גבעולי, פרופ' בני גיגר, פרופ' יוסף ירדן, פרופ' ירון כהן, פרופ' דני כספי, אסנת לידר, דני קרמן, חנה ריינשרייבר*

כתובת לתרומות:

עמותת "שירת חייו - לזכרו של עפר לידר" רחוב התלמים 119, כפר בילו ב', 76965